

Vilniaus universiteto
Komunikacijos fakulteto
Informacijos ir komunikacijos katedra

Julija Lašta,
Tarptautinės komunikacijos magistrantūros studijų programos studentė

PABĖGĖLIŲ INTEGRACIJA LIETUVOJE KALBOS ASPEKTU

Magistro darbas

Vadovė: Dr. L. Nevinskaitė

Vilnius, 2010

<i>Pildo bakalauro/magistro baigiamojo darbo autorius</i>	

(baklauro/magistro baigiamojo darbo autoriaus vardas, pavardė)	

(baklauro/magistro baigiamojo darbo pavadinimas lietuvių kalba)	

(baklauro/magistro baigiamojo darbo pavadinimas anglų kalba)	
Patvirtinu, kad bakalauro/magistro baigiamasis darbas parašytas savarankiškai, nepažeidžiant kitiems asmenims priklausančių autorių teisių, visas baigiamasis bakalauro/magistro darbas ar jo dalis nebuvo panaudoti kitose aukštosiose mokyklose.	

(baklauro/magistro baigiamojo darbo autoriaus parašas)	
Sutinku, kad bakalauro/magistro baigiamasis darbas būtų naudojamas neatlygintinai 5 metus Vilniaus Universiteto Komunikacijos fakulteto studijų procese.	

(baklauro/magistro baigiamojo darbo autoriaus parašas)	
<i>Pildo bakalauro/magistro baigiamojo darbo vadovas</i>	
Bakalauro/magistro baigiamąjį darbą ginti _____	
(įrašyti – leidžu arba neleidžiu)	
_____	_____
(data)	(bakalauro/magistro baigiamojo darbo vadovo parašas)
<i>Pildo instituto/katedros, kuriojančios studijų programą, reikalų tvarkytoja</i>	
Bakalauro/magistro baigiamasis darbas įregistruotas	

(instituto/katedros, kuriojančios studijų programą, pavadinimas)	
_____	_____
(data)	(instituto/katedros reikalų tvarkytojos parašas)
<i>Pildo instituto/katedros, kuriojančios studijų programą, vadovas</i>	
Recenzentu skiriu _____	
(recenzento vardas, pavardė)	
_____	_____
(data)	(instituto/katedros vadovo parašas)
<i>Pildo recenzentas</i>	
Darbą recenzuoti gavau _____	
(data)	(recenzento parašas)

Lašta, Julija

Laš 406 Pabėgėlių integracija: kalbos aspektu: magistro darbas / Julija Lašta ; mokslinis vadovas dr. L. Nevinskaitė ; Vilniaus universitetas. Komunikacijos fakultetas. Informacijos ir komunikacijos katedra. – Vilnius, 2010. -85p. : 2 lent : 23 iliustr. – Santr. angl. – Bibliogr.: p64

UDK indeksas 325.2:612:800:37

Raktiniai žodžiai: *Pabėgėlis, prieglobsčio prašytojas, integracija, socialinė integracija, integracijos etapai, adaptacija, kalba, kultūra, migracija*

Magistro darbo objektas – pabėgėliai Lietuvoje. Darbo tikslas – ištirti pabėgėlių integraciją į visuomenę kalbos aspektu bei išnagrinėti pagrindines integracijos problemas Lietuvoje. Magistro darbo tikslui pasiekti keliami uždaviniai: 1) pateikti integracijos, pabėgėlių, kalbos ir kultūros sąvokas; 2) atskleisti pabėgėlių socialinės integracijos Lietuvoje mechanizmą; 3) išnagrinėti pagrindines integracijos problemas; 4) išanalizuoti pabėgėlių integraciją kalbos aspektu Lietuvoje; 5) apibendrinti integracijos procese galimus efektyvumo vertinimo modelius .

Naudojantis mokslinės literatūros analizės metodais, buvo prieita prie išvados, jog kalbos apmokymai svetimose šalyse yra vienas sėkmingiausių integracijos priemonių. Kalba atlieka ne tik integravimo į naują visuomenę funkciją, bet ir leidžia pažinti naują šalį bei kultūrą.

Atliktų tyrimų rezultatai parodė, jog integracijos procesas nėra sėkmingas. Pabėgėliams suteikiama per mažai dėmesio, ypač per trumpi yra kalbos kursai, kas neleidžia greičiau pritaipyti prie bendruomenės. Visuomenė nėra įtraukiama į aktyvų komunikacijos procesą su prieglobsčio prašytojais.

Magistro darbo medžiaga gali būti naudinga Užsieniečių registracijos centrams, Pabėgėlių priėmimo centrams, taip pat aukštųjų mokyklų dėstytojams ir studentams bei visiems, besidomintiems pabėgėlių integracijos procesu.

Turinys

ĮVADAS.....	5
1. PABĖGĖLIŲ INTEGRACIJOS SĄVOKOS IR TENDENCIJOS.....	9
1.1 Pabėgėlių, prieglobsčių prašytojų, asmens be pilietybės sąvokų sampratos	9
1.2 Integracijos samprata, rūšys, stadijos	11
1.3 Pagrindinės pabėgėlių integracijos tendencijos	15
2. KALBOS IR KULTŪROS VAIDMUO PABĖGĖLIŲ INTEGRACIJOS PROCESĖ.....	18
2.1 Pabėgėlių integracija ir kultūra.....	18
2.1.1 Kultūros sąvoka	18
2.2.2 Integracijos į kultūrą stadijos ir etapai	20
2.2 Integracijos sėkmę lemiantys veiksniai	25
2.3 Kalbos svarba integracijos procese	28
2.3.1 Kalbos ir kultūros ryšys	30
2.3.2 Pabėgėlių integracija kalbos spekту	33
2.4 Paramos programos pabėgėliams	36
3. PABĖGĖLIAI LIETUVOJE	42
3.1 Pagrindinės pabėgėlių tendencijos Lietuvoje	42
3.2 Pabėgėlių rėmimo programos Lietuvoje	46
3.3 Pabradės pabėgėlių tyrimas.....	50
3.3.1. Tyrimo metodologija.....	51
3.3.2. Pabėgėlių tyrimų rezultatai.....	52
3.3.3. Pabėgėlių tyrimo apibendrinimas.....	63
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS.....	65
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	67
Refugee integration in Lithuania: the language dimension (summary).....	72
Priedai.....	73
1 priedas. Apklauso anketa.....	73
2 priedas. Interviu klausimai.....	76
3 priedas. Ekspertų, su kuriais buvo atliktas interviu, sąrašas.....	76
4 priedas. Ekspertų interviu rezultatai.....	77
5 priedas. Pabėgėlių interviu rezultatai.....	81

ĮVADAS

Aktualumas. Karai, konfliktai, persekiojimai – tai svarbiausia pabėgėlių priežastis vykti svetur. Priverstinai palikę savo šalį, jie patenka į visiškai svetimą aplinką, kurioje vyrauja kita kalba, kultūra, todėl svetimšaliai tampa pažeidžiami ir ieško sau paramos. Vis daugiau pabėgėlių, gavusių prieglobstį, siekia susikurti naujus namus Lietuvoje, todėl pabėgėlių integracijos klausimas užima svarbią vietą. Adaptuotis naujoje šalyje trukdo įvairūs veiksniai: kalbos barjeras, svetima kultūra, skirtingos institucinės ir teisinės sistemos bei visuomenės vertybės. Dėl šių priežasčių, integracijos metu itin didelis dėmesys turėtų būti kreipiamas į naujos kalbos, kultūros apmokymus, kadangi būtent kalba ir kultūra lemia tolimesnį pabėgėlių kelią. Todėl pabėgėlių integracijos kalbos aspektu tyrimas yra labai svarbus. Kadangi būtent kalbos mokėjimas atveria duris į naują gyvenimą kitoje visuomenėje.

Pabėgėlių integracija – tai vienas svarbiausių socialinių reiškinių, kurio metu pabėgėliai įtraukiami į visuomenę, suteikiant galimybes gyventi savarankiškai. Pabėgėlio sąvoka minima dar 1951 metų JTO Ženevos Konvencijoje.

Lietuvoje pabėgėlių integracija tapo aktuali nuo 1996 metų, kai Lietuva tapo pabėgėlius priimančiu kraštu. Pabėgėlio statusas mūsų šalyje suteikiamas tik tiems asmenims, kurie pagrįstai bijo būti persekiojami dėl rasės, religijos, tautybės, priklausymo tam tikrai socialinei grupei arba dėl politinių įsitikinimų, ir kurie negali arba bijo būti ginami gimtojoje šalyje. Lietuva gali suteikti laikiną prieglobstį ir tiems, kurie neatitinka minėtų kriterijų, tačiau jiems reikalinga tarptautinė apsauga dėl humanitarinio pobūdžio priežasčių.

Pagrindinė institucija, kuri rūpinasi pabėgėliais, jų problemomis ir integracijos procesais, yra Jungtinių tautų vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro (JTVPK) vadovaujama įstaiga. Tačiau neužtenka paminėti tik JTVPK darbą. Labai didelis vaidmuo šioje srityje tenka nevyriausybinėms organizacijoms (NVO). Lietuvos Respublikoje, pirmoje vietoje reikėtų paminėti Lietuvos Raudonąjį Kryžių, kuris ypač rūpinasi prieglobsčio prašytojų, esančių Lietuvos teritorijoje, integracija į mūsų šalies visuomenę. Svarbiausias Raudonojo Kryžiaus judėjimo tikslas yra palengvinti žmonių kančias, saugoti gyvybę ir sveikatą, užtikrinti pagarbą žmogui, nepriklausomai nuo jo tautybės, rasės, tikėjimo ar politinių įsitikinimų. Raudonasis Kryžius siekia palaikyti tarpusavio supratimą ir draugystę, bendradarbiavimą ir ilgalaikę taiką tarp visų žmonių. Be to, Lietuvos Raudonasis Kryžius labai

aktyviai rūpinasi visuomenės informavimu ir tolerancijos pabėgėlių atžvilgiu ugdymu, renka lėšas pabėgėliams padėti, rengia šios srities projektus¹.

Socialinė atskirtis, diskriminacija tautybės atžvilgiu ar kitokie išnaudojimai siejami su pabėgėlių sąvoka. Atvykimas į svetimą šalį, psichologinis barjeras, kalbos barjeras, adaptacijos problemos, tai tik keletas problemų, su kuriomis susiduriama atvykstant kitur. Dėl visų šių problemų pabėgėliai priskiriami prie vienos iš pažeidžiamiausių socialinių grupių, kuriai būdingi specialūs poreikiai.

Pabėgėlių integracija kalbos aspektu yra palyginus nauja tema. Pagrindė yra nagrinėjamos problemos, susijusios su pabėgėlių poreikiais, analizuojamos sveikatos apsaugos problemos, prieglobstį gavusių užsieniečių moterų problemos, užimtumo problemos ir kt.

Darbo naujumas. Sparčiai vystantys migracijos procesams pabėgėlių integracijos tema yra ypač aktuali. Iki šiol socialinės integracijos procesus ir kliūtis sėkmingai pabėgėlių integracijai Lietuvoje tyrė Socialinių tyrimų institutas - „Lietuvoje prieglobstį gavusių užsieniečių socialinių išteklių analizė“. Pabėgėlių priėmimo centre buvo atliekamas tyrimas „Valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai efektyvumo įvertinimas“ pagal Europos pabėgėlių fondo projektą „Aktyvi integracija šiandien – sėkmė rytoj“. Šiais tyrimais įvertintas valstybės paramos teikimo užsieniečiams, gavusiems prieglobstį Lietuvoje, mechanizmas, socialinės integracijos politikos efektyvumas, prieglobstį gavusių asmenų, pabėgėlių ir jų šeimų narių socialiniai ryšiai, sėkmingos ir nesėkmingos integracijos patirtys.

Pabėgėlių integracijos klausimas šiais laikais yra dažnai iškeliamas ir nagrinėjamas. Tačiau tas nagrinėjimas vyksta bendrąja prasme. O pabėgėlių adaptacijos kalbos pagalba klausimas yra retai minimas. Galima būtų teigti, jog kalba, kaip integracijos problema yra nepakankamai atskleista ir ištirta.

Integracijos procesai labai dažnai priverčia žmones bendrauti su kitų tautų kitaip kalbančiais žmonėmis, todėl šiame darbe daugiausia dėmesio skiriama būtent pabėgėlių integracijai kalbos aspektu. Kalba ir komunikaciniai gebėjimai yra labai svarbūs integracijos procese. O kalbos problema integracijos procese vaidina kone svarbiausią vaidmenį.

Darbo objektas. Pabėgėlių integracija.

Darbo tikslas. Šio darbo tikslas yra iširti pabėgėlių integraciją į visuomenę kalbos aspektu.

Darbo uždaviniai. Darbo tikslui pasiekti darbe iškeliami tokie **uždaviniai:**

- Pateikti integracijos ir pabėgėlių sąvokas;

¹ *Parama pabėgėliams Lietuvoje* [interaktyvus]. [žiūrėta 2009m. spalio 3d.] Prieiga per internetą: <http://www.redcross.lt/parama_pabegeliams.html>

- Atskleisti pabėgėlių socialinės integracijos Lietuvoje mechanizmą;
- Išnagrinėti pagrindines integracijos problemas;
- Išanalizuoti pabėgėlių integraciją kalbos aspektu;
- Ištirti kalbos ir kultūros santykį integracijos procese;
- Pateikti pagrindines pabėgėlių integracijos programas.

Tyrimo metodai ir šaltiniai. Pagrindinis darbe pateikiamos informacijos metodas – aprašomasis, t.y. remiantis informacija apie pabėgėlius yra atskleidžiamos pabėgėlių integracijos problemos, kurios turėtų būti sprendžiamos. Šiame moksliniame darbe nagrinėjamos (lyginamos) mokslinės koncepcijos, mokslininkų nuomonės. Pabėgėlių tema kaip ir pabėgėlių problemos Lietuvoje yra ganėtinai naujas reiškinys, todėl nėra daug literatūros šiuo klausimu. Dėl šios priežasties iš esmės remiamasi praktine darbo Pabradės Užsieniečių registracijos centre patirtimi, Pabradės dienos centro medžiaga, Ruklos Pabėgėlių priėmimo centro darbuotojų patirtimi, Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugijos, Jungtinių Tautų Vyriausiojo Pabėgėlių Komisarų bei Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos turima medžiaga, Europos Tarybos pozicija bei rekomendacijomis, Europos piliečių mokymo projektu bei kita mokslinė ir normine literatūra. Be to naudojamos enciklopedijos, žodynai, nagrinėjami moksliniai straipsniai, disertacijos, ekspertų nuomonės.

Baigiamąjį magistro darbą sudaro teorinė ir tiriamoji dalys. Teorinėje dalyje yra apžvelgiamos teorinės pabėgėlių, integracijos sampratos bei aptariamas kalbos vaidmuo prieglobsčio prašytojų integracijos procese aspektai. Baigiamojo magistro darbo tiriamojoje dalyje yra pasirenkamas Pabradės miesto Užsieniečių registracijos centras ir Dienos centras, bei išanalizuojamas tų centrų priemonių taikymas pabėgėlių integracijos procese.

Tiriamąjį darbo dalyje yra naudojama apklausa, taip pat – pasitelkiami ekspertų ir pabėgėlių vertinimai (kurie buvo atlikti interviu pagrindu).

Darbą sudaro įvadas, 3 skyriai, 16 poskyrių, 5 priedai. Darbo pabaigoje pateikiamos baigiamojo magistro darbo išvados, rekomendacijos ir bibliografinių nuorodų sąrašas.

Šis mokslinis darbas bus naudingas įvairių pabėgėlių organizacijų atstovams, Pabėgėlių priėmimo centrams, Užsieniečių registracijos centrams, Dienos centrams, Universiteto studentams bei dėstytojams.

Pagrindinės sąvokos

Pabėgėlis – asmuo, kuris dėl visiškai pagrįstos baimės būti persekiojamas dėl rasės, religijos, tautybės, priklausymo tam tikrai socialinei grupei ar politinių įsitikinimų, yra už šalies, kurios pilietis jis yra, ribų ir negali arba bijo naudotis tos šalies gynyba; arba neturėdamas atitinkamos pilietybės ir būdamas už šalies, kurioje anksčiau buvo jo nuolatinė gyvenamoji vieta, ribų, dėl šių priežasčių negali arba bijo į ją grįžti.²

Pabėgėlių integracija – tai konkretaus asmens arba šeimos adaptacijos svetimoje aplinkoje procesas. Jo metu prieglobstį gavusiems užsieniečiams pagal poreikius teikiamos švietimo, medicinos, socialinės ir kitos paslaugos, padedama įsijungti į vietos bendruomenę ir darbo rinką.³

Prieglobstis Lietuvos Respublikoje – pabėgėlio statuso, papildomos apsaugos arba laikinosios apsaugos suteikimas užsieniečiui įstatyme numatytais pagrindais.⁴

Užsienietis – asmuo, kuris nėra Lietuvos Respublikos pilietis, neatsižvelgiant į tai, ar jis turi kurios nors užsienio valstybės pilietybę, ar neturi jokios.⁵

² Ženevos konvencija dėl pabėgėlių statuso [interaktyvus], 1951, [žiūrėta 2009m. sausio 7d.] Prieiga per internetą: < http://www.asylum-online.lt/pages/refugee_general.html>

³ Regionų komiteto nuomonė „Būsimoji bendra Europos prieglobsčio sistema“ [interaktyvus], [žiūrėta 2009m. sausio 9d.]. Prieiga per internetą:< <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:172:0024:01:LT:HTML>>

⁴ Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties, 2004 m. balandžio 29 d. Nr. ix-2206, Vilnius

⁵ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas / Lietuvių kalbos institutas;. – 4-asis leid. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos inst., 2000.

1. PABĖGĖLIŲ, INTEGRACIJOS SĄVOKOS

Pirmoje darbo dalyje apibrėžiamos pabėgėlių, prieglobsčio prašytojų, asmenų be pilietybės klausimai, išskiriami pagrindiniai pabėgėlių skiriamieji bruožai. Taip pat dėmesys sutelkiamas į integracijos sąvokos analizę, nagrinėjamas integracijos procesas, aptariamos pagrindinės integravimosi stadijos. Yra apžvelgiamos pagrindinės pabėgėlių tendencijos pasaulyje. Tai yra būtina siekiant tinkamai išnagrinėti pabėgėlių integracijos problemą.

1.1. Pabėgėlių, prieglobsčių prašytojų, asmens be pilietybės sąvokų sampratos

Migracija – tai pasaulinio masto reiškinys, kuriam būdingos aiškiai išreikštos judėjimo iš mažiau išsivysčiusių šalių į labiau industrializuotas šalis tendencijos. Didelę šių migracijos srautų dalį sudaro žmonės, kurie bėga nuo karo, represijų, socialinės suirutės, persekiojimo ir grubių žmogaus teisių pažeidimų ilgam ar trumpam laikotarpiui. Migracija keičia žmonių ir valstybių gyvenimus. Vyrauja skirtingi migracijos tipai, todėl gali būti skiriamos migracijos kategorijos: migrantai, darbo migrantai, užsieniečiai, pabėgėliai ir kt.⁶

Kaip matyti, viena iš migracijos kategorijų yra pabėgėliai, kuri išsamiau nagrinėjama šiame darbe. Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių komisaro valdybos duomenimis, 2010 metais pasaulyje yra apie 20,8 mln. pabėgėlių.

Pabėgėlio sąvokos naudojimas tarptautinėje teisėje atsirado po pirmojo pasaulinio karo. Nuo 1996 metų ir Lietuva tapo pabėgėlius priimančiu kraštu. Prieglobsčio procedūra pradėjo veikti Lietuvai ratifikavus 1951 m. Ženevos Konvenciją dėl pabėgėlio statuso bei 1967 m. protokolą ir 1997 metų liepos mėn. įsigaliojus Įstatymui dėl pabėgėlio statuso. Šiuo metu išskiriamos tokios pabėgėlių grupės: pabėgėliai, prieglobsčio prašytojai, asmenys be pilietybės, neturintys gyvenamos vietos, sugrįžę, persikeliantys savo šalies teritorijoje ir kiti. 2010m. vasario mėn. Lietuvoje atvykėliai sudarė tris grupes: pabėgėliai (751), prieglobsčio prašytojai (100) ir asmenys be pilietybės (5,900).⁷

Taigi, remiantis LR įstatymu dėl užsieniečių teisinės padėties, **prieglobsčio prašytojas** – tai yra užsienietis, kuris LR įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties nustatyta tvarka pateikė prašymą suteikti

⁶ ŽIBAS, Karolis. *Lietuvoje prieglobstį gavusių užsieniečių socialinių išteklių analizė*. Etniškumo studijos Vilnius: Eugrimas, 2008, 10p., ISBN 0-30-768251-2

⁷ *Statistical snapshot* [interaktyvus] [žiūrėta 2009m sausio 13d]. Prieiga per internetą: <<http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/page?page=49e48de86>>

prieglobstį. **Asmuo be pilietybės** - tai asmuo, kurio nei viena valstybė nepripažįsta kaip savo piliečio.⁸ Kadangi šiame darbe pagrindinis dėmesys skiriamas pabėgėliams, neverta apsisistoti ties šiomis sąvokomis ir daugiau dėmesio reiktų skirti pagrindinės –*pabėgėlių*– sąvokos analizei.

Pabėgėlio apibrėžimą šiuo metu visuotinai nustato 1951 m. Ženevos 1 straipsnis. Šio straipsnio A dalies 1 punktą nustato pabėgėlio sąvokos apibrėžimą pagal ankstesnius susitarimus ir sutartis, tuo užtikrinamas ryšys tarp Ženevos konvencijos ir ankstesnių tarptautinių instrumentų, skirtų pabėgėlių apsaugai. Pagal Ženevos pabėgėlių konvencijos 1 A straipsnio 2 punktą **pabėgėlis** yra asmuo, kuris „*dėl įvykių, buvusių iki 1951 m. sausio 1 d., arba dėl visiškai pagrįstos baimės būti persekiojamam dėl rasės, religijos, pilietybės, priklausymo tam tikrai socialinei grupei ar politinių įsitikinimų yra už šalies, kurios pilietis jis yra, ribų ir negali arba bijo naudotis tos šalies gynyba; arba neturėdamas atitinkamos pilietybės ir būdamas už šalies, kurioje anksčiau buvo jo nuolatinė gyvenamoji vieta, ribų dėl tokių įvykių negali ar bijo į ją grįžti. Jei asmuo turi kelių šalių pilietybę, terminas "šalis, kurios pilietis jis yra" reiškia bet kurią šalį, kurios pilietis jis yra, ir nelaikoma, kad ta šalis jo negins, jei be svarbios priežasties, susijusios su visiškai pagrįsta baime, jis nepasinaudoja vienos iš šalių, kurios pilietis jis yra, gynyba*“.⁹

Lietuvoje pabėgėlių sąvoka apibrėžia Lietuvos Respublikos dėl užsieniečių teisinės padėties įstatymas: „**pabėgėlis** yra asmuo dėl visiškai pagrįstos baimės būti persekiojamas dėl rasės, religijos, pilietybės, priklausymo tam tikrai socialinei grupei ar politinių įsitikinimų yra už šalies, kurios pilietis jis yra, ribų ir negali arba bijo naudotis tos šalies gynyba; arba neturėdamas atitinkamos pilietybės ir būdamas už šalies, kurioje anksčiau buvo jo nuolatinė gyvenamoji vieta, ribų dėl tokių įvykių negali ar bijo į ją grįžti. Be to, pabėgėliu laikomas užsienietis, kuriam minėto įstatymo nustatyta tvarka suteiktas pabėgėlio Lietuvos Respublikoje statusas“.¹⁰

Jungtinių Tautų Konvencijos 1 straipsnis pabėgėlį apibūdina panašiai: kaip asmenį, kuris „yra už savo kilmės ribų ir negali grįžti, nes „visiškai pagrįstai bijo persekiojimo dėl rasės, religijos, tautybės, priklausymo tam tikrai socialinei grupei ar politinių įsitikinimų“.¹¹

1969m. Afrikos vienybės organizacijos konvencija šiek tiek papildo pabėgėlio apibrėžimą, kur sakoma, kad pabėgėliu laikomas asmuo, kuris yra priverstas palikti savo namus ir ieškoti prieglobsčio

⁸ LR įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties [interaktyvus] [žiūrėta 2009m sausio 26d]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=232378

⁹ Ženevos konvencija dėl pabėgėlių statuso [interaktyvus], 1951, [žiūrėta 2009m. sausio 7d.] Prieiga per internetą: <http://www.asylum-online.lt/pages/refugee_general.html>

¹⁰ Юридическая энциклопедия [interaktyvus][žiūrėta 2009m. sausio 26d.] Prieiga per internetą: <<http://www.pravoteka.ru/enc/486.html>>; LR įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties [interaktyvus] [žiūrėta 2009m sausio 26d]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=232378

¹¹ Ženevos konvencija dėl pabėgėlių statuso [interaktyvus], 1951, [žiūrėta 2009m. sausio 7d.] Prieiga per internetą: <http://www.asylum-online.lt/pages/refugee_general.html>

už savo valstybės ribų, dėl užsienio šalių agresijos, okupacijos, įsigalėjimo ar įvykių, rimtai pažeidžiančių žmogaus teises.¹²

Taigi, apibendrinant pabėgėlio sąvokos analizę, galima būtų teigti, jog du pagrindiniai faktoriai, kuriuos apima pabėgėlio sąvoka yra *pagrįsta baimė būti persekiojamam ir negalėjimas naudotis savo šalies gynyba*. Tik jei egzistuoja šie du faktoriai, galima kalbėti apie pabėgėlio statuso suteikimą asmeniui.

1.2. Integracijos samprata, rūšys, stadijos

Pasaulyje susiduriama su begale įvairių pabėgėlių problemų. Tačiau viena opiausių problemų - jų socialinė adaptacija ir integracija arba kitais žodžiais tariant – pabėgėlių įsiliejimas į naują bendruomenę, nepažįstamą gyvenimo būdą. Tas procesas dažniausiai būna ilgas ir sudėtingas, kadangi integruotis į kitą visuomenę, prisitaikyti prie kitos kultūros, kitų žmonių nėra lengva, nes kiekviena kultūra ir kiekvienas žmogus yra skirtingi. Neįmanoma nuspėti, kokia bus žmonių reakcija susidūrus su kitataučiu, todėl anksčiau ar vėliau daugelis pabėgėlių patiria didesnių ar mažesnių sunkumų bendraudami su kitos šalies gyventojais. Nepaisant to, integracija lieka vieninteliu keliu tapti naujos bendruomenės nariu.

Žodis **integracija** kilo nuo lot. *integratio* ir reiškia *atnaujinimas, atstatymas, pagrindinė reikšmė – dalių, elementų jungimasis į visumą*.

Hartmut`as Esser`is (Mannheim`o universiteto sociologijos ir mokslinių teorijų profesorius) integraciją apibrėžia kaip tarpusavio santykius, kurie turi ir neigiamą savybę, pavyzdžiui, grupė gali integruotis tam, kad atsiskirtų nuo kitos grupės.¹³ Kitas mokslininkas Van Doornas integraciją apibūdina kaip socialinės emancipacijos procesą, kuris reiškia tvirtus socialinius, ekonominius ir politinius pozicijų pasiekimus, ir kaip kultūrinės afirmacijos procesą, kurio reikšmė – kilmės šalies kultūrinių praktikų laikymasis¹⁴.

Regionų komitetas *integracijos* sąvoką apibūdina taip: **integracija** – tai *procesas, kurio svarbiausias tikslas, kad pabėgėliai taptų tikrai autonomiški*.¹⁵

Integraciją arba įsitraukimą tyrė daug tyrėjų, kur dažnai galima išgirsti vieną ar kitą sąvoką, pavyzdžiui N. Glick-Schiller, tyrusi pabėgėlių įsitraukimą Vokietijoje, vietoj integracijos vartoja

¹² *Afrikos vienybės organizacijos konvencija dėl pabėgėlio statuso* [interaktyvus], 1969, [žiūrėta 2009 lapkričio mėn. 3d.], Prieiga per internetą: < http://www.unhcr.se/lt/Protect/1951con_qa_lt.html#1 >

¹³ *Интеграция - процесс, касающийся всех*. Декларация о позиции Каритас Европа с предложениями по вопросу интеграции мигрантов и беженцев. Брюссель, 2004

¹⁴ ENGBERSEN, Godfried.. *Spheres of Integration: Towards a Differentiated and Reflective Ethnic Minority Policy, in Identity and Migration*. Aldershot/Burlington , 2003, 3-7p

¹⁵ *Regiono komitetas* [interaktyvus][žiūrėta 2009 kovo mėn. 3d.] Prieiga per internetą < <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:172:0024:01:LT:HTML> >

sąvoką įsitraukimas, kurios reikšmė kaip ir integracijos – įsitraukimas į visuomenę¹⁶. Kita mokslininkė C. Bretell taip pat vartoja sąvoką įsitraukimas (incorporation) ir netgi atsisako integracijos sąvokos, pabrėždama: „inkorporacija apibrėžia tokį įsitraukimą, kuris išsaugo pabėgėlio kultūrinę tapatybę tuo pat metu prisiimant naują tapatybę“¹⁷.

Pabėgėlių integraciją galima apibūdinti kaip vieno asmens arba šeimos adaptacijos svetimoje aplinkoje procesą. Jo metu prieglobstį gavusiems užsieniečiams pagal poreikius teikiamos švietimo, medicinos, socialinės ir kitos paslaugos, padedama įsijungti į vietos bendruomenę ir darbo rinką. Šis procesas reikalauja tiek valstybės pareigūnų, tiek nevyriausybinų organizacijų, tiek kitų žmonių, dirbančių pabėgėlių integracijos į visuomenės srityje, tiek ir kiekvieno bendruomenės nario pastangų.¹⁸

Kalbant apie pabėgėlių integraciją, tyrėjas Hartmut`as Esser`is siūlo išskirti 4 pagrindinius indikatorius, padedančius įvertinti integracijos laipsnį:

- Pritapimas prie naujos kultūros, jau turimu kultūros pagrindu.
- Pabėgėlio užimtumas visuomenėje (įsiliejimas).
- Santykių formavimas (bendradarbiavimas).
- Supratimas, emocionalūs santykiai tarp pabėgėlių ir socialios sistemos (identifikacija).¹⁹

Labai panašų šių indikatorių atitikmenį pateikia ir Regionų komitetas, kuris išskiria tris pagrindines sritis, į kurias reikia įtraukti pabėgėlius, jei norima, kad jų integracija naujoje visuomenėje vyktų kuo sklandžiau ir greičiau. Šios sritys yra:

- Profesinė – išsimokslinimas, užimtumas, darbo paieška;
- Būsto – aprūpinimas gyvenamąja vieta;
- Socialinis – naujos kultūros pažinimas, bendravimas su nauja visuomene ir pan.²⁰

Visi aukščiau paminėti indikatoriai parodo, kad integracija egzistuoja visais atvejais, kad ir ką pabėgėlis bedarytų. Išskirtinis atvejis, kai pabėgėlis nemoka toje šalyje vyraujančios kalbos, neturi būsto, tada susidaro atsiskirusio pabėgėlio įvaizdis²¹.

¹⁶ KUZNECOVIENĖ, Jolanta. *Lietuvių imigrantų Norvegijoje, Anglijoje ir Ispanijoje įsitraukimo strategijos*, Kaunas, 2009 97-105p. ISBN 0-19-505804-6

¹⁷ KUZNECOVIENĖ, Jolanta. *Lietuvių imigrantų Norvegijoje, Anglijoje ir Ispanijoje įsitraukimo strategijos*, Kaunas, 2009 97-105p. ISBN 0-19-505804-6

¹⁸ *Akiratyje - prieglobstį gavusių užsieniečių integracija Lietuvoje* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 spalio 1d], Prieiga per internetą: <http://www.equal.lt/uploads/docs/Equal-Ziniasklaidos%20apzvalga_20061107_be_logotipu.htm>

¹⁹ *Интеграция - процесс, касающийся всех*. Декларация о позиции Каритас Европа с предложениями по вопросу интеграции мигрантов и беженцев. В.гiуселис, 2004

²⁰ Regiono komitetas [interaktyvus][žiūrėta 2009 kovo mėn. 3d.] Prieiga per internetą < <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:172:0024:01:LT:HTML>>

²¹ *Интеграция - процесс, касающийся всех*. Декларация о позиции Каритас Европа с предложениями по вопросу интеграции мигрантов и беженцев. В.гiуселис, 2004

Šiuo konkrečiu atveju, tiriant pabėgėlių integraciją į visuomenę kalbos aspektu, labai svarbu apibrėžti ir socialinės integracijos sąvoką. **Socialinė integracija** - tai viena iš socialinės nelygybės ir atskirties mažinimo priemonių, dažniausiai taikoma socialinės rizikos asmenų grupėms ar pažeidžiamiems asmenims.²² Pirmasis socialinės integracijos sąvoką panaudojo D. Lockwoodas. Anot Lockwoodo, socialinė integracija nurodo principus, kuriais individai ar veikėjai yra tarpusavyje susiję visuomenėje.²³

Galima išskirti keletą socialinės integracijos aspektų. Socialinės integracijos samprata susijusi su tam tikru pozityviu tikslu, numatančiu harmoningus, nekonfliktinius santykius visuose visuomenės lygiuose, lygias galimybes ir teises visiems piliečiams. Teorinėse studijose prof. W. Kymlicka teigia, jog integracija yra tinkama normatyvinė būklė santykiams tarp mažumų grupių ir daugumos visuomenių apibrėžti. Tautinės mažumos turi teises į saviorganizaciją, kultūrinį savitumą. Į tam tikrą valstybę atvykusiems užsieniečiams (mūsų atveju pabėgėliams) reikalingi specialūs ištekliai įgūdžiams, būtiniams konkuruoti darbo rinkoje (pvz., vyraujančiai kalbai išmokti), įgyti bei apsauga nuo diskriminacijos, todėl mažumų grupių judėjimų ir politikų tikslas turėtų būti integracija į dominuojantį socialinį kontekstą.²⁴

Autorius G. Engbersas išskiria tris socialinės integracijos dimensijas: funkcinę, moralinę, ekspresyvinę. Funkcinė dimensija – tai dalyvavimas svarbiausiose visuomenės institucijose; moralinė – piliečių dalyvavimas bei prisitaikymas prie teisinių įstatymų; ekspresyvinė – individualių ir kolektyvinių tapatybių konstravimas²⁵.

Panašiu aspektu socialinės integracijos sampratą apibrėžia ir sociologas G. Delanty. Jis siūlo socialinę integraciją nagrinėti trimis aspektais: efektyvaus dalyvavimo teisių pilietinėje visuomenėje aspektu integracija (mokykla, religinės bendruomenės grupės ir pan.); asmeninė integracija (įsitvirtinimas darbe, laisvalaikis ir pan.); formali rezidentinė integracija (gyvenamoji vieta, rajonas ir pan.).²⁶

²² ŽIBAS, Karolis. *Lietuvoje prieglobstį gavusių užsieniečių socialinių išteklių analizė*. Etniškumo studijos Vilnius: Eugrimas, 2008, 16p ISBN 0-30-768251-2

²³ BERESNEVIČIŪTĖ, Vida. *Etninių grupių socialinės integracijos sampratos interpretacija*. Vilnius: Lietuvos mokslų akademija, 2005

²⁴ Ten pat

²⁵ ENGBERSEN, Godfried.. *Spheres of Integration: Towards a Differentiated and Reflective Ethnic Minority Policy, in Identity and Migration*. Aldershot/Burlington, 2003, 16p.

²⁶ BERESNEVIČIŪTĖ, Vida. *Etninių grupių socialinės integracijos sampratos interpretacija*. Vilnius: Lietuvos mokslų akademija, 2005

Iš socialinės integracijos sąvokų apibrėžimo matyti, kad socialinė integracija yra ilgas ir be galo sudėtingas procesas, galintis trukti ištisus mėnesius ir net metus. Dar plačiau nagrinėjant pabėgėlių socialinės integracijos problemą, galima būtų aptarti tris pagrindines socialinės integracijos stadijas:

1. legalus buvimas valstybės teritorijoje ir su tuo susijusių teisių pripažinimas. Pripažinimas, jog pabėgėlis teisėtai gyvena konkrečioje valstybėje, pagrindžia daugelį kitų jo kaip asmens teisių. Teisėto būvimo valstybėje pagrindas - leidimas nuolat gyventi valstybėje.

2. natūralizacija. Pabėgėlio statusą turinčio asmens galimybės įgyti valstybės, kuri jį priglobė, pilietybę. Tai yra taip pat svarbus integracijos veiksnys, kadangi pilietybės turėjimas suteikia daug teisių, kurių pabėgėlis neturi, pavyzdžiui - valstybės, kurioje gyvena asmuo, diplomatinė ar konsulinė apsauga kitų valstybių atžvilgiu

3. asimiliacija. Asimiliacija turėtų būti suprantama kaip integracija į ekonomines, socialines ir kultūrinės šalies struktūras. Daugelyje svarbių dokumentų sąvokos „asimiliacija“ ir „integracija“ yra vartojamos kaip tapatūs terminai, pabrėžiantys pabėgėlių mokymąsi valstybinės kalbos, kultūrinių papročių perėmimą ir pan.²⁷

Mokslininkas Hartmut'as Esser'is išskiria kitas socialinės integracijos stadijas: *akultūracija, partnerystė*.

Partnerystė – dalyvavimas, bendradarbiavimas tarpusavyje.

Akultūracija - kai viena grupė išmoksta kitos socialinės grupės kultūrą, kalbą²⁸.

Iš anksčiau pateiktų apibrėžimų tampa akivaizdu, jog integracija, tai veiksmas, kurio metu atsiranda pagrindiniai šio veiksmo dalyviai – pabėgėliai. Integracija negali būti pasiekta be lygių galimybių įvairiose socialinėse sferose, kurias, bent jau iš dalies, gali užtikrinti politinės, teisinės priemonės. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija prie daugelio socialinės rizikos asmenų grupių priskiria Lietuvoje prieglobstį gavusius pabėgėlius kaip grupę, kuriai yra būtina taikyti mechanizmus, mažinančius socialinę atskirtį. Pabėgėliai, gyvenantys juos priimančiojoje šalyje, valdo silpnesnius socialinius išteklius nei juos priimančioji visuomenė. Tokiu būdu šie asmenys tampa socialinės nelygybės objektais, kadangi jiems yra sunkiau prieiti prie užimtumo, apgyvendinimo, sveikatos apsaugos, švietimo ir kitų sektorių ir jiems socialinės integracijos procese būtina valstybės pagalba.²⁹

²⁷ *Integration Rights and Practices with Regard to Recognised Refugees in the Central European Countries / UNHCR*. Geneva, 2000

²⁸ *Интеграция - процесс, касающийся всех*. Декларация о позиции Каритас Европа с предложениями по вопросу интеграции мигрантов и беженцев. Вриусelis, 2004

²⁹ ŽIBAS, Karolis. *Lietuvoje prieglobstį gavusių užsieniečių socialinių išteklių analizė*. Etniškumo studijos Vilnius: Eugrimas, 2008, 16p ISBN 0-30-768251-2

1.3. Pagrindinės pabėgėlių tendencijos

Remiantis JT vyriausiojo pabėgėlių komisaro skaičiavimais, šiandieną pasaulyje yra apie 20,8 milijonų žmonių, priverstinai palikusių savo namus. Dauguma jų prašo prieglobsčio kaimyninėse šalyse, bet kai kurie nukeliauja ir toliau.

2006 m. pradžioje pasaulyje buvo apie 8 400 000 pabėgėlių, 773,500 prieglobsčio prašančių asmenų, kurių individualūs prašymai dėl prieglobsčio suteikimo nebuvo patenkinti – įskaitant ir dalį iš 668,400 asmenų, kurie padavė prašymus dėl prieglobsčio suteikimo 2005 metais. Daugiau kaip pusė naujų pareiškimų buvo pateikta Europoje. Per paskutinį pusę amžiaus keletui milijonų žmonių buvo suteiktas prieglobstis, bet pastaraisiais metais tokių prašymų skaičius tolygiai mažėja. Pavyzdžiui, prašymai suteikti prieglobstį 50-yje labiausiai išsivysčiusių šalių ketverius metus iš eilės smarkiai krito ir 2005m. pasiekė mažiausią skaičių per beveik du dešimtmečius³⁰.

Asmenys, kuriais rūpinasi JT vyriausiasis pabėgėlių komisaras	2006m.
	Iš viso
Pabėgėliai	8 400 000
Prieglobsčio prašantys asm.	773 500
Perdislokuoti šalies viduje	6 600 000
Sugražinti pabėgėliai	1 600 000
Asmenys be pilietybės	2 400 000
Kiti	960 400
	20 800 000

1 lentelė. Asmenys, kuriais rūpinasi JT vyriausiasis pabėgėlių komisaras³¹

Didžiausias prašymų skaičius sulauktas iš Mianmaro, Somalio, Serbijos ir Juodkalnijos piliečių. Imant pagal regionus, daugiausiai prieglobsčio prašytojų yra iš Azijos – 2006m. pabėgėlių iš Azijos

³⁰ *Trečiųjų šalių piliečių integracijos vadovas* [interaktyvus],[žiūrėta 2009 m. spalio 6d.] Prieiga per internetą: <<http://www.iom.lt/lt/publikacijos/>>

³¹ *Statistics* [interaktyvus], [žiūrėta 2009m. gruodžio 5d], Prieiga per internetą: <<http://www.unhcr.org/pages/49c3646c4d6.html>>

skaičius siekė 8 603 600, taip pat labai daug prašymų sulaukiama iš Afrikos - 5 169 300 pabėgėliai 2006m. Mažiausiai pabėgėlių sulaukiama iš Okeanijos - 82 500.

Asmenys, kuriais rūpinasi JT vyriausiasis pabėgėlių komisaras – pagal regionus		
Regionas	2005 sausio 1d.	2006 sausio 1d.
Azija	7 230 100	8 603 600
Afrika	4 855 200	5 169 300
Europa	4 426 400	3 666 700
Pietų Amerika ir Karibų sal.	2 070 800	2 513 000
Šiaurės Amerika	853 300	716 800
Okeanija	82 600	82 500
Iš viso	19 518 400	20 751 900

2 lentelė. Asmenys, kuriais rūpinasi JT vyriausiasis pabėgėlių komisaras – pagal regionus³²

Pagrindinis faktas yra tas, kad pabėgėlių skaičiai mažėjo tiek visame pasaulyje, tiek ir Lietuvoje. 2006 m. birželio 9 d. JTVPK paskelbta statistika rodo, kad pabėgėlių pasaulyje skaičiai per paskutiniuosius 26 metus yra mažiausi: 2004 m. pasaulyje buvo apie 9,5 mln. pabėgėlių; 2005 m. - 8,4 mln. pabėgėlių.³³

Kalbant kiek siauresne prasme, apie Europą. 2007 m. Europoje gyveno 14 proc. pasaulio pabėgėlių. Minėtais metais ji sulaukė 220 tūkst. prieglobsčio prašymų: tai atitinka vieną prieglobsčio prašytoją 2,2 tūkst. ES gyventojų. Visos ES valstybės kartu 2007-aisiais prieglobsčio prašytojams išlaikyti išleido 4 mln. Eurų. ES prieglobsčio ieškotojų sąrašuose 2009 m. III ketvirtį buvo daugiausia Rusijos, Afganistano, Somalio, Irako ir Gruzijos piliečių.³⁴

Lietuvos situacija atitinka bendras pasaulio tendencijas: 2003 m. į Lietuvą atvyko 644 prieglobsčio prašytojai; 2004 m. - 458; 2005 m. - 410, 2006m. – 459, dabar, 2010m. – 751 prieglobsčio prašytojai. Kaip ir visame pasaulyje Lietuvoje prieglobsčio prašytojų mastai mažėjo iki 2005m. Bet pastaraisiais metais prieglobsčių prašytojų skaičius padidėjo. Ši faktą patvirtina ir aiškina pats JT vyriausiasis pabėgėlių komisaras Antonio Guterrer: „Iš pradžių pabėgėlių skaičius kasmet nuolat

³² *Statistics* [interaktyvus], [žiūrėta 2009m. gruodžio 5d], Prieiga per internetą: <<http://www.unhcr.org/pages/49c3646c4d6.html>>

³³ *Raudonasis kryžius* [interaktyvus], [žiūrėta 2010m. vasario 3d], Prieiga per internetą: <<http://www.redcross.lt>>

³⁴ *Prieglobsčio statistika* [interaktyvus], [žiūrėta 2010m vasario 3d.] Prieiga per internetą: <http://www.europarl.europa.eu/news/public/story_page/022-69682-060-03-10-902-20100226STO69652-2010-01-03-2010/default_lt.htm>

mažėjo, tačiau per pastaruosius dvejus metus daugelyje šalių įsivyravę konfliktai, nesaugumas šalyse, taikos nebuvimas padidino pabėgėlių skaičių šalies viduje.

Deja, pernai žmonių, kuriems mes saugiai padėjome grįžti namo savo noru, skaičius smarkiai sumažėjo, ypač dėl nestabilios padėties Afganistane, Pietų Sudane ir Kongo Demokratinėje Respublikoje. “³⁵ Būtent dėl nesaugios padėties šalyse, pabėgėliai dažniausiai atsisako grįžti atgal, dėl to atsiranda daugiau norinčių likti svetur ir pradėti naują gyvenimą. O tam kad pradėti būtina yra sėkminga prieglobsčių prašytojų integracija.

Kaip ir visoje Europos Sąjungoje, taip ir Lietuvoje, daugiausiai sulaukiama prieglobsčio prašytojų iš Rusijos, Afganistano ir Somalio.³⁶

Apibendrinant šį skyrių, galima teigti, jog pabėgėlių integracija – tai procesas, kurio metu vyksta pritapimas prie visuomenės. Šiame procese dalyvauja pagrindiniai integracijos proceso dalyviai: pabėgėliai, visuomenė, organizacijos susijusios su pabėgėliais. Šio proceso pasėkmė – įsiliejimas į naują bendruomenę.

Pabėgėlių integracijos metu atliekamos 3 labai svarbios funkcijos: 1) pritapimas, kuris yra būtinas tam, kad pabėgėliai galėtų tinkamai elgtis svetimose šalyse, 2) užimtumas, kad prieglobsčio prašytojas būtų aktyvus visuomeniniame gyvenime, 3) kalbos ir kultūros pažinimas, kad įsiliejimo etapas būtų sklandus.

Pastaraisiais metais didėjant pabėgėlių skaičiams, naudojama daug įvairių integracijos programų palengvinti integracijos procesą, kurios bus apžvelgiamos kitame skyriuje.

³⁵ *JTO Vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaras António Guterres: „prieglobsčio sistemos harmonizavimas yra būtinas“* [interaktyvus], [žiūrėta 2009m gruodžio 7d.], Prieiga per internetą:

<http://www.europarl.europa.eu/news/public/story_page/022-73462-116-04-18-902-20100426STO73424-2010-26-04-2010/default_lt.htm>

³⁶ *Pabėgėlių socialinė integracija* [interaktyvus], [žiūrėta 2009m. gruodžio mėn. 6d.] Prieiga per internetą: <http://www.redcross.lt/pab_veikla.html#3>

2. KALBOS IR KULTŪROS VAIDMUO PABĖGĖLIŲ INTEGRACIJOS PROCESĖ

Pirmoje darbo dalyje buvo aptarta pabėgėlių ir integracijos sąvokos. Taip pat buvo aptartos pabėgėlių tendencijos.

Daugelis mokslinių šaltinių būtent kalbą įvardina kaip vieną pagrindinių sėkmingos integracijos į visuomenę faktorių, todėl labai svarbu yra išnagrinėti, kokią vis dėl to vietą kalba užima šiame sudėtingame procese. Šiame darbo skyriuje apibrėžiama kas tai yra kalba ir koks jos vaidmuo integracijos procese. Taip pat svarbu išanalizuoti kalbos sąsajas su kultūra, kadangi integracija naujoje šalyje visų pirma vyksta per kultūrą. Geriausias ir lengviausias būdas pažinti kultūrą yra būtent kalba. Šioje dalyje apibrėžiama ir kultūros sąvoka, integracijos į kultūrą būdai ir kalbos reikšmė šioje integracijos sferoje.

2.1. Pabėgėlių integracija ir kultūra

Kalbos barjeras ir nauja kultūra, kaip teigia patys pabėgėliai, – tai pagrindinės problemos su kuriomis jie susiduria nuo pat atvykimo į naują šalį. Kalba ir kultūra turi ypač stiprų tarpusavio ryšį. Kadangi mokėdamas šalies, į kurią atvyko pabėgėlis, kalbą, jis įgauna galimybę daugiau sužinoti ir apie naują kultūrą.

2.1.1. Kultūros sąvoka

Kultūra apima visas visuomenės sferas ir turi labai didelį ryšį su vertybėmis ir įsitikimais, kurių laikosi visuomenės nariai. Kultūra parodo mums, kaip suprasti pasaulį ir kaip išgyventi visuomenėje. Siekiant suprasti kaip kultūros skirtumai gali įtakoti atvykusius į svetimą šalį, pirmiausia reikėtų apibrėžti, kas tai yra kultūra, kokios jos sudedamosios dalys ir pan.

Tarptautinių žodžių žodyne, **kultūra** (lot. *cultura* – apdirbimas, ugdymas, auklėjimas, lavinimas, tobulinimas, vystymas, garbinimas), apibrėžiama kaip žmogaus bei visuomenės veiklos produktai, jos formos ir sistemos, kurių funkcionavimas leidžia kurti, panaudoti ir perteikti materialines ir dvasines vertybes. Iš esmės, kultūra apima žmonių *veiklą*: skirtingos teorijos pateikiančios kultūros apibrėžimus paprastai nurodo į skirtingus tokios veiklos rinkinius. Kultūra yra sudėtinė visuma apimanti žinias, tikėjimus, menus, moralę, teisę, papročius ir kitus gebėjimus, kuriuos žmogus įgyja kaip visuomenės

narys.³⁷ Kaip teigia I. Leliūgienė, kultūra gali egzistuoti, tik tada, jei egzistuoja visuomenė, ir priešingai, kiekvienai žmonių visuomenei yra būdinga tam tikra kultūra.³⁸

Šiuolaikiniai kultūros tyrimai parodė didelį susidomėjimą šia sąvoka. Pagal A.Krebero ir K. Klakchono paskaičiavimus nuo 1871 iki 1919m. kultūros sąvoka turėjo septynis apibrėžimus, nuo 1920 iki 1950 jų skaičius padidėjo iki 150. Šiandien galima išskirti apie 500 kultūros apibrėžimų. Visus šiuos apibrėžimus Kreber ir Klakchon suskirstė į 6 klases.

Kaip jau minėta, skirtingos teorijos, nusakančios kultūros sampratą, nurodo ir skirtingus jos rinkinius. Galima būtų išskirti kelias teorijas apie kultūros sąvoką, kad lengviau būtų suvokti, kokia kultūra gali būti ir kas į šią sąvoką įeina. Taigi kultūra gali būti apibrėžiama:

- Istoriniu pagrindu – čia kultūrą sudaro socialinis paveldas, arba tradicijos, kurios yra perduodamos iš kartos į kartą.
- Teminiu pagrindu – pagal šią teoriją į kultūros sąvoką įeina socialinės organizacijos, religija, ekonomika.
- Elgsenos pagrindu - kultūra – tai išmoktas elgesys, gyvenimo būdas ar stilius.
- Normatyviniu pagrindu – į kultūros sąvoką įeina vertybės, gyvenimo normos, taisyklės ir idealai.
- Funkciniu pagrindu – kultūrą galima traktuoti kaip sugebėjimą prisitaikyti prie aplinkos ir visiems kartu spręsti iškilusias problemas.
- Struktūriniu pagrindu – kultūra – tai bendrų idėjų ir simbolių visuma (pvz. Valstybės vėliava, herbai)
- Simboliniu pagrindu - kultūra - tai tam tikrai visuomenei bendra simbolių reikšmių sistema (pvz. Lietuvos sporto sirgaliai, kurie susikuria simbolius su savo reikšmėm).
- Mentaliniu pagrindu - kultūra – tai idėjų ir papročių sistema, kuri leidžia valdyti elgseną ir skiria žmones nuo gyvūnų (pvz. Švenčių tradicijos).³⁹

Galima prieiti prie išvados, kad kultūros sąvoka nėra iš paprastų, ją tyria daug įvairių šakų: semiotika, sociologija, istorija, antropologija, lingvistika ir kt, kurios kultūrą skirtingai ir apibrėžia.

Taigi, kalbant apie kultūros sampratą ir skirtingas jos teorijas, autorius V.Bartusevičius išskiria pagrindines kultūros sudedamąsias dalis. Kultūrą sudaro:

- Materialinės gėrybės, kurias sukuria žmogus;

³⁷ BENDORIENĖ, Aldona, atsakomasis redaktorius KINDERYS, Algimantas. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius : Alma littera, 2008m. 127 p. ISBN 9055-602-10-8

³⁸ LELIŪGIENĖ, Irena. *Socialinė pedagogika*. Kaunas: Technologija, 2003m. 78p. ISBN 9855-661-03-5

³⁹ LEWIS, Richard Donald. *Kultūrų sandūra*. Vilnius: Alma Littera, 2002m, 56p. ISBN 9955-08-067-1

- Dvasinės vertybės, kurias sukuria žmogus (pvz. menas);
- Santykiai, kuriuos sukuria žmogus (privatūs, asmeniniai, tarptautiniai ir pan.);
- Žmogaus gyvenimo būdas (idealai, normos, tradicijos);
- Civilizacija arba visų žmonių sukurtų gėrybių ir vertybių panaudojimo būdas.⁴⁰

Kaip matome, kultūros sąvoka apima labai daug, todėl pabėgėlis, atvykęs į svetimą šalį, susiduria su galimais naujais elgesio tipais, naujomis normomis ir tradicijomis, neatitinkančiomis jam įprastų.

2.1.2. Integracijos į kultūrą stadijos ir etapai

Nežinomoje kultūrinėje aplinkoje atsiradęs žmogus gali jaustis tarsi gyventų ant dviejų pasaulių skiriančios ribos, kurių nė vienam jis iki galo nepriklauso - senųjų namų jau nebėra (arba jie tebėra jo atmintyje), o naujųjų namų dar nėra... Tokia būseną paprastai vadinama *kultūriniu šoku*.

Kultūrinis šokas yra terminas, apibūdinantis nerimą, nuostabos (vidinės dezorientacijos, sumišimo ir t. t.) jausmą, kylantį susidūrus su visiškai skirtinga kultūrine ar socialine aplinka arba gyvenimo būdu. Pirmasis šį terminą 1954 metais panaudojo ir ypatingai daug dėmesio šio reiškinio tyrimui skyrė K.Oberg'as. Jis teigė, kad kultūrinis šokas yra ilgas procesas ir jis sudeda iš kelių psichologinių reakcijų. Šios reakcijos gali būti:

- stresas dėl krūvio, patiriamo sukaupiant psichines prisitaikymo jėgas;
- draugų, šeimos, statuso, profesijos ir nuosavybės praradimo jausmas;
- atstūmimo jausmas, kai patiriama, kad naujos kultūros nariai vengia kontaktų arba pats asmuo jų vengia;
- savo vaidmens, kitų asmenų vaidmens lūkesčių, savo jausmų nesuvokimas;
- nuostaba ir baimė, kai pilnai suvokiamas kultūrinių skirtumų mastas;
- bejėgiškumo jausmas, jei asmuo pajunta, kad nepavyko prisitaikyti prie naujos aplinkos.⁴¹

Paprastai kultūrinis šokas pasireiškia praėjus dviem- trimis mėnesiams po atvykimo, tačiau gali būti įvairiai. Visą tai lemia nepaprastai sunkų pabėgėlių adaptacijos "naujoje" šalyje procesą. Šio proceso sudėtingumą galima būtų pagrįsti vieno iš kultūros tyrinėtojų – M. Bennet'o modelių. Šis

⁴⁰ BARTUSEVIČIUS, Vincas. *Kultūros savirefleksijos erdvės*. Kaunas: Akademija, 2008m.45p.

⁴¹ OBERG, Kevin. *Culture shock: Adjustemtn to new cultural environments* [interaktyvus] 1960[žiūrėta 2010 sausio 3d.] Prieiga per internetą:< <http://rspas.anu.edu.au/~benm/CMU/cultureshock.pdf>>

tyrėjas labai daug dėmesio skyrė tyrimui, kaip žmogus prisitaiko prie naujos kultūros bei kuo skiriasi kultūros. Bennet`as išskiria kelis kultūros skirtumų etapus:

- Pradinis etapas prasideda kai kita kultūra pradeda žiūrėti kitaip į gyvenimą. Tuo metu tarpkultūrinis jautrumas auga, žmogus jaučiausi daugiau nei vienos kultūros nariu.
- Antras etapas, kai nauja kultūra suprantama kaip vienas iš galimų žvilgsnių į pasaulį.
- Trečias etapas, kai asmuo pradeda jaustis daugiau nei vienos kultūros nariu.
- Paskutiniuose etapuose labiausiai pareiškia jautrumas, kai atsiranda keli požiūriai į gyvenimą. Toliau jau formuojasi asmenybė, kuri integruojasi į naują kultūrą.⁴²

M. Bennet`o modelis dinamiškas, jis kalba ne tik apie pradinį ir galutinį etapus, bet ir apie tai, kaip jie keičiasi (šis modelis pavaizduotas 1 pav.). Pasak tyrėjo, integracija į naują kultūrą vyksta dviem pagrindiniais etapais:

I. Etnocentrinis etapas. Etnocentristinis etapas į pirmą vietą iškelia savo kultūrą. Paprastai šis vaidmuo atitenka gimtajai kultūrai. Šio etapo eigoje psireiškia sekančios kultūrų išraiškos:

a) *Neigimas.* Skirtumų neigimas tarp kultūrų.

b) *Izoliacija.* Izoliacija suprantama kaip fizinis atskyrimas vienos kultūros nuo kitos. Šiomis dienomis visiškos izoliacijos negali būti, gali būti tik pvz. dalinai atskirtas mažas miestelis. Tokiose vietose kultūriniai skirtumai beveik nesijaučia.

c) *Atskyrimas* – siekiama atsikratyti visų barjerų, kurie trukdo adaptacijai.

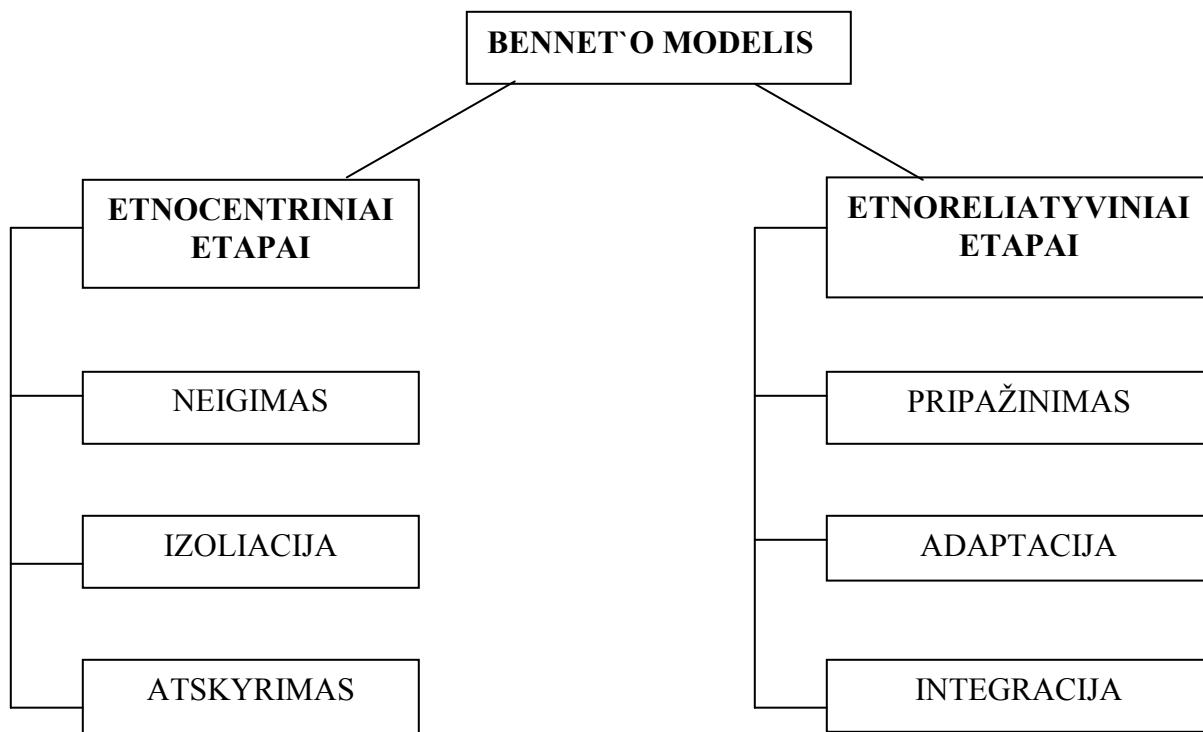
II. Etnoreliatyvinis etapas. Etnoreliatyvizmo pagrindas – prielaida, kad žmogaus elgesį galima suprasti tik iš kultūrinės situacijos. Kultūriniai skirtumai – tai nėra nei gerai, nei blogai, jie tiesiog egzistuoja. O elgesys būna priimtinas arba nepriimtinas priklausomai nuo sociokultūrinių sąlygų. Žmonės dažniausiai gyvena daugiakultūrinėse miesteliuose, todėl jie pasirengę gerbti kitų kultūrų atstovus. Šio etapo eigoje psireiškia sekančios kultūrų išraiškos:

a) *Pripažinimas* - Iš pradžių pripažįstamas elgesys, o po to kultūros vertybės. Akivaizdžiausias skirtumas elgesyje – kalba. Verbalus elgesys labai skiriasi įvairiose kultūrose. Žmonės pradeda matyti elgesį per skirtingų kultūrų prizmę. Žmogus pradeda suvokti, kad kalbos – tai ne skirtingi komunikacijos kodai, išreiškiantys tas pačias idėjas. Jis supranta, kad kalba – tai priemonė pasaulėvaizdžiui suformuoti, kad viską, ką mes matome, reiškiasi kalba.

b) *Adaptacija.* Šiame etape svarbu suvokti, kad adaptacija – tai procesas. Todėl geriausia sakyti ne tai, kad žmonės turi kultūrą, bet tai, kad jie įtraukti į ją.

⁴² ГРУШЕВИЦКАЯ, Татьяна Георгиевна. *Основы межкультурной коммуникации*. Москва : ЮНИТИ/UNITY, 2003, 134p.

c) *Integracija*. Integracijos metu žmogus kitą kultūrą pripažįsta kaip savo. Šioje stadijoje formuojasi multikultūrinė asmenybė. Kartais naudojami ir kitokie pavadinimai: „tarpkultūrinė“, „internacionali“, „universali“ asmenybė.⁴³

1 pav. Bennet`o modelis

M.Bennet`o modelis skirtas ne konkrečiai pabėgėlių integracijai, o bendrai kalba apie visų atvykėlių prisitaikymą prie naujos kultūros. Šio modelio rėmuose, Europos Taryba ir Europos komisija pateikia konkrečiai pabėgėlių adaptavimosi į naują kultūrą fazes, kurių jie išskiria keturias:⁴⁴

1. Etnocentrinė fazė. Šiai fazei būdingos pastangos suprasti naująją kultūrą. Jos dažniausiai būna nesėkmingos, kadangi pabėgėliai į savo kultūrą žiūri kaip į vienintelį vertybių ir elgesio modelių šaltinį. Ši fazė pasireiškia po kelerių naujoje kultūroje praleistų mėnesių, kai atvykėliui iškyla uždavinys prisiderinti prie aplinkos bei įveikti kalbos barjerą. Yra manoma, jog būtent etnocentrinėje fazėje specialios pabėgėlių priėmimo programos gali labai padėti siekti rezultatų moksle ir adaptacijoje. Neturinčiose tokių programų šalyse integracijos laikotarpis tęsiasi ilgiau ir yra sunkesnis. Kalbant apie šios fazės raišką Lietuvoje, reikėtų paminėti Raudonojo kryžiaus draugiją ir kartu su ja dirbančius savanorius, kurie organizuoja kursus pabėgėliams, kuriems kyla integracijos kliūčių dėl menko

⁴³ ГРУШЕВИЦКАЯ, Татьяна Георгиевна. *Основы межкультурной коммуникации*. Москва : ЮНИТИ/UNITY, 2003, 147p.

⁴⁴ GAILIUS, Ž. *Tarpkultūrinis mokymasis „T-kit NR.4“*. Europos Tarybos ir Europos Komisijos partnerystės programos leidinys. Strasbūras, 2000

išsilavinimo. Ypatingas dėmesys skiriamas kalbos pamokoms ir socialinių įgūdžių ugdymui. Pabėgėlis, atvykęs į kitos kultūros šalį, gali prisitaikyti prie vyraujančių papročių, tačiau pagrindinės jo kultūrinės aplinkos idėjos ir vertybės lieka nepakitusios. Dar galima pridurti, kad pabėgėlis gali praturtinti savo kultūrinę tapatybę naujais elementais, o jį priėmusią šalį - savo kultūrine patirtimi.

2. Prisitaikymo fazė. Čia pabėgėlis jau yra susipažinęs su naujosios šalies taisyklėmis ir gali lengvai atlikti kasdienes darbus. Jis/ji sugeba užmegzti santykius su kitos kultūros žmonėmis. Pirma, čia suvokiama, kad verbalinis ir neverbalinis elgesys skirtingose kultūrose skiriasi ir kad visi skirtumai nusipelno pagarbos. Antra, priėmimas praplečiamas suvokiant, kad požiūris į pasaulį ir vertybes gali skirtis. Ši antra pakopa reiškia savo paties vertybių pažinimą ir supratimą. Vertybės suprantamos kaip procesas ir kaip įrankis organizuoti pasaulį, o ne kažkas, ką kiekvienas jau „turi“. Netgi vertybės, kurios reiškia tam tikros grupės šmeižimą, gali organizuoti pasaulį, neneigiant, kad kas nors turi kitokią nuomonę apie šią vertybę. Šioje fazėje pabėgėliams yra lengviau dalyvauti kursuose, diskusijose, sumažėja problemų dėl kalbos. Tačiau sunkumai vis dar išlieka: pabėgėliai dažnai vengia kalbėti apie savo šalies kultūrą ir stengiasi pasirodyti, kad pritaps. Noras, kad visuomenė priimtų, kai kuriuos pabėgėlius netgi priverčia pakeisti savo vardą (arba pakeisti vaikų vardus), kad galėtų sėkmingiau integruotis į priimančios šalies kultūrą.⁴⁵

3. Adaptacijos fazė. Adaptacija yra papildomas procesas, kai išmokstama elgtis naujai, ir toks elgesys papildo elgesio modelį naujais komunikacijos stiliais. Svarbiausia adaptacijoje yra empatija, tai gebėjimas patirti situaciją, kuri skiriasi nuo situacijos savo kultūroje. Tai yra pastanga suprasti kitą, žvelgiant iš jo ar jos „žiūrėjimo taško“. Čia pabėgėliai gali pasikliauti atskiromis pažiūrų sistemomis ar praplėsti kultūrinius rėmus. Kultūrinių rėmų plėtra paprastai yra neišvengiama ilgesnį laiką gyvenant kitoje kultūroje. Skirtumai tada suvokiami kaip dalis savęs paties, nes žmogus internacionalizuoja juos į dviejų ar daugiau skirtingų kultūrų sistemas. Adaptacijos fazėje galima išskirti du pagrindinius aspektus: *psichologinį* (naujos kultūros rėmuose pasiekiamas psichologinis pasitenkinimas. Tai pasireiškia gera savijauta, psichologine sveikata, taip pat gerai suformuluotu asmeniniu ar kultūriniu identitetu) ir *sociokultūrinį* (atvykėlis gerai orientuojasi naujoje aplinkoje, prisitaiko prie naujos kultūros ir jos tradicijų). Pabėgėliai, gyvendami kitoje kultūrinėje aplinkoje, retai atsisako savo šalies kultūros, niekas to ir nereikalauja. Adaptacija charakterizuojama pakitimais individualioje bei grupinėje sąmonėje.

4. Integracijos fazė. Integracijos stadijoje stengiamasi integruoti įvairias sistemas į vieną, kuri yra ne naujos kultūros įkūrimas ir ne komfortas, kai skirtingos pasaulėžiūros gyvena taikiai greta viena

⁴⁵ GAILIUS, Ž. *Tarpkultūrinis mokymasis „T-kit NR.4“*. Europos Tarybos ir Europos Komisijos partnerystės programos leidinys. Strasbūras, 2000

kitos. Kalbant apie išgyventas patirtis, integracija reikalauja nuolat apibrėžti savo paties tapatybę. Tai gali vesti į nebeprisilaikymą jokiai kultūrai, bet visuomet buvimą integruotu pašaliečiu.

Tautų bendravimas su kitos kultūros tautomis – bendravimo komponentas tarp kultūrų. Žmonėms, kurie atvyko į kitą šalį trumpam laikui visiškai adaptuotis nėra reikalo. Kitas reikalas yra su pabėgėliais, kuriems būtina visapusiška adaptacija. Adaptacijos procesas dažnai vadinamas akultūracija. Akultūracijos procesus pradėjo tirti XX amžiuje kultūros antropologai R. Redfildas, R. Lintonomas ir M. Cherskovicai. Iš pradžių akultūracijos procesą tyrė kaip būvimą ilgą laiką grupėse, kurios priklauso įvairioms kultūroms. Buvo prieita prie išvados, kad tokio proceso eigoje automatiškai susimaišo kultūros ir atsiranda viena kultūra.⁴⁶

Akultūrizacijos procese kiekvienas žmogus vienu metu sprendžia dvi svarbias problemas: siekia išsaugoti savo kultūrą ir identitetą bei įsijungia į naują kultūrą. Galimi šios problemos sprendimo variantai pateikia keturias esmines akultūrizacijos strategijas:

- **Asimiliacija** – tai akultūrizacijos variantas, kai žmogus visiškai priima kitos kultūros vertybes ir normas, tuo pat metu atsisakydamas savo kultūros normų ir vertybių.

- **Reparacija** – tai reiškia svetimos kultūros neigimą, išsaugant savo kultūros identitetą. Šiuo atveju nedominuojančios kultūros nariai reikalauja didesnio ar mažesnio lygmens izoliacijos nuo dominuojančios kultūros.

- **Marginalizacija**, kuri reiškia, iš vienos pusės savo identiteto praradimą, iš kitos – ir dominuojančios kultūros identiteto stoką. Tokia situacija susidaro dėl negalėjimo palaikyti savo identitetą ir susidomėjimo nauja kultūra stoka.

- **Integracija** – kai įvyksta identifikavimas tiek su valstybe, tiek su jos kultūra.⁴⁷

Ilgą laiką daugelis tyrėjų teigė, jog pabėgėliai, kurie apsistoja svetimose šalyse visam laikui, labiausiai orientuojasi į asimiliaciją. Tik pabėgėliai, turėję ne savo noru palikti savo valstybę, kurią laiką priešinosi ryšiams su nauja kultūra. Todėl asimiliacijos procesas vyksta gana ilgai ir sudėtingai. Dar visai neseniai kultūros tyrėjai manė, jog būtent asimiliacija su dominuojančia kultūra ir yra pati geriausia akultūracijos strategija. Tačiau šiandien pagrindiniu akultūracijos tikslu laikoma kultūrų integracija, kurios rezultatas dvikultūrinė ar daugiakultūrinė asmenybė. Savo identiteto išsaugojimas ir naujos kultūros pripažinimas šiuo metu yra vertinami labai teigiamai. Ypač tai svarbu pabėgėlių atveju, kuriems labai didelę reikšmę turi savo kultūros išsaugojimas.⁴⁸

⁴⁶ ГРУШЕВИЦКАЯ, Татьяна Георгиевна. *Основы межкультурной коммуникации*. Москва : ЮНИТИ/UNITY, 2003, 158-165p.

⁴⁷ ГРУШЕВИЦКАЯ, Татьяна Георгиевна. *Основы межкультурной коммуникации*. Москва : ЮНИТИ/UNITY, 2003, 165p.

⁴⁸ Ten pat.

2.2. Integracijos sėkmę lemiantys veiksniai

Pabėgėlių integracija turi būti nukreipta į savirealizaciją, suteikiant galimybę pabėgėliams išnaudoti savo žinias, rasti darbą, kas svarbu aprūpinant save kaip šeimos ar visuomenės narį. Visą tai įmanoma sėkmingai įgyvendinti tik nuolatos tiriant su pabėgėliais susijusias problemas ir ieškant jų sprendimo būdų.

Pradžioje galima būtų paminėti 2002 m. Didžiojoje Britanijoje atliktą tyrimą „A conceptual analysis of refugee integration“. Šiuo tyrimu pagrindu kalbama apie pabėgėlių statuso įgijimo svarbą integracijos procese. Taip pat pirmoje vietoje akcentuojamos pabėgėlių pagrindinių teisių įgyvendinimo problemos. Čia sakoma, kad tik išsprendus šias problemas, seka kitos, tokios kaip užimtumas, apgyvendinimas, socialinė parama ir pan., o kalba ir kalbos mokymai paminimi tik paskutiniame integracijos etape, kai jau įgyvendinti visi kiti integracijos veiksniai.⁴⁹

Laikui bėgant, atliekant vis daugiau pabėgėlių integracijos tyrimų, integracijos veiksnių prioritetai smarkiai keitėsi. Prieita prie išvados, kad pabėgėlių integracija visų pirma priklauso nuo valstybės ir vietinės valdžios organų per valstybės socialinę politiką. Šie faktai patvirtinami Europos Carito organizacijos 2004 m. atliktu tyrimu „Integracija – visa apimantis procesas“, kuris skirtas konkrečiai pabėgėlių integracijai tirti. Šiuo tyrimu yra išskirti pagrindiniai integracijos sėkmę lemiantys veiksniai, kurių integracijai turi būti skiriamas ypatingas dėmesys:

1. Išsilavinimas ir profesinis mokymas. Dažnai pabėgėliai negali pateikti jų išsilavinimą paliudijantį dokumentą, kadangi dažniausiai pabėgėliai būna priversti palikti viską vietoje, iš kurios bėga, ypač jų tapatybę paliudijančius dokumentus. Reiktų imtis atitinkamų priemonių, kurių pagalba pabėgėliams būtų suteikta galimybė įrodyti savo kvalifikacijos laipsnį (pvz. kvalifikaciniai testai).

2. Užimtumas. Dauguma Europos pabėgėlių, nepaisant jų kvalifikacijos lygio, susiduria su bedarbyste, nepakankamu užimtumu ir nestabiliu darbu juos priimančioje šalyje. Taigi valstybė privalo pabėgėlius aprūpinti teise į užimtumą ir organizuoti pajungimą į darbo rinką.

3. Aprūpinimas gyvenamąja vieta (būstu). Gyvenamoji vieta yra ne tik žmogaus teisė, bet ir būtinybė. Valstybė privalo garantuoti šią teisę visiems be išimties, nepriklausomai nuo jų statuso. Pabėgėliams, patenkantiems į Konvencijos rėmus, taipogi turi būti suteiktas pasirinkimas, kur gyventi. Asmenims, laikinai apgyvendintiems pabėgėlių centruose, turi būti suteikta visa reikalinga informacija,

⁴⁹ AGER, Alastair, STRANG, Alison; O'MAY, Fiona, GARNER, Paul. *A conceptual analysis of refugee integration*. [interaktyvus], [žiūrėta 2009m. lapkričio 13d], 2002m., Prieiga per internetą: < <http://eresearch.qmu.ac.uk/1208/>>

kurios dėka jie priimtų sprendimą dėl gyvenamosios vietos. Apgyvendinimo patalpos turi būti įrengtos taip, kad būtų pritaikytos pagrindiniams žmonių poreikiams tenkinti.

4. Sveikatos apsauga. Pabėgėliai yra grupė, kuri gali daug dažniau turėtų įvairių sveikatos sutrikimų dėl patirto karo, politinio persekiojimo, bėgimo iš valstybės, dėl ilgo išsiskyrimo su artimaisiais, adaptacijos į naują kultūrą pasekoje ir dėl neaiškių ateities perspektyvų. Pabėgėliai susiduria su begale sveikatos apsaugos problemų: nelanksčios administracinės procedūros, nacionalinės sveikatos apsaugos sistemos nesuvokimas, sunkumai, susiję su kalba ir kultūra. Taigi integracijos strategija sveikatos apsaugos srityje turi būti nukreipta į anksčiau minėtų problemų sprendimą. Visų pirma turi būti garantuojama vertėjo pagalba sveikatos apsaugos srityje. Prieiga prie sveikatos apsaugos neturi apsiriboti medicinine pagalba ekstremaliu atveju, bet ir esant kitiems susirgimams.

5. Šeimos sujungimas. Pabėgėliams ir prieglobsčio prašytojams turi būti visiškai užtikrinta teisė į šeimos sujungimą. Šios teisės užtikrinimas privalomas nepriklausomai nuo statuso, nuo to, ar pabėgėlis jau aprūpintas gyvenamąja vieta, ar turi jo giministę patvirtinančius dokumentus. Turi būti imtasi visų įmanomų priemonių, kad šeimos sujungimas būtų aprūpinta sėkmingai kuo trumpesnę laiką.

6. Kalba – kalbos mokymas turėtų būti neatskiriama kiekvienos integracijos politikos dalimi ir pradėta įgyvendinti per kuo trumpesnę laiką po pabėgėlio atvykimo į šalį. Be to, kalbos kursai turėtų apimti ir bazinę informaciją apie naują šalį, jos ekonominius, socialinius ir kultūrinius aspektus, teisinę ir administracinę valstybės sistemą, kas žymiai palengvintų pabėgėlių dalyvavimą socialiniame ir politiniame naujos šalies gyvenime. Nuo kalbos taip pat priklauso išsilavinimo problemos sprendimas. Kalba taip pat yra pagrindinis skelias į naujos kultūros pažinimą.⁵⁰

Kaip matoma, praėjus dviems metams po Didžiosios Britanijos tyrimo, tyrimo rezultatai jau visiškai pasikeitę ir išskiriamos visiškai kitos prioritetinės integracijos sritys. Apie pabėgėlių statusą beveik nebekalbama arba nėra taip jau smarkiai akcentuojama. Pagrindinė šio tyrimo išvada yra ta, kad siekiant užtikrinti sėkmingą pabėgėlių integraciją naujoje šalyje, būtina apimti visus tyrime paminėtus integracijos veiksniai. Tik kruopščiai juos įgyvendinus, galima tikėtis, jog pabėgėliai svetimoje šalyje pasijus savais.

Kaip jau minėta pabėgėlių problemas nagrinėjančių tyrimų atlikta be galo daug ir tyrimai tęsiami kasmet. Kalbant apie kitas šalis, galima būtų paminėti 2006 metais Ukrainoje, Baltarusijoje ir Moldovoje atliktą tyrimą “Интеграция беженцев в Беларуси, Молдове и Украине”. Šiuo tyrimu pagrindiniu laikomas užimtumo integracijos veiksnys, kuriam kaip teigiama tyrime turi būti skiriamas

⁵⁰ *Интеграция - процесс, касающийся всех. Декларация о позиции Каритас Европа с предложениями по вопросу интеграции мигрантов и беженцев. Bruxelles, 2004*

pagrindinis dėmesys. Toliau seka apgyvendinimo, socialinės pagalbos ir konsultacijų veiksniai. Apie šiuos tris veiksnius (užimtumas, apgyvendinimas ir socialinė parama) ir jų įgyvendinimą kalbama visose tyrime dalyvavusiose valstybėse. Tuo tarpu kalba kaip atskiras integracijos veiksnys išskiriama tik Baltarusijoje ir tik ketvirtoje pagal svarbą vietoje. Šioje šalyje kalbos apmokymai vyksta mokyklose bei universitetuose. Atskirų, kaip Lietuvoje dienos centrų nėra. Tuo tarpu Moldova ir Ukraina kalbos neišskiria kaip atskiro integracijos veiksnio. Kalba, kaip integracijos problema išskiriama tik ketvirtoje vietoje. Ir paskutinėje vietoje kalbama apie visuomenės informavimą.⁵¹

Siekiant, kad kuriama pabėgėlių apsaugos sistema gerai funkcionuotų ir Lietuvoje, čia nuolatos yra atliekami tyrimai pabėgėlių integracijos klausimais. Pavyzdžiui Lietuvoje 2007 m. buvo įvykdytas tyrimas „Valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai efektyvumo įvertinimas“ pagal Europos pabėgėlių fondo projektą „Aktyvi integracija šiandien – sėkmė rytoj“, kur daugiausia dėmėsio kreipiamą į šias aktualias socialinės integracijos sritis: būstas, užimtumas/darbas, švietimas, socialiniai ryšiai, ekonominė situacija. Atlikus tyrimą išryškėjo šios pabėgėlių socialinės integracijos problemos:

- *Užimtumas;*
- *Žema motyvacija ir socialinės integracijos priemonių pasyvumas (pabėgėliai neturi galimybių savarankiškai disponuoti valstybės teikiama parama);*
- *Apgyvendinimas;*
- *Švietimas (taip pat išsilavinimas, kalba);*
- *Prieglobstį gavusių asmenų uždarumas;*
- *Prisitaikymas prie socialinės integracijos tvarkos aprašo;*
- *Neadekvatus socialinės integracijos programos taikymas pabėgėlio statusą ir papildomą apsaugą gavusiems asmenims*⁵².

Tyrimo rezultatai parodė, kad problematiškiausiais sėkmingos integracijos veiksniais galima laikyti apgyvendinimo ir užimtumo sektorius, kadangi prieglobstį gavę užsieniečiai iš vienos pusės susiduria su neigiamomis darbdavių ir būstų savininkų nuostatomis bei pagalbos trūkumu, iš kitos – su išsilavinimo, lietuvių kalbos žinių trūkumu ir asmeninėmis sveikatos problemomis. Iš čia išplaukia ir kita labai svarbi tyrimo išvada: dauguma respondentų, dalyvusių tyrime, akcentuoja kalbos barjerą, kuris ir užkerta kelią sėkmingoms darbo paieškoms.

⁵¹ СЕЛИВАНОВА, Татьяна. *Интеграция беженцев в Республике Беларусь, Республике Молдова и Украине*. Журнал международного права и международных отношений 2009m. Nr. 3

⁵² Pabėgėlių integracijos procesų tyrimas. *Valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai efektyvumo įvertinimas*. Lietuvos suaugusiųjų švietimo ir informavimo centras: Vilnius, 2007

2.3. Kalbos svarba integracijos procese

Prieš tai buvo išanalizuota, kokią naudą integracijoje suteikia kultūra bei kaip vertinama integracija įvairiose šalyse. Šiame skyriuje bus aptarta, kokią reikšmę integracijos procese turi kalba. Kalbą galima būtų pavadinti durimis į naują kultūrą. Kalba yra svarbiausia žmonių bendravimo priemonė. Be jos negali būti visuomenės, pažangos, kultūros. Kalba yra būtina visuomenės egzistavimo sąlyga. Bendra kalba gali jungti ištisas žmonių bendruomenes, o kartais net valstybes. Kalba yra viena iš svarbiausių tautiškumo išraiškų ir saugotojų. Būtent kalbos turtingumas, grožis atspindi tam tikros tautos ypatumus ir išsivystomo lygį. Kalba neturi būti bendravimo barjeras, o atvirkščiai turi būti abipusio praturtinimo šaltinis.

Kalbininkai kalbą apibrėžia kaip svarbiausią informacijos perteikimo ir saugojimo priemonę, kadangi pagrindinė visuomenės informacija egzistuoja kalbos forma. Informacijos perteikimas – vienas iš svarbiausių žmonių bendravimo būdų. Kalba – viena iš svarbiausių žmonių bendravimo formų, todėl svarbiausi sėkmingo bendravimo elementai yra noras būti suprastam ir noras suprasti.

*Kalba – tai lingvistinių ženklų sistema. Svarbiausia kalbos paskirtis – būti žmonių bendravimo ir susižinojimo priemone.*⁵³

Kiekviena kultūra turi savo kalbos sistemą, kurios pagalba žmonės gali bendrauti vienas su kitu. Mokslininkai įvairias kalbos bendravimo formas vadina verbalinėmis komunikacijos priemonėmis. Galima išskirti žinomiausią verbalinės komunikacijos priemonę - žmonių kalba, kurios dėka žmonės perduoda ir gauna informaciją.

Kalba tai ne vien veidrodis, kuris atspindi viską, ką mato žmogus, bet – tai prizmė, per kurią žiūrima į gyvenimą ir kuri kiekvienoje kultūroje skirtinga. Visi anksčiau paminėti elementai: kalba, mąstymas, kultūra taip glaudžiai susiję, kad negali funkcionuoti vienas be kito.

Kultūrologijos moksle kalba apibrėžiama kaip:

- kultūros veidrodis, kuriame atsispindi ne tik realus, žmones supantis pasaulis, bet ir jų mentalitetas, charakteris, tradicijos, papročiai, vertybės;
- sandėlis, kultūros taupyklė, kadangi visos žinios, įgūdžiai, materialinės ir dvasinės vertybės, kurias sukaupė vienos kultūros tauta saugomi vienoje kalbos sistemoje: knygoje, folklore ir t.t.;
- kultūros nešiotojas, kadangi būtent su kalbos pagalba kultūra perduodama iš kartos į kartą;

⁵³ ГРУШЕВИЦКАЯ, Татьяна Георгиевна. *Основы межкультурной коммуникации*. Москва : ЮНИТИ/UNITY, 2003, 147p.

▪ kultūros priemonė, kuri formuoja žmogaus asmenybę, kuris per kalbą įsisavina savo tautos tradicijas, papročius.⁵⁴

Įvairiuose mokslo leidiniuose galima surasti daug kitų sąvokų, tačiau pagrindinė mintis – kalba tai priemonė, kurios pagalba išreiškiamos mintys bei bendraujama. Be abejojimo galima išskirti ir kitokias funkcijas, bet pagrindinė – komunikacinė funkcija, kuri rodo, kad bendravimas tarp žmonių neįmanomas be kalbų, nes kalba yra bendravimo procesas, tai vienas iš komunikacijos procesų. Iš vienos pusės kultūrą irgi galima pavadinti komunikacija, kadangi tai vienas iš žmonių pritaikymo prie visuomenės būdų, iš to galima prieiti prie išvados, kad kultūra, kalba ir komunikacija yra neatskiriami vienas nuo kito.⁵⁵

Kalba yra svarbi tautos, valstybės, jos kultūros sudedamoji dalis. Joje atsispindi tautos istorija, tradicijos, geografija, muzika, kultūra ir kt. Daugeliui valstybių bei daugeliui žmonių ji išlieka vienu svarbiausiu tautinio identiteto simboliu. Kalba tampa svarbia komunikacijos priemone dėl šių priežasčių:

1. kalba suteikia galimybę pranešti, papasakoti, paaiškinti, įvertinti, įtikinti ir t.t.;
2. kalba komunikacijos procese suteikia galimybę visuomenei, piliečiams labiau įsitraukti į visuomenės gyvenimą, tapti pilietiškai aktyvesniems.

S. Skapienė išskiria tris pagrindinius kalbų politikos prioritetus:

1. Kalbų mokymasis yra socialinės priklausomybės teisė ir būtinybė. Kiekvienas žmogus turi teisę į darbą, mobilumą ar keliones, kurias galima įgyvendinti tik mokant kalbų. Nemokantis kalbų žmogus mūsų visuomenėje susiduria su daugybe apribojimų.

2. Demokratinės Europos piliečiui reikalingi kalbiniai gebėjimai. Jeigu visi piliečiai nori aktyviai dalyvauti kuriant demokratinę ir stabilią visuomenę, jiems reikalingos savo Europos partnerių ir kaimynų kalbų mokymosi galimybės.

3. Lingvistinė kalbos įvairovė yra lobynas, kurį reikia saugoti ir plėtoti. Apie 225 gimtosios kalbos ir, žinoma keli šimtai bendruomenių kalbų turtina mūsų kontinento įvairovę. Jos visos vertingos, neatsižvelgiant į kalbos statusą ir kilmę⁵⁶.

Dažnai galima sutikti sąvoką „tarpkultūrinė komunikacija“. Dauguma mokslininkų teigia, kad apie tarpkultūrinę komunikaciją galima kalbėti tik tuo atveju, kai įvairių kultūrų atstovai viską, kas nesusiję su jų kultūra, laiko kaip svetimą. Tarpkultūriniai santykiai skaitosi tada, kai vienos kultūros atstovas bando susipažinti su kita kultūra bendravimo metu. O tam reikalinga kalba.

⁵⁴ ГРУШЕВИЦКАЯ, Татьяна Георгиевна. *Основы межкультурной коммуникации*. Москва : ЮНИТИ/UNITY, 2003, 147p

⁵⁵ Ten pat.

⁵⁶ SKAPIENĖ, Stasė. *Dvikalbio ugdymo patirtis Europoje*. Vilnius 2000

Tarpkultūrinės komunikacijos sąvoka suformulavo G. Trejgeris ir E. Cholas 1954 m. savo darbe „Kultūra ir komunikacija“⁵⁷.

Būtina atsižvelgti į tai, jog kalba yra efektyvi integracijos priemonė. Ji suteikia labai daug privalumų: skatina didesnį įsitraukimą į visuomenę bei pilietinį aktyvumą, padeda išvengti bendruomenės atstūmimo, suteikia daug naujų galimybių.

2.3.1 Kalbos ir kultūros ryšys

Iš aukščiau išdėstytos medžiagos matyti, kad integracijos į naują kultūrą procesas, ko gero yra pats ilgiausias ir sudėtingiausias. Ir čia drąsiai galima būtų teigti, kad kalbos mokėjimas šiame procese yra labai svarbus faktorius. Kaip matyti iš integravimosi fazių, naujos kultūros pažinimas labiausiai vystosi per komunikacijos procesą, kuriam labai svarbus kalbos mokėjimas. O naujos kultūros pažinimas yra taipogi puikus būdas mokytis kalbos. Kalba ir kultūra yra neatsiejamos viena nuo kitos. Tik per kalbą galima pažinti naują kultūrą su jos tradicijom ir idealais, o per kultūrą gilinti savo kalbos žinias ir gebėjimus.

Kalbos mokymas – tai būdas pažinti šalį ir jos kultūrą, o kultūros pažinimas yra būdas mokytis (-is) kalbos. Kalbos mokėjimas padeda pažinti tautos kultūrą, papročius, leidžia jaustis laisvai, kad ir kokiame mažame miestelyje bebūtume. Kalba ne vien atspindi dabartinę šios šalies kultūrą. Ji perduoda kalbos ir tautos vertybes iš kartos į kartą, bei atspindi šalies realijas, žmonių kūrybą, dvasinę būklę, raidą įvairiais požiūriais. Kiekviena kultūra turi savo kalbos sistemą, kurios pagalba žmonės gali bendrauti vienas su kitu. Moksle įvairios kalbos bendravimo formos vadinamos verbalinėmis komunikacijos priemonėmis. Galima išskirti žinomiausią verbalinės komunikacijos priemonę - žmonių kalba, kurios dėka žmonės perduoda ir gauna informaciją.⁵⁸

Sėkmingiausių kalbos ir kultūros sąsajų amžiumi galima laikyti XX a., kai mokslininkai nustatė nuolatinį ryšį tarp kalbos, mąstymo ir kultūros. Šį ryšį nurodė dar 1911m, šios srities iniciatoriais buvo kultūros antropologas F. Boas ir britų socialininis antropologas B. Malinowski.. Tačiau didžiausiu indėliu, kaip anksčiau buvo minėta, į kalbos ir kultūros santykio tyrimą laikoma lingvistinė Sapir-Whorfo hipotezė, kuri teigia, kad kalba – tai ne tik minčių dėstymo instrumentas, bet ji ir pati dormuoja mūsų mintis.

⁵⁷ SAMOVAR, L., PORTER, R., STEFANI, L. *Communication between Cultures*. New York. 1998m

⁵⁸ ГРУШЕВИЦКАЯ, Татьяна Георгиевна. *Основы межкультурной коммуникации*. Москва : ЮНИТИ/UNITY, 2003, 114-132p

Pagal šią teoriją, realybė susikuria esamos kultūros kalbinių ypatumų dėka. Kalba negali gyvuoti be kultūros, kadangi kalba yra vienas iš svarbiausių kultūros komponentų, mąstymo būdas. Jeigu kalba tai kultūra, tai ir kultūra – tai kalba.

Svarbų vaidmenį kalbos ir kultūros santykių supratimui padarė žinoma Saporo-Whorfo lingvistinė hipotezė, kuri teigia, kad kalba formuoja mūsų mintis. B. Whorf (remiantis savo mokytojo E. Saporo tyrimais) išanalizavo ne kalbos sudėtį, bet jos struktūrinius skirtumus. Palyginimui jis paėmė anglų ir actekų palikuonių Hopi kalbą. Pavyzdžiui, anglų kalboje sakiny: „Jis liko dešimčiai dienų“ o Hopi kalboje: „Jis liko iki vienuoliktos dienos“. B. Whorf taip pat nustatė, kad Hopi kalboje nėra praeito, esamojo ir būsimąjo laikų, kas priimtina visoms europiečių kalboms. Po palyginimo mokslininkas padarė išvadą, kad skirtingai kalbančios tautos kitaip suvokia pasaulį, iš čia ir atsiranda kalbos ir kultūros ryšys.

Pagal Saporo-Whorfo teoriją, kalba - pasaulėžiūros pagrindas, kuris formuojasi pas kiekvieną žmogų atskirai. Juk kiekvienas objektas arba reiškinys tampa prieinamas mums tik tada, kai jį pavadiname. Objektas arba reiškinys be pavadinimų mums tiesiog neegzistuoja, o kai pavadiname vieną ar kitą objektą, tuo pačiu mūsų sąmonėje įsisavina naujas supratimas. Kitaip tariant, mes įvedame naują elementą į mūsų esamą pasaulėžiūrą. Galima pasakyti, kad kalba ne tik atspindi pasaulį, bet stato idealų pasaulį mūsų sąmonėje, jis konstruoja antrą realybę. Žmogus mato realybę taip, kaip jis kalba. Todėl žmonės, kalbėdami įvairiomis kalbomis, suvokia pasaulį skirtingai.

Anot šios teorijos, realybė susikuria vienos kultūros kalbos savybių dėka. Kiekviena kalba tą pačią tikrovę gali išreikšti savaip. Jeigu vienas objektas turi kelias reikšmes, tai reiškia, kad jis yra svarbus tos kultūros tautai. Tai reiškia, kad kuo sudėtingesnė reikšmė vienam objektui, tuo reikšmingesnis jis yra kultūrai. Pavyzdžiui, anksčiau arabų kalboje buvo daugiau nei 6000 žodžių, kurie apibūdino kupranugarį (spalva, kūno forma, lytis, ūgis, amžius it.). Dabar dauguma žodžių išnyko iš kalbos, kadangi kupranugario apibūdinimas gerokai sumažėjo. Ši hipotezė yra plačiai žinoma. Šios hipotezės šalininkai teigia, kad skirtingas pasaulio suvokimas egzistuoja, bet skirtumas tas nėra didelis, kitaip žmonės negalėtų bendrauti vienas su kitu⁵⁹.

Saporo-Whorfo hipotezė davė pagrindą kalbos, mąstymo ir kultūros srityje ir kitiems mokslininkams. Tarp visų mokslininkų galima išskirti rusų psichologą A.N.Leontjevą, kuris teigė, kad tarp kalbos ir realybės stovi žmogus, kalbos ir kultūros nešiotojas. Būtent jis suvokia pasaulį per pojūčius. Taigi tarp realaus pasaulio ir kalbos atsiranda mąstymas.

⁵⁹ ГРУШЕВИЦКАЯ, Татьяна Георгиевна. *Основы межкультурной коммуникации*. Москва : ЮНИТИ/UNITY, 2003, 114-132p.

Ši hipotezė davė pagrindą L. Vejsbergo darbams, kuris kalbą stato tarp objektyvios realybės ir sąmonės⁶⁰.

Kiti mokslininkai D. Olford, D. Keroll, D. Chames ir kt. papildė lingvistinę hipotezę. D. Chames įvedė dar vieną funkcionalų kalbos principą, pagal kurį tarpusavyje komunikacijos skiriasi.

Reikia pastebėti, kad mokslininkai (D.Dodd, G. Kolšanskij, B. Serebrenikov, R. Wait ir kt.) retai kritikuoja lingvistinę hipotezę. B. Serebrenikov apie lingvistinę hipotezę sako, kad supratimų šaltinis yra daiktai ir reiškiniai. Kiekviena kalba – tai žmogų supančio pasaulio rezultatas, bet ne kokias nors jėgas, kuri kuria pasaulį.

Tokiu būdu lingvistinė hipotezė vertinama įvairiai. Bet prie jos grįžta visi mokslininkai, kurie aiškina kalbos ir kultūros ryšį. Pvz. B. Berntstain, kuris davė pagrindus sociolingvistikai pabrėžia Whorfo darbus, kurie jam leido suprasti kaip kultūra veikia tam tikras gramatikos formas⁶¹. M. Koul ir S. Skribner pažymi, kad hipotezės idėjos toliau egzistuoja tyrimų srityje, kurie skirti tirti kaip žmogus naudoja kalbą ne tik socialiniam bendravimui, bet ir apmąstymams⁶².

Kitas autorius N. Tolstojus kultūros ir kalbos ryšį apibrėžia kaip kalbos ir kultūros ryšio visumą arba jos dalį. Šiuo atveju kalba yra kaip kultūros komponentas arba kultūros įrankis (du skirtingi dalykai). Tuo pat metu kalbą galima nagrinėti atskirai nuo kultūros arba palyginti su kultūra⁶³.

Pažiūrėkime į kitų mokslininkų nuomones kalbos ir kultūros ryšio klausimu. V. Gumboldt'as bandė išspręsti kalbos ir kultūros ryšio problemą, išreišdamas savo mintis apie dvasinę ir materialinę kultūrą, kuri yra įtvirtinta kalboje. Įvairi kultūra bei jos charakteris yra išreikšti kalboje per atskirą pasaulėvaizdį. Būtent kalbai yra būdinga kiekvienai tautai atskira forma, kuri išsireiškia kaip „tautos dvasia“.

Kitas mokslininkas D.S. Lichačiovas sako, kad kalba labai veikia kultūrą. Būtent kalba įsisavina kultūros turtus. Kalba turi didelę reikšmę kultūros srityje.⁶⁴

Apibendrinant, galima pasakyti, kad kalba ir kultūra yra neatsiejami vienas nuo kito. Tai pabrėžia kultūros sociologijos mokslininkas N. Smelzer'is sakydamas: „visi kultūros elementai...gali būti išreikšti kalboje“. Jis pabrėžia, kad komunikacija gali vykti tik tada, kai išsireiškimai yra suprantami dalyviams⁶⁵. Bendra kalba ir jos žinojimas sujungia žmones, bet iš kitos pusės ir atskiria nuo visuomenės tuos, kurie nesupranta tos kalbos.

⁶⁰ ВЕЙСГЕРБЕР, Й. Л. *Язык и философия // Вопросы языкознания*. [interaktyvus] 1993 [žiūrėta 2009m. spalio mėn. 13d] Prieiga per internetą <<http://www.philology.ru/linguistics1/bazarova-07.htm>>

⁶¹ ХАЙДЕГГЕР, М. *Время картины мира // Новая технократическая волна на Западе*. Москва, 1986

⁶² ХАЙДЕГГЕР, М. *Время картины мира // Новая технократическая волна на Западе*. Москва, 1986

⁶³ ТОЛСТОЙ, Н. И. *Язык и культура // Язык и народная культура..* Москва, 1995, 16p.

⁶⁴ ЛИХАЧЕВ, Д. С. *Очерки по философии художественного творчества*. СПб, 1996, 28p.

⁶⁵ СМЕЛЗЕР, Н. *Социология*. Москва, 1994. 48-53 p.

2.3.2 Pabėgėlių integracija kalbos aspektu

Kalbant apie pabėgėlius ir jų integraciją, galima būtų teigti, jog pabėgėliai yra viena iš labiausiai pažeidžiamų socialinių grupių, todėl jiems būtina teikti paramą. Neišsprendus pabėgėlių integracijos problemų, negalima susikurti atviros, liberalių demokratiškos idėjų vienijamos visuomenės. Specifiniai pabėgėlių integracijos poreikiai visų pirma yra susiję su kalbos mokymu ir kultūra. Įvairiais tyrimais yra patvirtinta, kad pabėgėlio integraciją naujoje šalyje labai teigiamai veikia tai, kaip jis moka svetimą kalbą, kiek jis žino apie šalį, į kurią atvyko, kultūrą, gyvenimo sąlygas, kadangi dėl kalbos nemokėjimo gali iškilti sunkumų integruotis į visuomenę. Kalbos mokėjimas ne tik mažina bejėgiškumą, priklausomybę ir nesaugumą naujoje šalyje jausmus, bet ir padeda užsitarnauti vietinių gyventojų pasitikėjimą.

Lietuvoje pabėgėliai su problemomis susiduria visose socialinės integracijos srityse. Problematiškiausiomis sritimis galima laikyti lietuvių kalbos žinių trūkumo problemas, kurios užkerta kelią sėkmingai integracijai. Dėl šių priežasčių, viena pagrindinių taikomų paramos priemonių yra kalbos mokymas, kurio metu pabėgėlius siekiama įtraukti į visuomenės gyvenimą, suteikti jiems galimybę gyventi savarankiškai. Pabėgėlis, norėdamas tapti Lietuvos piliečiu, visų pirma, turi išmolti toje šalyje vyraujančią kalbą. Kalba kaip integracijos priemonė suteikia daug dar iki šiol neišnaudotų galimybių siekiant efektyviau įsilieti į visuomenę bei pradėti naują gyvenimą. Analizuojant kalbos įtaką būtina pastebėti, jog kalbos naudojimas pakeičia pabėgėlių veiksmus bei mąstymą. Kalbos naudojimas pagerina informacijos gavimo kokybę bei padidina informacijos kiekį ir prieinamumą, paskatina pabėgėlius labiau įsitraukti į visuomenės gyvenimą bei palaikyti ryšį tarp visuomenės.

Kalbos mokymasis yra nelengvas etapas. Visų pirma reikėtų atkreipti dėmesį, kad kalbos mokymas turi apimti bazinę informaciją apie šalį, jos ekonominius, socialinius ir kultūrinius aspektus, teisę ir administravimą, taip palengvinant pabėgėlių dalyvavimą socialiniame ir kultūriniame gyvenime. Sėkmingas mokymas garantuojamas tada, kai pats pabėgėlis yra suinteresuotas mokytis kalbos, o ne verčiamas iš šalies.⁶⁶

Pvz. Lietuvoje, Pabradės pabėgėlių centre, čečėnai sako, jog lietuvių kalba yra sudėtinga. Tačiau kai kurie Lietuvoje prisiglaudę žmonės lietuviškai prakalbo jau po metų. Socialinių tyrimų instituto atlikto tyrimo „Valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos

⁶⁶ *Интеграция - процесс, касающийся всех.* Декларация о позиции Каритас Европа с предложениями по вопросу интеграции мигрантов и беженцев. Брюссель, 2004

Respublikoje, integracijai efektyvumo įvertinimas“ rezultatai rodo, kad pabėgėliai į kalbos mokymąsi žvelgia dvejopai. Kai kurie pabėgėliai į kalbos apmokymus žiūri neigiamai, o kiti – teigiamai. Tai priklauso nuo kelių aspektų:

1. Dauguma pabėgėlių čečėnų tautybės labai gerai susikalba rusų kalba, todėl jie nemato būtinybės mokytis lietuvių kalbos.
2. Kai kurie pabėgėliai vis galvoja sugrįžti į gimtuosius namus, todėl lietuvių kalba jiems nėra būtina.
3. Lietuvių kalba yra labai sudėtinga, todėl ne visi gali ją išmokti.
4. Lietuvių kalbos mokėjimas pagreitina integracijos procesą, pabėgėliai suvokia, kad kalbos mokėjimas suteikia daug naujų galimybių naujoje šalyje.⁶⁷

To paties tyrimo išvadose sakoma, kad: „Čečėnai su rusų kalbos bagažu eina mokytis į proftechnines įstaigas. Jie nemato būtinybės mokytis lietuvių kalbos, kadangi patys centro darbuotojai kalba rusiškai, ir parduotuvėse galima susikalbėti rusiškai. Kiti pabėgėliai atvykę iš kitų kraštų (Etiopijos, Kongo) nesusišneka, todėl atsiranda motyvacija mokytis užsienio kalbos, kad bent jau nueiti į parduotuvę“⁶⁸. Paaiškinimas paprastas, jiems trūksta motyvacijos. Kam mokytis tokios daugeliui europiečių sudėtingos kalbos, jeigu postsovietinėje valstybėje galima puikiai susikalbėti ir rusiškai.

Iš čia išplaukia išvada, jog skirtingas kalbos vertinimas ir požiūris į kalbą, turi ir skirtingas pasekmes tiek pabėgėlių socialinių ryšių kūrimui, tiek visam integracijos procesui.

Todėl mūsų šalyje prieglobsčio prašytojai gali pasinaudoti kursais, kurie organizuojami Pabėgėlių priėmimo centro gyventojams, jei įmanoma. Be to, prieglobsčio prašytojai gali 96 valandas nemokamai lankyti I kategorijos Lietuvių kalbos kursus⁶⁹. 2004 m. rugsėjo mėnesį įdiegta naujovė – kompiuterinis lietuvių kalbos mokymas. Pasibaigus kursams, užsieniečiai gali lengviau suprasti ir vartoti žinomus posakius ir labai paprastas frazes, kad patenkintų konkrečius poreikius, sugeba prisistatyti, užduoti asmeninio pobūdžio klausimus ir atsakyti į juos, susikalbėti labai paprastais sakiniais, kas palengvina kasdieninį gyvenimą.⁷⁰

Be anksčiau minėtų valstybės garantuojamų lietuvių kalbos kursų, galima būtų pabrėžti, jog sėkminga integracija dažnai priklauso ir nuo įvairių organizacijų teikiamos pagalbos. Čia ypač didelį vaidmenį turi Dienos centrų veikla. Pabėgėliams buvo atidaryti Dienos Centrai Kaune, Pabradėje,

⁶⁷ Pabėgėlių integracijos procesų tyrimas. *Valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai efektyvumo įvertinimas*. Lietuvos suaugusiųjų švietimo ir informavimo centras: Vilnius, 2007

⁶⁸ Ten pat.

⁶⁹ Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl užsieniečių apgyvendinimo priėmimo centre sąlygų ir tvarkos, užsieniečių užimtumo organizavimo bei drausminio poveikio priemonių taikymo jiems tvarkos, užsieniečio teisės kas mėnesį gauti piniginę pašalpą smulkiam išlaidoms tvarkos ir užsieniečio teisės gauti kompensaciją už naudojimąsi visuomeninio transporto priemonėmis įgyvendinimo tvarkos patvirtinimo. Valstybės žinios. 2002. Nr. 17-702,

⁷⁰ *Lietuvių kalbos apmokymai* [interaktyvus], [žiūrėta 2009m. kovo 9d.], Prieiga per internetą:

<<http://www.rppc.lt/index,lt,3700.html>>

Rukloje, kur veikia įvairios integracijos programos, kurių esmė lietuvių kalba bei lietuvių kultūros pažinimo kursai. Sėkmingos integracijos tikslui įgyvendinti, Dienos centruose kasdien vyksta kalbos apmokymai, kurie reikalingi kasdieniniame gyvenime: suaugusiems užsieniečiams skirta lietuvių kalbos apmokymo 190 val. programa pagal M. Ramonienės, L. Vilkienės programą „Po truputį“. Kursams pasibaigus, integracijos programos įgyvendinimo metu užsieniečiai, gavę prieglobstį, laiko I valstybinės kalbos mokėjimo kategorijos egzaminą. Užsieniečiui neišlaikius I valstybinės kalbos mokėjimo kategorijos egzamino, organizuojamas 96 val. kurso kartojimas⁷¹. Kalbos apmokymams galima panaudoti tam tikrų ES fondų bei programų paramą, paruošiant metodinę mokymo medžiagą, įrengiant kalbos mokymo klases su reikalinga garso aparatūra ir pan. Kalbos žinios leistų pabėgėliams pažinti aplinką, keisti savo elgesį patenkinant visuomenės lūkesčius ir, tokiu būdu, įnešant kuo mažiau įtampos santykiuose su visuomene.

Neužtenka vien paminėti, kad kalba svarbi pabėgėlių integracijos procese. Kiekvienas reiškinys turėtų būti pagrįstas. Todėl toliau bus aptariami keli tyrimai, įrodantys kalbos svarbą sėkmingai pabėgėlių integracijai. Vienas tokių tyrimų Socialinės ekonomikos instituto 2006 m. atliktas tyrimas „Pabėgėlių ir jų šeimų poreikiai Lietuvos Respublikoje“⁷². Tyrimo metu buvo apklausti 39 Kauno ir Klaipėdos miestuose gyvenantys pabėgėliai. Šio tyrimo rezultatai pabrėžė, viena iš pagrindinių kliūčių pabėgėlių integracijai yra lietuvių kalbos nemokėjimas. Rezultatai parodė:

- kad būtent kalbos problema riboja pabėgėlių įsidarbinimo galimybes ir leidžia rinktis tik nekvalifikuotus bei prastai apmokamus darbus.
- kad nepakanka vien tik lietuvių kalbos kurso, kurį garantuoja valstybė. Suaugusiems reikėtų dar sudaryti galimybes papildomam individualiam mokymuisi, o pabėgėlių vaikams – papildomam bendravimui su bendraamžiais lietuviais.

2007 m. atlikto „Pabėgėlių integracijos procesų tyrimo“ duomenimis, 64,4 proc. apklaustųjų prieglobstį gavusių užsieniečių lietuvių kalbos nemokėjimą įvardijo kaip didžiausią kliūtį siekiant įsidarbinti. Šio tyrimo ataskaitoje rašoma, kad pabėgėliams yra sunku susirasti darbą būtent dėl prastų lietuvių kalbos žinių (dauguma pabėgėlių dėl vienokių ar kitokių priežasčių nesugeba išmokti lietuvių kalbos socialinės integracijos laikotarpiu). Buvo patvirtintas dar vienas anksčiau minėtas faktorius, kad labai daug kas priklauso ir nuo pačių pabėgėlių motyvacijos. Tyrimo metu daugiau nei pusė pabėgėlių teigė, mokantys lietuvių kalbą, leidžiantys vaikus į lietuviškas mokyklas. Tačiau apklaustos darbuotojos,

⁷¹ *Atidarytas Dienos centras prieglobsčio prašytojams Pabradėje* [interaktyvus],[žiūrėta 2009m. kovo 30d.] Prieiga per internetą: <|| http://vn.caritas.lt/c/index.php?mact=News.cntnt01.detail.0&cntnt01articleid=31&cntnt01dateformat=%25d-%25m-%25Y&cntnt01re_turid=51>

⁷² KUZMICKAITĖ, D.K. *Pabėgėlių ir jų šeimų poreikių Lietuvos Respublikoje tyrimo ataskaita*. Kaunas: Socialinės ekonomikos institutas. [interaktyvus] 2006 [žiūrėta 2010m vasario 18d] Prieiga per internetą: <||http://www.lygus.lt/pabegeliai/files/Pabegeliu%20poreikiai_tyrimo%20ataskaita%20su%20log.doc>

dirbančios su pabėgėliai paneigė šią tendenciją. Jos teigė, kad dalis pabėgėlių visgi mano, kad kalba jiems nėra reikalinga, jie bendrauja savam rate draugų, kur susišneka savo kalba, ir lietuvių kalbos pamokos jiems tiesiog nerūpi. Todėl tokius pabėgėlius labai sunku motyvuoti ir įtikinti, kad kalbos žinios reikalingos. Taigi, ne visada pabėgėlių švietimas yra tik valstybės problema. Daugeliu atveju reikalingas ir pozityvus pačių pabėgėlių nusiteikimas.⁷³

Kitas Lietuvoje 2008 m. atliktas Europos pabėgėlių fondo remtas tyrimas “Informacijos apie pabėgėlių socialinį ir kultūrinį savitumą Lietuvoje apibendrinimas ir įvertinimas teisiniu ir sociologiniu požiūriu“. Šis tyrimas labiau orientuotas ne išskirti konkrečius integracijos veiksnius, o būtent į pabėgėlių socialinę adaptaciją naujoje valstybėje. Tyrimo metu dalis respondentų anketose nurodė, kad šių kalbos kursų nepakanka tobulai išmokti kalbą, visose anketose nurodoma, kad su kitais pabėgėliais ir administracija daugiausia jie kalba rusų arba anglų kalba ir tik nedidele dalis nurodo, kad susikalba lietuviškai. Kitas svarbus reiškinys, nagrinėtas šiame tyrime, yra kultūra. Pasak respondentų, dauguma bando pristoti jiems naują kultūrą. Pabėgėlių kultūrinio savitumo išlaikymui kai kurių respondentų nuomone irgi skiriamas nepakankamas dėmesys. Su neigiamais stereotipiniais vertinimais susiduria respondentai, kurie gyvena mažesniuose respublikos miestuose, ypač tai akcentavo juodaodžiai respondentai. Pasak jų, daugiau pakantumo ir tolerancijos gali tikėtis didžiuosiuose miestuose Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje. Taigi, šioje vietoje reikėtų daugiau supažindinti Lietuvos visuomenę su prieglobstį Lietuvoje gavusiais asmenimis.⁷⁴

Apibendrinant kalbos svarbą integracijos procese galima teigti, jog integracijos metu dažniausiai naudojamų priemonių – kalba. Kalba suteikia daugiau informacijos, įtraukimo, komunikacijos, kas yra labai svarbu siekiant greičiau pritapti prie naujos visuomenės.

2.4. Paramos programos pabėgėliams

Siekiant optimizuoti prieglobsčio prašytojų integraciją šalyje, šešios Europos šalys sukūrė APPP (Aktyvi Prieglobsčio Prašytojų Partnerystė). APPP – tai šešių kartu dirbančių šalių partnerystė, siekianti rasti būdus palengvinti prieglobsčio prašytojų integraciją Europoje. APPP suburta tam, kad kartu tarptautiniu mastu pasiekti tai, ko siekia kiekviena valstybė atskirai savo šalyje. APPP sudaro šešios Europos šalys:

- Austria (programa „InPower“)

⁷³ Pabėgėlių integracijos procesų tyrimas. *Valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai efektyvumo įvertinimas*. Lietuvos suaugusiųjų švietimo ir informavimo centras: Vilnius, 2007

⁷⁴ DAMBRAVA, V., GRIGOLOVIČIENĖ, D., Europos pabėgėlių fondas. *Informacijos apie pabėgėlių socialinį ir kultūrinį savitumą Lietuvoje apibendrinimas ir įvertinimas teisiniu ir sociologiniu požiūriu*. Vilnius, 2006 56p.

- Suomija (programa „Becoming more visible“)
- Italija (programa „Integra 2004“)
- Lietuva (programa „In Corpore“)
- Lenkija (programa „MUR“)
- Škotija (programa „ATLAS“).⁷⁵

APPP partneriai dirba įvairiose socialinio darbo srityse, švietimo srityje ir nevyriausybinėse organizacijose, kur įvairiais aspektais remiamas ir palaikomas prieglobsčio prašytojų savęs įgalinimas. Norint išanalizuoti APPP veiklą, toliau atskirai panagrinėsime visas APPP programas.

Austrija – programa „In Power“. Austrijoje veikia trys pagrindiniai priėmimo centrai, kurie yra laikomi tranzitiniais centrais. Po pirminės patikrinimo stadijos priėmimo centruose (kuriuose įvertinamas prieglobsčio prašytojų pagrindas prašyti prieglobsčio – tai trunka ne ilgiau kaip tris savaites) prieglobsčio prašytojai yra pervedami iš priėmimo centro į pabėgėlių prieglobsčio namus, esančias devyniose Austrijos provincijose. Daugumą pabėgėlių prieglaudų čia valdo bažnytinės organizacijos, tokios kaip Caritas ir Diakonijos, bet yra ir keletas privačių prieglaudų pabėgėliams. Austrijos programa remiasi šiomis standartinėmis nuostatomis:

- *apgyvendinimas prieglaudoje*
- *maitinimas ar pinigai maistui*
- *medicininė sveikatos priežiūros prieinamumas*
- *kišenpinigiai papildomoms išlaidoms*
- *konsultavimas.*⁷⁶

Austrijoje vienodai svarbūs yra socialinio kontakto užmezgimo ir humanitarinės pagalbos veiksniai. Svarbų vaidmenį rūpinantis pabėgėliais, čia vaidina socialinės pagalbos ir paramos agentūros, teikiančios tokias paslaugas kaip: mobili, vietoje teikiama sveikatos priežiūra pabėgėliams, psichologinė-socialinė pagalba, mokymosi galimybių užtikrinimas, konsultacijos ir informacijos teikimas. Prieglobsčio prašytojai Austrijoje neprivalo dalyvauti jiems siūlomoje veikloje: dalyvavimas yra savanoriškas, bet dauguma prieglobsčio prašytojų priima pasiūlymus ir aktyviai dalyvauja integravimosi procese. Įstatymas neskatina prieglobsčio prašytojų dirbti. Tiesą sakant, beveik neįmanoma gauti leidimą dirbti. Tačiau yra galimybė imtis smulkių darbų pačioje prieglaudoje, kaip pavyzdžiui, valyti, gaminti valgyti, dirbti prižiūrėtoju ir pan. ir už tai gauti atlygį.⁷⁷

⁷⁵ Europos pabėgėlių fondas. *Prieglobsčio prašytojų įgalinimas – gerosios praktikos sukūrimas*. Vilnius, 2007m 16p.

⁷⁶ Ten pat.

⁷⁷ Ten pat.

Lenkija – programa „MUR“. Kol vyksta prieglobsčio suteikimo procesas prieglobsčio prašytojams Lenkijoje, pabėgėliai apgyvendinami priėmimo centruose. Visus šiuos centrus koordinuoja ir valdo Biuras, kuriam pavaldūs užsieniečių, prašančių pabėgėlio statuso ar prieglobsčio, centrai. Biuras teikia socialinę paramą prieglobsčio prašantiems asmenims ir atsako už be priežiūros paliktus nelydimus nepilnamečius. Personalą, kuris vadovauja priėmimo centrams ir koordinuoja jų veiklą, sudaro pareigūnai, kuriuos įdarbina Repatriacijos ir užsieniečių tarnyba. Kaip valstybės tarnybos darbuotojai, jie atsakingi už administracinį darbą. Taip pat jie turi teikti patarimus, veikdami kaip socialiniai darbuotojai. Tokiu būdu jie priversti atlikti dvigubas pareigas, kurios yra daugiau ar mažiau sunkiai suderinamos. Be to, prieglobsčio prašantys asmenys priėmimo centruose gauna paramą, kurią teikia vyriausybės, nevyriausybės ir tarptautinės organizacijos. Lenkijoje yra 7 pagrindinės organizacijos (pvz. Varšuvos arkivyskupijos Caritas, Regioninis šeimos paramos centras ir kt. Programa „MUR“, kurios šūkis - “Tu gali išmokti suprasti” prieglobsčio prašytojams siūlo ikiintegracines veiklas, tokias kaip paskaitas apie pabėgėlių ir Lenkijos teisę, kvaziprofesionalias paslaugas teikiančius lenkų humanitarinių organizacijų organizuojamus integracinius klubus, lenkų kalbos ir Lenkijos studijų kursus. Be to, Tarptautinė Migracijos organizacija (TMO) renka informaciją, kuri galėtų būti panaudota ruošiant priešintegracinę programą prieglobsčio prašantiems asmenims, integracijos programą pabėgėliams ir asmenims, kuriems suteiktas laikino gyventojų statusas, ir reintegracijos programą prieglobsčio prašantiems asmenims, grįžtantiems į savo gimtas šalis.⁷⁸

Škotija – programa „ATLAS“. Škotijoje nėra priėmimo centrų. Prieglobsčio prašantiems asmenims suteikiamas privatus būstas (paprastai butas) šeimai, o viengungiai apgyvendinami kartu su kitais viengungiais. Nelydimiems nepilnamečiams suteikiamos bendros gyvenamosios patalpos, kur jie gyvena prižiūrimi socialinių darbuotojų. Škotija turi vieną sulaikymo centrą, kur prieglobsčio prašantys asmenys gali būti sulaikyti ir laikomi bet kuriuo prieglobsčio prašymo proceso momentu ir prieš juos deportuojant. Laikinojo prieglobsčio centrus prieglobsčio prašantiems asmenims siūlo bažnyčios ir kartais bendruomeninės asociacijos, labdaringos organizacijos ir NVO. Jos suteikia patalpas susitikimams (dažnai su vaikų priežiūros centru, kuriame dirba savanoriai) ir kartais organizuoja bendruomeninius kursus, tokius, kaip pavyzdžiui, siuvimo ar kalbos kursus. Laikinojo prieglobsčio centrai taip pat gali atlikti informacijos centrų funkcijas – jie nukreipia prieglobsčio prašančius asmenis ten, kur jiems gali būti suteiktos reikiamos paslaugos, teikia įvairias nemokamas paslaugas, pvz., organizuoja moterų grupes, teikia susipažinimo paslaugas, suteikia galimybę užsiimti savanoriška veikla bei organizuoja kultūrinius renginius. Glasgo mieste yra susikūręs platus nevyriausybinių

⁷⁸ Europos pabėgėlių fondas. *Prieglobsčio prašytojų įgalinimas – gerosios praktikos sukūrimas*. Vilnius, 2007m 14-31p.

organizacijų tinklas, prieglobsčio prašantiems asmenims teikiantis teisinės konsultacijas, sveikatos priežiūros ir socialines paslaugas ir įtraukiantis juos į bendruomenės projektus. Keli pažangiausi projektai apmokė prieglobsčio prašančius asmenis, kad šie patys galėtų teikti paslaugas.⁷⁹

Suomija – programa „Becoming more visible“. Suomijoje yra trylika priėmimo centrų, teikiančių sekančias paslaugas:

- *apgyvendinimą centre ar savivaldybės butuose;*
- *pragyvenimo pašalpą;*
- *medicininę apžiūrą ir būtinąją sveikatos priežiūrą;*
- *pagalbą dėl prieglobsčio prašymo procedūrų ir teisinę konsultaciją;*
- *suomių ar švedų kalbos kursus;*
- *organizuoja vaikų mokyklos lankymą;*
- *paramą šeimoms;*
- *darbinę veiklą ir studijas suaugusiems;*
- *konsultacijas ir informaciją apie Suomijos visuomenę;*
- *kitas būtinas paramos priemonės.*⁸⁰

Dauguma priėmimo centrų Suomijoje organizuoja darbo ir mokymosi užsiėmimus, kuriuos lankyti, viena vertus, yra centro gyventojų pareiga, o kita vertus, tai paramos priemonė, padedanti užtikrinti užimtumą. Kiekviename centre yra organizuojami kalbos kursai. Be to tokie centrai siūlo darbo su medžiu ar tekstile kursus, išvykas, žaidimus ir gimnastikos užsiėmimus. Darbo užsiėmimai – tai centro priežiūros darbai, pvz., valymas, maisto gaminimas, prižiūrėjimas ir t.t., arba darbai lauke. Suomijoje prieglobsčio prašantys asmenys, išbuvę šalyje tris mėnesius, turi teisę dirbti ir jiems nereikia gauti darbo leidimo. Priėmimo centrai dirba bendradarbiaudami su šalies nevyriausybinėmis organizacijomis, tokiomis kaip Suomijos pabėgėlių taryba ir Pabėgėlių konsultavimo centras. Kiekvienas centras naudoja savivaldybės siūlomomis paslaugomis ir vietos nevyriausybinių organizacijų paslaugomis, skirtomis prieglobsčio prašantiems asmenims. Be to, yra daugybė studijuoti siūlančių švietimo organizacijų.⁸¹

Suaugusių mokymo centrai Suomijoje siūlo neformalų, liberalų mokymąsi, tai yra šios studijos nesuteikia akademinio laipsnio ar profesinės kvalifikacijos. Žmonės mokosi savo iniciatyva. Suomijoje yra daugiau nei 230 suaugusiųjų mokymo centrų. Šie kursai atviri visiems – žmonėms bet kokio amžiaus, su bet koku išsilavinimu ir bet kokia profesine patirtimi. 40% siūlomų kursų – tai meno ir

⁷⁹ Europos pabėgėlių fondas. *Prieglobsčio prašytojų įgalinimas – gerosios praktikos sukūrimas*. Vilnius, 2007m 14-31p.

⁸⁰ Ten pat.

⁸¹ Ten pat.

amatų kursai; kitos populiarios sritys – muzika (17%), užsienio kalbos (17%) ir tokie dalykai kaip asmeninis tobulėjimas, pilietiškumas, informacinių ir komunikacinių technologijų įgūdžiai (16%) bei kūno kultūra ir sveikatos priežiūra (10%). Paprastai suaugusiųjų mokymo centrai priklauso savivaldybei. Veikla finansuojama valstybės (53%), savivaldybės (28%) ir pačių studijuojančiųjų įmokomis (15%). Suaugusiųjų mokymo centrų privalumas yra tas, kad jie siūlo būtent tokias studijas, kurios tinka prieglobsčio prašantiems asmenims, o taip pat ir daugybei kitų atstumtų žmonių grupių.

Italija – programa „Integra 2004“. Italija – vienintelė šalis Europos Sąjungoje, neturinti vieningo, sistemingo įstatymo, reguliuojančio prieglobsčio teikimo procedūras. Taip yra nepaisant to, kad Italijos Konstitucija yra vienas iš pažangiausių dokumentų ginant žmones, nukentėjusius nuo pagrindinių žmogaus teisių pažeidimų. Prieglobsčio prašymo ir teikimo reikalai visada buvo bendro imigracijos įstatymo dalimi ir niekada nebuvo išsamiai išnagrinėti. Italijos apsaugos sistema prieglobsčio prašantiems asmenims ir pabėgėliams negali pasiūlyti pakankamai būstų. Sistema numato geras kokybiškos integracijos programas, bet visgi dalis prieglobsčio prašančių asmenų negali gauti būsto pagal tas programas ir yra siunčiami į taip vadinamus identifikavimo centrus, iš kurių negalima išvykti (kaip kalėjimuose). Prieglobsčio prašančių asmenų vaikai Italijoje turi nemokamai lankyti pradinę mokyklą (6-10) ir vidurinę mokyklą (11-16). Prieglobsčio prašantys asmenys turi tokias pačias teises studijuoti universitetuose kaip ir Italijos piliečiai. Jie turi tokias pačias teises būti atleisti nuo studijų mokesčio, kaip ir Italijos piliečiai, gyvenantys iš pašalpų. Suaugusieji gali pasinaudoti italų kalbos kursais, kuriuos finansuoja vietos valdžia.⁸²

Italijoje prieglobsčio prašytojams gali būti suteikiamas dviejų rūšių statusas:

- **Pabėgėlio statusas:** leidimas gyventi šalyje dvejiems metams, gali būti pratęstas. Pabėgėliai turi teisę išvykti iš Italijos ir teisę gyventi su šeima. Prieglobsčio prašantys asmenys šių teisių neturi.
- **Humanitarinis statusas:** leidimas gyventi šalyje dvejiems metams, bet šeimos atsivežti negalima.⁸³

Taigi, išanalizavus pagrindines pabėgėlių rėmimo programas Europos šalyse pagal APPP strategiją, galima būtų priėti prie išvados, jog valstybės deda visas pastangas ir skiria pakankamai dėmesio, kad pabėgėlių integracijos procesai vyktų kuo sparčiau. O sėkmingi integracijos rezultatai priklauso nuo visuomenės požiūrio į pabėgėlius ir nuo pačių atvykėlių, nuo to, kaip jie priima jiems teikiamą paramą.

⁸² Europos pabėgėlių fondas. *Prieglobsčio prašytojų įgalinimas – gerosios praktikos sukūrimas*. Vilnius, 2007m 35p.

⁸³ Ten pat.

Apibendrinant šį skyrių, galima paminėti faktorių, kad dažniausiai išskiriami integracijos veiksniai yra užimtumas ir apgyvendinimas. Tuo tarpu kalba kaip atskiras integracijos veiksnys, kuriam turėtų būti skiriamas ypatingas dėmesys, minima tik nedaugelyje tyrimų ir paskutiniuose integracijos etapuose. Nors visur kalba apibrėžiama kaip būtinas dalykas integracijos procese, tačiau ji pažymima tik kaip priemonė kitiems integracijos veiksniams įgyvendinti (pvz. Mokant kalbą lengviau rasti darbą ir taip sprendžiama užimtumo problema). Nors akivaizdu, kad pradėti reiktų būtent nuo kalbos mokymo, nes kalba yra pagrindinis dalykas įgyvendinant visus kitus integracijos veiksnius. Dar vienas pažymėtinas dalykas. Pačiu pabėgėlių nuomone, ne tik kalba, bet ir nauja kultūra yra pirminis sunkumas, su kuriuo susiduria pabėgėliai naujoje šalyje. Tačiau visuose aptartuose tyrimuose apie integraciją į naują kultūrą beveik nekalbama, nors būtent nuo kalbos ir kultūros žinojimo prasideda pabėgėlių įsiliejimas į visuomenę. Žmogus atvykdamas svetur susiduria su visiškai kita kultūra (idealais, tradicijomis, idėjomis ir kt.) Integruotis tokiam žmogui yra ypatingai sunku, ypač, jei jis nemoka vietinės kalbos. Integracijos procesas trunka gana ilgai, pereina atitinkamas fazes ir stadijas ir reikalauja daug pastangų tiek iš pačių pabėgėlių, tiek iš su jais dirbančių asmenų, tiek pačios visuomenės. Šalies, kurioje gyveni, kalbos žinojimas pabėgėliams yra labai svarbi integracijos priemonė. Jei pabėgėlis kalba šalies kalba ir supranta kalbą, tuomet labai išauga jo galimybės tapti integraliu visuomenės nariu ir vaidinti joje aktyvų vaidmenį. Kalba taipogi yra būtina priemonė, norint gauti išsilavinimą ar pretenduojant į vietinę darbo rinką. Dėl šių priežasčių kalbos mokymas privalo būti bet kurios integracinės politikos dalimi, ir turi būti užtikrintas per kuo trumpesnę laiką po atvykimo į šalį.⁸⁴ Kalba suteikia labai daug privalumų visuomenėje, būtent skatina didesnę įsitraukimą į visuomenės gyvenimą bei pilietinį aktyvumą. Kalbų mokymosi svarba ir mokėjimo kokybė buvo pabrėžiama ir 2001 metais – Kalbų metais Europoje, nes kiekviena išmokta kalba atveria naujas duris į naują kultūrą, padeda išsiugdyti geresnį savęs ir kitų supratimą. Nemokėjimas arba nepakankamas mokėjimas vietos kalbos neretai tampa didele kliūtimi, siekiant įsidarbinti pageidaujamoje darbo vietoje ar sukuriant tam tikrus socialinius ryšius. Todėl šioje vietoje yra būtina kvalifikuotų specialistų, padedančių išmokti ar patobulinti vietinės kalbos žinias, pagalba.

⁸⁴ *Интеграция - процесс, касающийся всех. Декларация о позиции Каритас Европа с предложениями по вопросу интеграции мигрантов и беженцев. Брюссель, 2004*

3. PABĖGĖLIAI LIETUVOJE

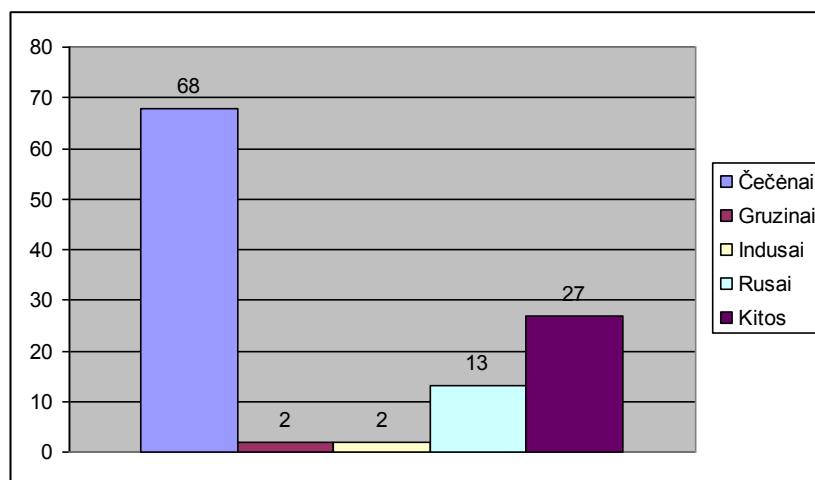
Lietuva - pirma iš Baltijos šalių valstybė, 1995 m. liepos 4d. priėmusi Lietuvos Respublikos įstatymą dėl pabėgėlio statuso. Įstatymas įsigaliojo tik 1997m. liepos 27d. Šio įstatymo priėmimas buvo pirmasis žingsnis, kurį žengė valstybė, užtikrindama tai, kad jos politinėje, teisinėje sistemoje būtų įtvirtintas dar vienas teisių institutas – prieglobsčio institutas.

3.1. Pagrindinės pabėgėlių tendencijos Lietuvoje

Lietuvoje, statistiniai duomenys rodo, kad nuo 2005 m. pateiktų prieglobsčio prašymų skaičius turi tendenciją didėti. 2008 m. Lietuvoje buvo pateikta 540 prašymų suteikti prieglobstį (ši skaičių sudaro tiek prašymai, pateikti pirmą kartą, tiek pakartotiniai prašymai) – 13 proc. daugiau, lyginant su 2007 m. (480). Pakartotinių prašymų 2008 m. gauta 12 proc. mažiau nei 2007 m., tuo tarpu pirmųjų prašymų skaičius per metus išaugo beveik dvigubai (iki 81 proc.) – nuo 116 iki 210. 2008 m. 210 prieglobsčio prašymų pateikė užsieniečiai, atvykę į Lietuvą tais metais ir siekiantys gauti prieglobstį pirmą kartą, taip pat buvo prašyta prieglobsčio 8 naujagimiams – šių vaikų tėvams jau anksčiau buvo suteikta papildoma apsauga LR.

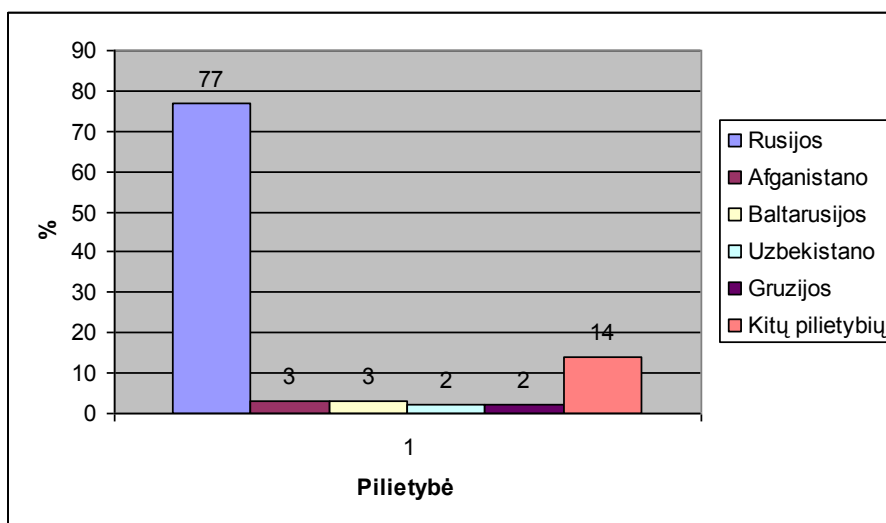
Paskutiniai pateikiami duomenis apie pabėgėlių tendencijas yra 2010m. Naujesnių duomenų Migracijos departamentas kol kas neskelbia. Taigi kalbant apie 2010 metus, yra žinoma, kad buvo pateikta 751 prašymų dėl pabėgėlio statuso suteikimo. Daugiausiai prašymų sulaukta iš čėčėnų tautybės asmenų – net 366 prašymai, 13 prašymų sulaukta iš rusų tautybės asmenų, po 9 prašymus gruzinių ir indusų tautybės. Kitų tautybių prašymų pateikta po kelis, taigi į atskiras grupes jie neišskiriami, visi jie sudaro grupę – kitos tautybės asmenys ir jų prašymų gauta viso 144 (prieglobsčio prašytojų pasiskirstymas pagal tautybę pateikiamas 2 pav.).⁸⁵

⁸⁵ Prieglobsčio suteikimo procedūra Lietuvos Respublikoje. Metinė ataskaita. Migracijos departamentas prie LR Vidaus reikalų ministerijos, 2008

2 pav. Prieglobsčio prašytojai pagal tautybę (proc.)

Skirstant prieglobsčio prašytojus pagal pilietybę, daugiausiai yra Rusijos piliečių, iš jų gauta net 415 prašymų iš 540. Toliau Afganistanas ir Baltarusija, iš jų atitinkamai gauta 16 ir 15 prašymų. Toliau eina Uzbekistanas – 12 prašymų, Gruzija – 9 prašymai ir iš kitų pilietybių kartu paėmus dar 73 prašymai (prieglobsčio prašytojų pasiskirstymas pagal pilietybę procentais pateikiamas 3 pav.)⁸⁶

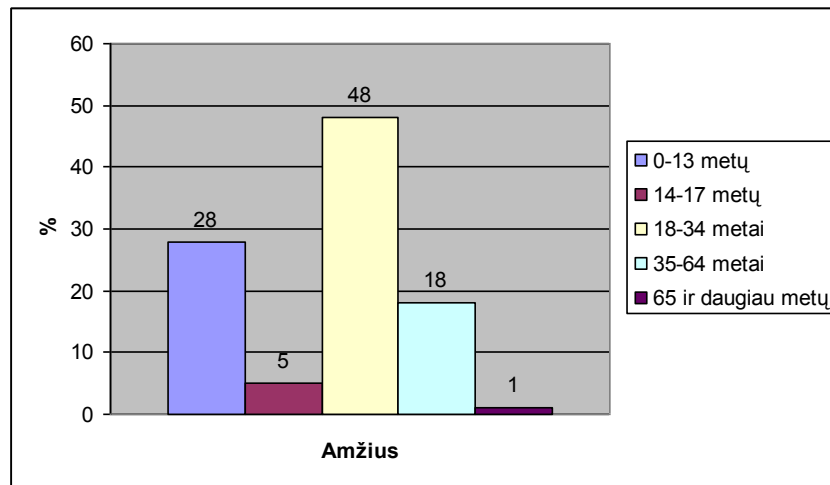

3 pav. Prieglobsčio prašytojai pagal pilietybę (proc.)

Kalbant apie prieglobsčio prašytojų pasiskirstymą pagal amžiaus grupes, matyti, kad didžiąją jų dalį 2009 m. sudarė jauni žmonės – asmenys nuo 18 iki 34 metų (257 asmenys). Antra pagal dydį prieglobsčio prašytojų grupė – vaikai iki 13 metų (149 asmenys), mažiausia grupė – vyresni nei 65 metų prieglobsčio prašytojai (4 asmenys) (prieglobsčio prašytojų pasiskirstymas pagal amžių pateikiama 4 pav.)⁸⁷

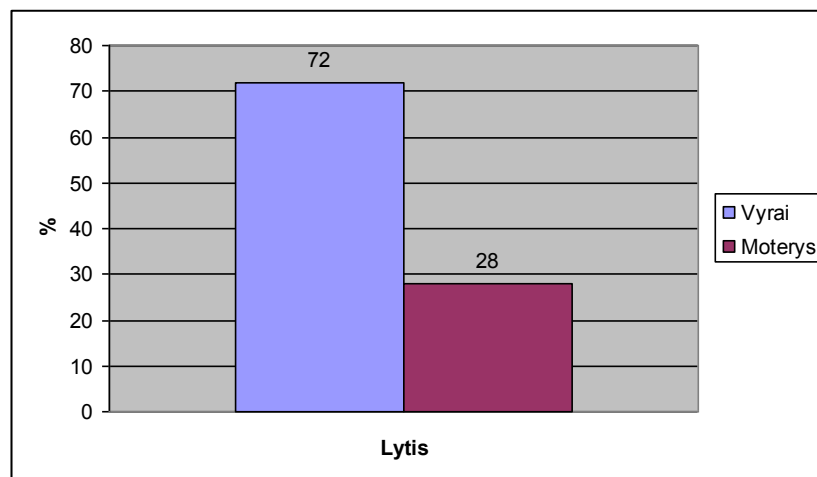
⁸⁶ Prieglobsčio suteikimo procedūra Lietuvos Respublikoje. Metinė ataskaita. Migracijos departamentas prie LR Vidaus reikalų ministerijos, 2008

⁸⁷ Ten pat.

4 pav. Prieglobsčio prašytojų pasiskirstymas pagal amžių

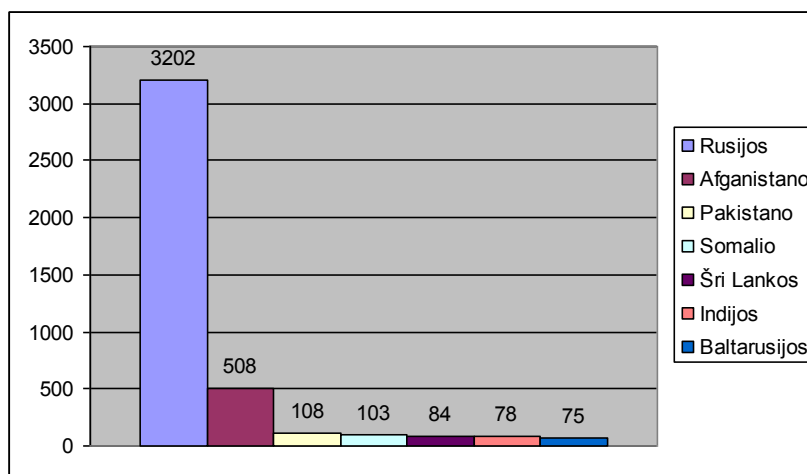
Jei žiūrėtume pagal tai, kokios lyties prieglobsčio prašytojų daugiausiai kreipiasi, reikėtų pažymėti, kad vyrų prašymų sulaukiama beveik dvigubai daugiau nei moterų. Per 2008 metus Migracijos departamento duomenimis, buvo sulaukta 351 vyro ir tik 189 moterų prašymų (prieglobsčio prašytojų pasiskirstymas pagal lytį pateikiamas 5 pav.).⁸⁸

5 pav. Prieglobsčio prašytojų pasiskirstymas pagal lytį (proc.)

Nuo 1997 metų iki 2010 metų, kai skelbiami paskutiniai duomenys, reiktų paminėti, kad viso sulaukta 4809 prašymų dėl pabėgėlio statuso suteikimo. Daugiausia prašymų per visą laikotarpį sulaukta iš Rusijos piliečių – 3202, tada eitų Afganistanas – 508, Pakistanas – 108, Somalis – 103, Šri Lanka – 84, Indija – 78, Baltarusija – 75 prašymai. Čia yra pirmaujančios valstybės, kitų pilietybių yra labai nedaug arba pavieniai prašymai. Daugiausia prašymų dėl prieglobsčio gauta 2002-2003 metais, bei 2009 metais (detalesnė informacija apie prieglobsčio prašytojus kiekvienais metais pateikiama 6 paveiksle).

⁸⁸ Prieglobsčio suteikimo procedūra Lietuvos Respublikoje. Metinė ataskaita. Migracijos departamentas prie LR Vidaus reikalų ministerijos, 2008

6 pav. Prieglobsčio prašytojai pagal pilietybę 1997-2010 metais (skaičiais)

Prieglobsčio prašytojų integraciją į Lietuvos visuomenę sudaro trys pakopos:

- priešintegracinė stadija - priešintegracinė stadija trunka nuo 48 valandų iki 6 mėnesių Pabradės užsieniečių registracijos centre, kol Migracijos departamente ruošiamas sprendimas dėl prieglobsčio prašytojo teisinio statuso. Šiuo laikotarpiu tenkinami tik patys pagrindiniai užsieniečių poreikiai: maitinimas, laikinas būstas ir kiti būtinausi dalykai, taip pat teikiamos lietuvių kalbos pamokos (iki 190 val). Pabradėje prieglobsčio prašytojai taip pat gauna būtinausią informaciją apie galimybes įsikurti Lietuvoje.
- pasiruošimo integracijai stadija - pasiruošimo integracijai stadija prasideda Pabėgėlių priėmimo centre Rukloje ir gali tęstis iki 6 mėnesių. Ruklos pabėgėlių priėmimo centre pabėgėliai gauna būstą, būtinausias pragyvenimo priemones, būtinausias sveikatos priežiūros paslaugas, pinigų maistui ir smulkioms išlaidoms (apie 50 eurų per mėnesį). Be to, centro gyventojai gauna konsultacijas profesijos klausimais ir teisiniais klausimais, turi Lietuvos istorijos ir Lietuvių kalbos pamokas (iki 190 valandų). 2005 metais papildomai buvo pradėtos teikti psichologo konsultacijos.
- integracinė stadija - tie, kuriems suteikiamas pabėgėlio statusas ir suteikiama papildoma apsauga, įtraukiami į savivaldybių integracijos programas, reikalaujant, kad užsienietis 18 mėnesių laikotarpyje įrodytų savo gebėjimą sėkmingai integruotis (t.y. savarankiškai gyventų ir įsidarbintų). Integracijos procese dalyvaujantys asmenys turi deklaruoti savo finansinę ir turtinę situaciją. Lietuvos vyriausybė teikia finansinę paramą integracijai, jei vienam šeimos nariui tenka mažiau nei 40 eurų per mėnesį. Integracijos laikotarpiu vyriausybė apmoka būsto nuomos mokestį, suteikia vienkartinę įsikūrimo pašalpas, ir kiekvienas asmuo gauna apytiksliai 40 eurų per mėnesį būtinausioms išlaidoms. Per visą tą laikotarpį organizuojami lietuvių kalbos kursai, teikiamos profesinio orientavimo paslaugos ir teikiama pagalba ieškant darbo. Šiuo laikotarpiu vaikai gali lankyti mokyklą, taip pat teikiamos dienos globos (day care) paslaugos.

Jei asmuo (ar šeima) sėkmingai pereina šią formalią integracijos sistemą, galima manyti, kad tas asmuo ar šeima gauna realią galimybę iš naujo sukurti savo gyvenimą.

3.2. Pabėgėlių rėmimo programos Lietuvoje

Pagrindine institucija, besirūpinančia pabėgėlių integracijos problemomis Lietuvoje, nuo pat pradžių galima būtų laikyti Lietuvos Raudonąjį Kryžių. Jau nuo 1996 m. Ši organizacija pradėjo teikti pagalbą pabėgėliams ir iki šių dienų vis plečia savo indėlį į darbą su pabėgėlių integracija. Šiuo metu Lietuvos Raudonasis kryžius vykdo paramą pabėgėliams sekančiomis kryptimis:

- *humanitarinė pagalba* - tai pati pirmoji pagalba, kuri teikiama pabėgėliams nuo 1996m. Pagal galimybes Lietuvos Raudonasis Kryžius aprūpina kūdikių maistu, vaistais, higienos reikmenimis, drabužiais, knygomis, laikraščiais, mokyklinėmis priemonėmis ir žaislais. Teikiant šią pagalbą, prioritetas tenka vaikams, nėščioms ir maitinančioms motinoms, gausioms šeimoms.

- *darbas su pabėgėlių vaikais* – ši pagalba teikiama nuo 1998 m. Lietuvos Raudonojo Kryžiaus darbuotojai ir savanoriai įgyvendina vaikų ir jaunimo socializacijos bei integracijos programą. Pagal galimybes jie organizuoja pabėgėlių vaikams įvairias šventes, susitikimus, vaikų vasaros stovyklas, pažintines keliones, apsilankymus teatruose ir koncertuose, kur vaikai supažindinami su lietuvių kultūra, gyvenimo būdu.

- *teisinė pagalba* – į šią kryptį įeina teisinės konsultacijos, dalyvavimas apklausose, procesinių dokumentų teismui parengimas ir atstovavimas teisme, nagrinėjant sulaikymo, prieglobsčio nesuteikimo, išsiuntimo ar kitus su prieglobsčio procedūra susijusius klausimus.

- *artimųjų paieška* – Lietuvos Raudonasis Kryžius teikia pagalbą asmenims, norintiems surasti karų, konfliktų išskirtas šeimas, perduoda žinias tokių šeimų artimiesiems.

- *visuomenės informavimas* – organizacija organizuoja įvairius seminarus moksleiviams, mokytojams, studentams, žurnalistams ir kt., leisdama informacinius biuletenius, bendraudama su žiniasklaida, organizuodama viešus renginius ir akcijas. Vienas pagrindinių Lietuvos Raudonojo Kryžiaus tikslų, dirbant su pabėgėliais - suteikti kuo daugiau informacijos Lietuvos žmonėms apie pabėgėlius, formuoti objektyvią visuomenės nuomonę bei supratimą pabėgėlių atžvilgiu.

- *pabėgėlių socialinė integracija* – tai viena svarbiausių Lietuvos Raudonojo Kryžiaus darbo kryptių. Organizacijos darbuotojai, atsakingi už pabėgėlių socialinę integraciją, padeda pabėgėliams susigaudyti "naujos" visuomenės gyvenime, susirasti būstą, teikia materialinę pagalbą, padeda pradėti mokytis lietuvių kalbos, susirasti darbą ar pradėti savo verslą, užmegzti naujus

socialinius ryšius.⁸⁹ Matoma, jog Lietuvos Raudonojo Kryžiaus vaidmuo darbe su pabėgėlių integracija yra neginčijamas.

Lietuvoje pabėgėliams organizuojami įvairūs projektai, kad šie greičiau integruotųsi į visuomenę. Jiems Lietuvoje vienerius metus teikiama socialinė ir kitokia parama, suteikiamas būstas. Norėdami gauti leidimą nuolat gyventi Lietuvoje, pabėgėliai per vienerius metus turi suspėti įsikurti, išmokti kalbą, susirasti pragyvenimo šaltinį, bet ne visiems pavyksta tai padaryti per šį laiką. Ne kiekvienas užsienietis prisitaiko prie mūsų kultūros. Dalis pabėgėlių, kuriems pavyksta integruotis į visuomenę lieka ilgesniam laikui, kiti, negalėdami prisitaikyti prie kito gyvenimo, grįžta į namus arba išvyksta ieškoti prieglobsčio į kitas šalis.

Siekiant įvardyti Lietuvoje prieglobstį gavusių užsieniečių socialinius išteklius ir jų įtaką socialinės integracijos procesams, būtina kalbėti apie Lietuvoje įgyvendinamas socialinės politikos priemones. Lietuvoje vykdoma **prieglobstį gavusių užsieniečių Socialinės integracijos programa**. Tai socialinės politikos priemonė, kurios pagalba siekiama pabėgėlius aprūpinti ištekliais (kalba, profesija, kultūrinių ypatybių supratimu, informacija, ryšiais su visuomene, socialiniais darbuotojais bei nevyriausybinių organizacijų atstovais ir kt.), padedančiais sėkmingiau integruotis į darbo rinką ir kitus sektorius. Kitaip tariant, pabėgėliai, dalyvaudami Socialinės integracijos programoje, turi daugiau galimybių plėsti savo socialinius ryšius, lengviau prieiti prie darbo rinkos ir kitų sektorių bei perprasti juos priimančios visuomenės kultūrinės ir socialines normas. Pateikiami keli skirtingi socialinės integracijos teoriniai aiškinimo būdai. Visų pirma socialinė integracija gali būti apibūdinama kaip siekis, įgyvendinantis lygias galimybes ir teises visiems individams. Šiuo atveju tapti labiau integruotam, vadinasi, pagerinti gyvenimo kokybę, socialinį statusą. Plačiąja prasme socialinės integracijos sąvoka vartojama nagrinėjant piliečių teises ir galimybes naudotis visuomenės ištekliams darbo rinkoje, švietimo, sveikatos priežiūros, būsto ir kitose srityse.⁹⁰

Kalbant apie dabartines Lietuvos socialinės politikos priemones pabėgėlių integracijos aspektu, tikslinga būtų paminėti Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos ir Tolerantiško jaunimo asociacijos vykdomą projektą „**Pabėgėlių integravimas į visuomenę taikant aktyvius socializacijos metodus**“. Projektas vykdomas įgyvendinant Europos pabėgėlių fondo Lietuvoje daugiametę 2008-2013 m. ir Europos pabėgėlių fondo Lietuvoje metinę 2008 m. programą. Šis projektas orientuotas į prieglobstį Lietuvoje gavusius asmenis (pabėgėlius) ir vykdomas 2009-2010 metais. Pagrindinis šio **projekto tikslas** – didinti pabėgėlių integracijos galimybes ir mažinti jų socialinę atskirtį. Projektu siekiama

⁸⁹ Lietuvos raudonojo Kryžiaus tinklapis. [interaktyvus] [žiūrėta 2010 vasario 16d] Prieiga per internetą: <<http://www.redcross.lt>>

⁹⁰ ŽIBAS, Karolis. *Lietuvoje prieglobstį gavusių užsieniečių socialinių išteklių analizė*. Etniškumo studijos Vilnius: Eugrimas, 2008, 26p ISBN 0-30-768251-2

stiprinti abipusį (pabėgėlių ir Lietuvos visuomenės) pažinimą, skatinti objektyvų požiūrį į pabėgėlius, analizuoti pagrindines jų problemas ir didinti atsakingų asmenų (institucijų) kompetenciją sprendžiant minėtas problemas.⁹¹

„Pabėgėlių integravimo į visuomenę taikant aktyvius socializacijos metodus“ projektas vykdomas keturiais etapais:

I etapas. Esamos situacijos analizė. Šiame etape siekiama atskleisti, kaip ugdymo įstaigose mokymo priemonėmis skatinamas mokinio tolerancijos suvokimas ir tarpkultūrinis pažinimas.

II etapas. Programų ir mokymų parengimas. Programų ir mokymų tikslas – siekti, kad užsieniečiai, pritaikius inovatyvias aktyvios socializacijos veiklas ugdytų kalbinius - komunikacinius įgūdžius.

III etapas. Praktiškas prieglobstį gavusių moterų ir vaikų integracijos į visuomenę plėtojimas. Šiame etape organizuojami mokymai „Kompetencijų ugdymo mokykla“, kurių metu, siekiama ugdyti sąmoningą asmenybę, sugebančią atsakingai ir kūrybingai spręsti savo problemas bei aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime.

IV etapas. Projekte dalyvavusių užsieniečių socialinio ir kultūrinio savitumo pristatymas visuomenei, akcentuojant jų bendrumą bei išskirtinumą. Čia ruošiamas internetinių – informacinių laidų ciklas, kuriuo siekiama informuoti visuomenę apie projekte sprendžiamas problemas. Projekto metu organizuojami kitų kultūrų pažinimą ir pagarbą joms skatinantys vieši prisistatymai.⁹²

Lygiai taip pat svarbu paminėti ir APPP vystymo bendrijos „IN CORPORE“ projektą Lietuvoje. Šio **projekto tikslas** - sukurti prieglobstį gavusių užsieniečių socialinės ir profesinės integracijos sistemą Lietuvoje, paremtą prieglobsčio prašytojų, personalo, dirbančio su prieglobsčio prašytojais, bei plačiosios visuomenės informavimo metodais, bei prieglobsčio prašytojų profesinio informavimo ir konsultavimo metodais, siekiant padėti prieglobsčio prašytojams socialiai ir profesiskai integruotis. Projekto metu numatoma tobulinti jau esamus metodus dirbant su prieglobsčio prašytojais (informavimas), bei kurti naujus metodus, padėsiančius jiems socialiai ir profesiskai integruotis Lietuvoje (profesinis informavimas ir konsultavimas). Be to itin didelis dėmesys skiriamas naujų technologijų taikymui (kuriam visiškai nauja elektroninė, profesinio profilio sistema, kuri vėliau, suteikus prieglobstį užsieniečiui, bus perduodama institucijomis, besirūpinančiomis jų tolesne socialine integracija). Ši veikla sujungs dvi skirtingas prieglobsčio procedūros fazes, prieglobsčio prašytojų ir jau gavusių prieglobstį). Dar viena šio projekto užduotis - prieglobsčio prašytojų psichologinės, teisinės ir

⁹¹ *Pabėgėlių integravimas į visuomenę taikant aktyvius socializacijos metodus.* [interaktyvus], [žiūrėta 2010 kovo 4d] Prieiga per internetą: < <http://www.tja.lt/index.php/projektai/projektai-lietuvoje/111-pabegliu-integravimas-i-visuomene-taikant-aktyvius-socializacijos-metodus> >

⁹² Ten pat.

profesinės konsultacijos, informavimas apie darbo rinką jų gimtosiomis kalbomis yra integracijos į darbo rinką metodas. Planuojami šio projekto rezultatai:

- Suorganizuoti socialinių darbuotojų bendri mokymai;
- Palyginti vystymo bendrijų partnerių darbo metodai, atliekant prieglobsčio prašytojų profesinį informavimą ir konsultavimą, bei tiriant jų profesinį profilį;
- Parengtas bendras produktas, lyginamoji prieglobsčio prašytojų socialinės ir profesinės integracijos metodų analizė;
- Tarptautinio bendradarbiavimo metu, bus siekiama keistis gerąja patirtimi, bei išmoktomis pamokomis dėl prieglobsčio prašytojų socialinės ir profesinės integracijos, ypatingas dėmesys bus skiriamas keičiantis patirtimi dėl integracijos, bei profesinio informavimo ir konsultavimo.⁹³

Be visų anksčiau minėtų valstybės organizuojamų ir finansuojamų projektų, susijusių su sėkmingu integracijos procesu, reiktų paminėti, jog nemenkas vaidmuo tenka ir visuomenei. Lietuvos Raudonojo Kryžiaus prezidentas Arūnas Jonkus teigia, jog pabėgėlių integracija yra visai Europai aktuali problema. Ypač svarbi yra visuomenės pagalba prieglobsčio prašytojams, ji laikoma viena iš sėkmingiausių pagalbų pabėgėlių integracijai. Viena iš priežasčių, stabdanti pabėgėlių įsiliejimą į vietos bendruomenę Lietuvoje, yra neigiamas lietuvių požiūris į šiuos žmones. Pasak Pabėgėlių dienos centro projekto koordinatorės Aistės Gerikaitės, Lietuvoje nebuvo atliktas tyrimas, koks lietuvių požiūris į pabėgėlius. Tačiau ne kartą galima buvo išgirsti, kad patys pabėgėliai skundžiasi, neretai sulaukę neigiamų vietinių gyventojų priekaištų, esą patys lietuviai neturi ką valgyti ir iš ko gyventi. Lietuviai nenori pripažinti kitataučių su kitokia kultūra, kadangi kiekvienas tautietis bando saugoti tik savo kultūrą. Tai turi neigiamą poveikį integravimuisi.⁹⁴

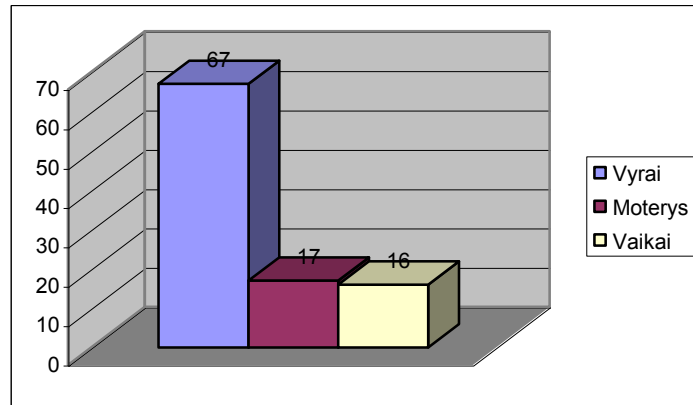
Taigi, išanalizavus aukščiau pateiktą medžiagą, vėlgi galima būtų patvirtinti išvadą, jog Lietuvos valstybė kaip ir daugelis kitų valstybių, deda visas pastangas ir skiria pakankamai dėmesio, kad pabėgėlių integracijos procesai vyktų kuo sėkmingiau ir per kuo trumpesnę laiką. O sėkmingi jų integracijos rezultatai priklauso nuo visuomenės ir nuo pačių atvykėlių. Taigi, šioje vietoje aktualu būtų atlikti tyrimą, parodantį pabėgėlių požiūrį į integracijos procesus naujoje šalyje ir kalbos vaidmenį šios integracijos kontekste.

⁹³Vystymo programa In Corpore. [interaktyvus] [žiūrėta 201 sausio 15d]. Prieiga per internetą: <<http://www.equal.lt/lt/pages/view/?id=81>>

⁹⁴Pabėgėlių integraciją stabdo ir neigiamas lietuvių požiūris [interaktyvus] [žiūrėta 2010 sausio 19d]. Prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/8375>>

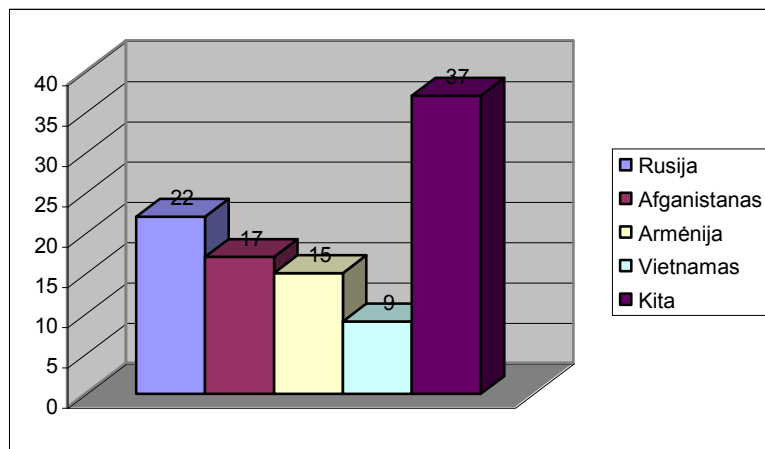
3.3. Pabradės pabėgėlių tyrimas

Nuo 2010 m. sausio 1d. iki balandžio 25 d. Pabradės užsieniečių registracijos centre apgyvendinti 79 prieglobsčio prašytojai. Iš jų 56 vyrai, 12 moterų ir 11 vaikų (šis pabėgėlių pasiskirstymas pavaizduotas 7 paveiksle).

7 pav. Pabradės pabėgėlių pasiskirstymas 2010 01-04 mėn. (proc.)

Daugiausiai Pabradės URC apgyvendinta pabėgėlių iš Rusijos – 19 pabėgėlių, iš Afganistano – 15 pabėgėlių, iš Armėnijos – 13 pabėgėlių ir iš Vietnamo – 8 pabėgėliai, iš kitų valstybių po 1-2 pabėgėlius (pasiskirstymas pagal pilietybę pavaizduotas 8 paveiksle).

8 pav. Pabradės pabėgėlių pasiskirstymas pagal pilietybę (proc.)

Kasdien į mūsų šalį atvyksta nemažai pabėgėlių. Dėl šios priežasties daugelyje pasaulio šalių atsiranda naujos tendencijos integracijos procese: vis didesnė pabėgėlių dalis galvoja apie ateitį ir bando išmokyti tos šalies vyraujančią kalbą, nežiūrint į tai, kaip ilgai liks toje šalyje, todėl atsiranda būtinybė įvertinti, kaip kalba veikia pabėgėlių integraciją kitoje šalyje.

3.3.1. Tyrimo metodologija

Tyrimo objektas – pabėgėliai, gyvenantys Pabradės mieste.

Šio tyrimo tikslas – išsiaiškinti kalbos svarbą pabėgėlių integracijos procese.

Norint pasiekti užsibrėžtą tikslą, būtina išskirti tokius tyrimo uždavinius:

1. įvertinti pabėgėlių integraciją Pabradės mieste;
2. išanalizuoti lietuvių kalbos reikšmės pabėgėlių integracijos procese atskleidimą;
3. išsiaiškinti, koks pačių pabėgėlių požiūris į kalbą ir jos vietą integracijoje;
4. įvertinti darbuotojų nuomonę apie tai, kaip pabėgėliai motyvuoti mokytis kalbos, ar tai daro noriai ar ne.

Tyrimo metodas – apklausa, tokiu būdu siekiant išsiaiškinti pabėgėlių integracijos proceso patogumą, aktualumą. Taip pat bus taikomas kokybinis ekspertinis interviu ir kokybinis interviu su pabėgėliais, siekiant išsiaiškinti kalbos svarbą pabėgėlių integracijos procese.

Tikslinė grupė

Tikslinės grupės respondentai:

- 1) Pabradės mieste gyvenantys ar dirbantys pabėgėliai;
- 2) Su pabėgėliais dirbantys darbuotojai.

Imties kriterijai

Tikslinei grupei respondentai pabėgėliai buvo atrenkami remiantis Pabradės dienos centro, Pabradės užsieniečių registracijos centro ir Pabradės seniūnijos pagalba. T.y. tyrimo metu apklausti pabėgėliai, lankantys Pabradės dienos centrą (11 pabėgėlių), taip pat pabėgėliai, gyvenantys Pabradės užsieniečių registracijos centre (19 pabėgėlių). Pabradės seniūnijos ir Pabradės užsieniečių registracijos centro pagalba gauti duomenys apie pabėgėlius, įsikūrusius Pabradės mieste ar jo apylinkėse, ir atlikta jų apklausa (13 pabėgėlių). Interviu apklausai pasirinkta Pabradės dienos centro lietuvių kalbos mokytoja, Užsieniečių registracijos centro socialinės darbuotojos ir Užsieniečių registracijos centro koordinatore. Tai yra asmenys tiesiogiai bendraujantys su pabėgėliais, ir geriausiai matantys esamas problemas.

Pirmiausia buvo atlikta pabėgėlių integracijos **anketinė apklausa**. Šio tyrimo metu apklausti Pabradės mieste gyvenantys ar dirbantys pabėgėliai, siekiantys sėkmingos integracijos Lietuvos visuomenėje. Šiuo tyrimu bandoma atskleisti pagrindines pabėgėlių integracijos kliūtis, priemones sėkmingai integracijai ir, žinoma, kalbos svarbą pabėgėlių integracijos procese. Tyrimas buvo atliekamas lapkričio – sausio mėn., kuriuo metu buvo apklausti 43 pabėgėliai. Respondentams buvo pateikta anketa (1 priedas), kurią sudaro 16 klausimų. Pirmieji 5 klausimai yra skirti bendrai

informacijai apie respondentus sužinoti, kiti 9 skirti respondentų nuomonei tiriamajai temai atskleisti. Beveik visi anketos klausimai yra su atsakymų variantais. Vienintelis klausimas apie respondentų pilietybę yra atviras, kur atsakymą reikia įrašyti pačiam. Apklaustos rezultatai buvo apdoroti statistinių skaičiavimų pagalba, kai kurie rezultatai taip pat pavaizduoti grafiškai Excel programa. Kadangi apklaustųjų skaičius nėra didelis, savaime suprantama, kad pateikiama medžiaga neatspindi visų pabėgėlių ir prieglobsčio prašytojų integravimosi į Lietuvos visuomenę problemų aspektų. Tačiau, tai yra pirmas bandymas pažvelgti į šią problemą iš kitos pozicijos, pabrėžiant kalbos svarbą pabėgėlių integracijos procese. Todėl šitas tyrimas vertinamas kaip žvalgomasis.

Toliau siekiant geriau atskleisti tiriamąją problemą, buvo atliktas antras tyrimas – interviu. Interviu eigą sudarė:

- Respondentų paieška ir atranka, tarimasis dėl pokalbio;
- Interviu vykdymas sutartoje susitikimo vietoje;
- Prieš pradėdant interviu respondento buvo klausama dėl leidimo fiksuoti pokalbį į diktofoną.

Asmeninis pokalbis su respondentu pagal iš anksto parengtą vieningą struktūrą, leidžia sužinoti jo nuomonę, vertinimus, požiūrį ir patirtis, susijusias su analizuojama tema. Užduodamas atvirus klausimus, tyrėjas gali tikslinti, detalizuoti ar vystyti pokalbį, siekiant gauti kuo išsamesnius atsakymus. Interviu trukmė vyravo nuo 13 iki 24 minučių.

Tyrimo dalyvavo 4 ekspertai (žr. 3 priedą), kurie buvo atrinkti remiantis šiais kriterijais:

1. Eksperto žinios apie analizuojamą temą;
2. Darbo patirtis šioje srityje;
3. Eksperto vykdoma veikla (mokslinė, profesinė).

Interviu buvo atlikti 2010 metų sausio – kovo mėnesiais. Be ekspertų, tyrimo metu buvo apklausti dar 5 pabėgėliai.

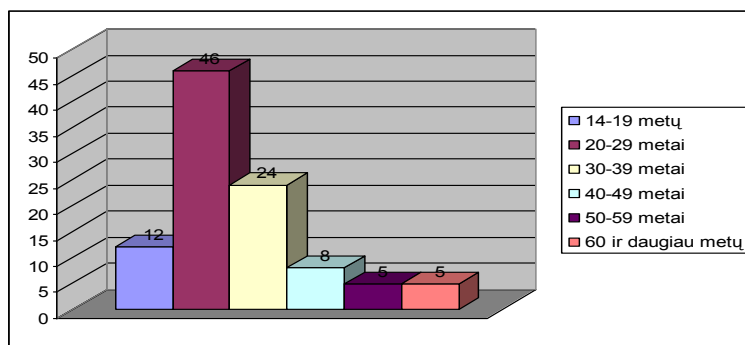
Pirmiausia buvo tiriama, ar pakankamai dėmesio Pabradės mieste skiriama pabėgėlių integracijai į visuomenę, siekiant išsiaiškinti kas ir kokiais kriterijais remiantis Pabradės mieste vyksta integracijos procesas. Toliau labiau gilinamasi į kalbos vaidmenį ir svarbą integracijos procese.

3.3.2. Pabėgėlių tyrimų rezultatai

Iš interviu paaiškėjo, kad Pabradės mieste skiriama pakankamai dėmesio pabėgėlių integracijai. Visi be išimties apklaustieji atsakė, jog Pabradės mieste yra pakankamai dėmesio skiriama pabėgėlių

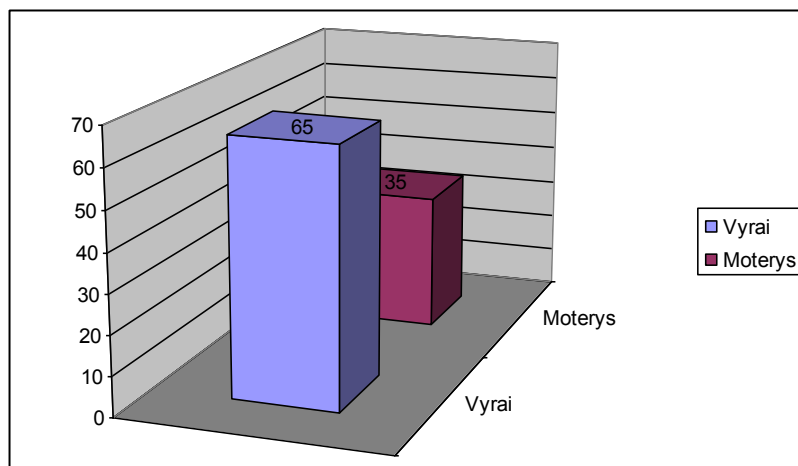
integracijai ir jie yra viskuo patenkinti. Pabėgėliai teigė, jog nuolat vyksta įvairios programos: užsiėmimai, kalbos apmokymai, informacinių technologijų apmokymai. Pabėgėlių vaikams suteikiama galimybė lankyti mokyklą, sportą, jie gali naudotis bibliotekos paslaugomis, šitaip išmoksta greičiau lietuvių kalbą ir integruojasi į visuomenę. Vyresnio amžiaus žmonėms yra sunkiau ir integracijos galimybių suteikiama nedaug. Tą patį patvirtino ir apklausti ekspertai. Tik kaip tam tikrą spragą ekspertai minėjo renginių su bendruomenės nariais trūkumą. Kaip teigė URC soc. Darbuotoja, pabėgėliai pagrinde bendrauja su Dienos centro ar URC darbuotojais, o dauguma gyventojų su jais nebendrauja ir nežino, kuo jie gyvena. Pasak UNHCR koordinatorės Lietuvoje R.Kuleš labiausiai pabėgėlių integracija Pabradės mieste rūpinasi Dienos centras, kadangi centras bando užpildyti visas spragas, kurios nėra užpildytos užsieniečių registracijos centre. Užsieniečių registracijos centre preliminarių integracinių veiklų nėra, o Dienos centras siūlo kalbos apmokymus, užsiėmimus, o kartu kviečia dalyvauti bendruomenės veiklose kaip ir užpildo tas veiklos spragas. Kitos darbuotojos, tiesiogiai dirbančios su pabėgėliais taip pat nurodo, kad yra skiriamas pakankamas dėmesys pabėgėlių integracijai į visuomenę: mokoma lietuvių kalbos, susipažindinami su Lietuvos kultūra, organizuojamas laisvalaikio praleidimas, futbolo varžybos, slidinėjimo šventės. Pabėgėlių vaikai lanko mokyklą, sportą, bibliotekas. Vaikai žymiai greičiau integruojasi į visuomenę. Apklaustos darbuotojos taip pat patvirtino ir pačių pabėgėlių mintis, jog integruotis daug lengviau yra vaikams, o suaugusiųjų integracijai skiriama nepakankamai dėmesio.

Siekiant labiau įsigilinti į integracijos problemas ir kalbos svarbą integracijos procese, anketinės apklausos metodu apklausti 43 pabėgėliai. Pirmieji penki anketos klausimai skirti bendrai respondentų – pabėgėlių charakteristikai. Taigi, pagal amžių apklausti pabėgėliai išskirti į 6 grupes. Gausiausia grupė – 20-29 metai (šių apklaustųjų buvo 21), toliau seka 30-39 metai (šių apklaustųjų buvo 10), 14-19 metų respondentų buvo 5, 40-49 metai apklausoje dalyvavo 3 respondentai, 50-59 metai ir 65 ir daugiau metų pabėgėlių apklausta po 2. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių procentais pavaizduotas 9 paveiksle.

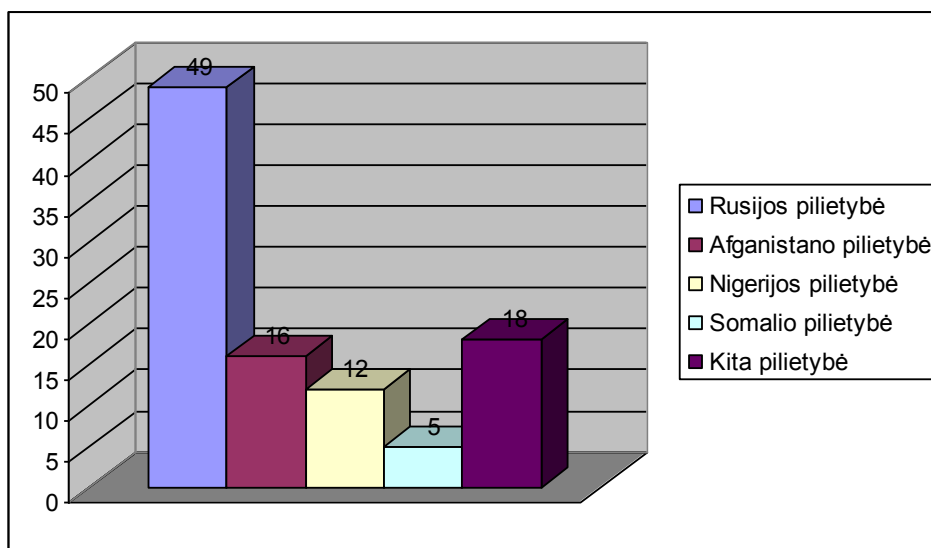
9 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių (proc.)

10 paveikslas rodo respondentų pasiskirstymą pagal lytį procentais. Tyrime dalyvavo 28 vyrai ir 15 moterų.

10 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį (proc.)

Trečias anketos klausimas buvo atviras, t.y. respondentams reikėjo įrašyti savo pilietybę. Taigi apibendrinus atsakymus į šį klausimą, paaiškėjo, jog daugiausiai respondentų – 21 yra Rusijos pilietybės, 7 respondantai – Afganistano pilietybės, 5 – Nigerijos pilietybės, 2 – Somalio pilietybės, 8 – kitų pilietybių (buvo po vieną atsakymą). Respondentų pasiskirstymas pagal tautybę pavaizduotas 11 paveiksle.

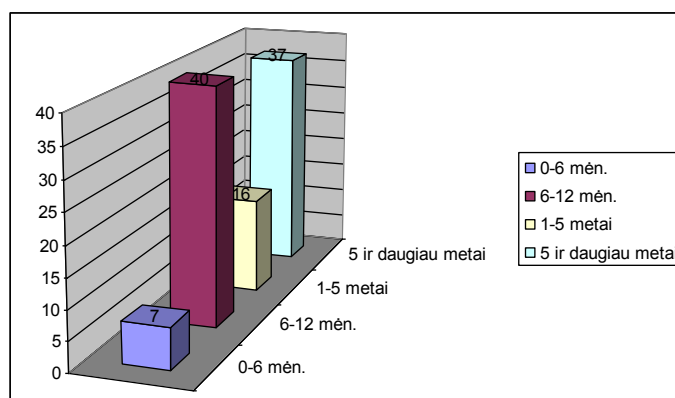

11 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal pilietybę (proc.)

Anketinėje apklausoje dalyvavo įvairių pilietybių asmenys. Tuo tarpu interviu apklausai pasirinkti 5 čečėnų kilmės pabėgėliai, lankantys Pabradės dienos centrą. Apklausai pasirinkti būtent čečėnai, nes jie kaip ir žino rusų kalbą, kas padeda jiems bendrauti su vietinės bendruomenės nariais, padeda susišnekėti visose įstaigose ir pan. Natūralu, kad žinanties tik savo kalbą ar tik anglų kalbą kaip

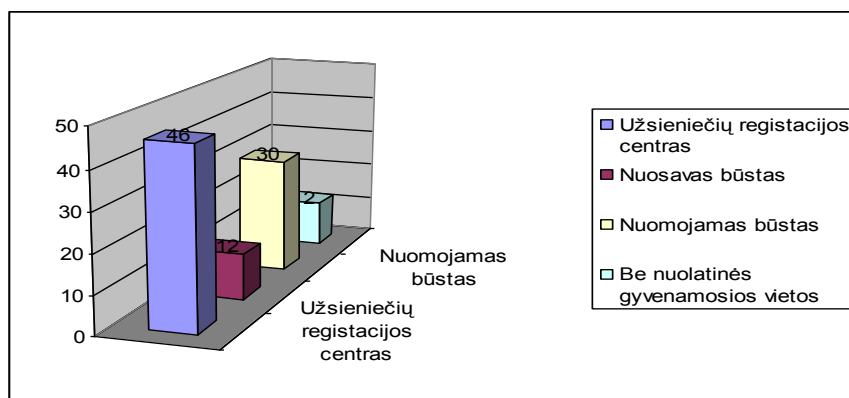
užsienio, lietuvių kalba reikalinga kaip bendravimo priemonė. Todėl įdomu buvo išgirsti būtent čečėnų nuomonę, ar jiems reikalinga lietuvių kalba. Su visais apklausiamais buvo pradama apklausos metu kalbėti lietuvių kalba, tačiau iš penkių apklaustų čečėnų, buvo tik vienas kuris maždaug suprato, ko klausama, nors atsakyti lietuviškai ir nesugebėjo. Taigi, iškart buvo pereinama prie apklausos rusų kalba.

Kalbant apie apklaustų pabėgėlių gyvenimo trukmę Lietuvoje, beveik po lygiai pasiskirstė respondentai, gyvenantys 6-12 mėn (17 respondentų) ir gyvenantys ilgiau nei 5 metus (16 respondentų). 1-5 metus gyvenančių Lietuvoje pabėgėlių apklausoje dalyvavo 7 ir iki 6 mėn. gyvenančių – 3 pabėgėliai. Pabėgėlių pasiskirstymas pagal gyvenimo Lietuvoje trukmę procentais pavaizduotas 12 paveiksle.

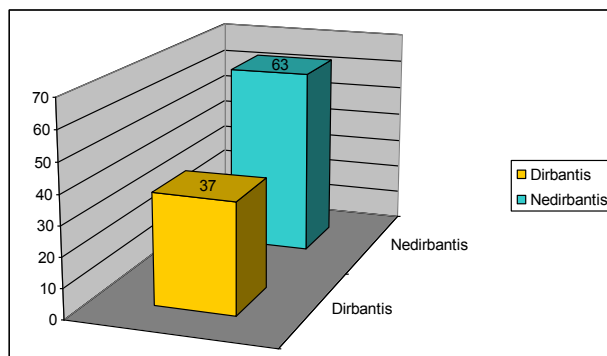
12 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal gyvenimo Lietuvoje trukmę (proc.)

Siekiant įvertinti pabėgėlių apgyvendinimo problemą, penktuoju anketos klausimu pabėgėliai buvo prašomi atsakyti, kur gyvena. 20 apklaustų pabėgėlių gyvena Pabradės užsieniečių registracijos centre, 5 apklaustieji turi savo būstą, 13 apklaustųjų gyvena nuomojamoose butuose, 5 apklaustieji nurodė neturintys nuolatinės gyvenamosios vietos. 13 paveiksle pavaizduotas respondentų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą procentais.

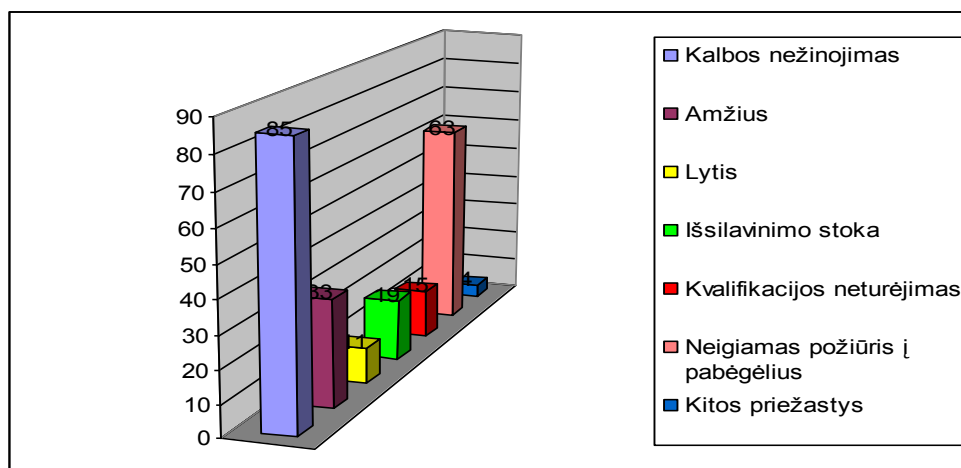

13 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą (proc.)

Siekiant išsiaiškinti pabėgėlių poreikius, susijusius su pabėgėlių įsidarbinimu, respondentai buvo prašyti nurodyti, ar jie turi darbą, ar ne. Neturinčių darbo pabėgėlių dar buvo klausiama, kokias pagrindines įsidarbinimo kliūtis jie mato. Taigi iš visų apklaustųjų pabėgėlių, turinčių darbą buvo 16, likę 27 apklaustieji yra nedirbantys (pavaizduota 14 paveiksle). Pabėgėlių, kurie nedirbo, buvo prašoma nurodyti nedarbo priežastis ir kliūtis. Respondentai nurodė, kad pagrindinės kliūtys ieškant yra lietuvių kalbos įgūdžių trūkumas, neigiamas visuomenės požiūris į pabėgėlius bei amžius. Iš 27 nedirbančių pabėgėlių net 23 pasirinko kalbos mokėjimą kaip pagrindinę kliūtį ieškant darbo. Taip pat nemažai – 17 nedirbančių apklaustųjų – mano, jos darbdaviai nusiteikę prieš pabėgėlius ir nenori jų priimti. 9 apklaustieji kaip kliūtį ieškant darbo nurodė amžių. Šie trys atsakymai buvo populiariausi. Kiti atsakymai buvo mažiau populiarūs: 3 pabėgėliai mano, kad darbo paieška priklauso nuo lyties, 5 pasirinko išsilavinimo stoką, 4 kvalifikacijos neturėjimą, 1 – kitas priežastis (pavaizduota 15 paveiksle).

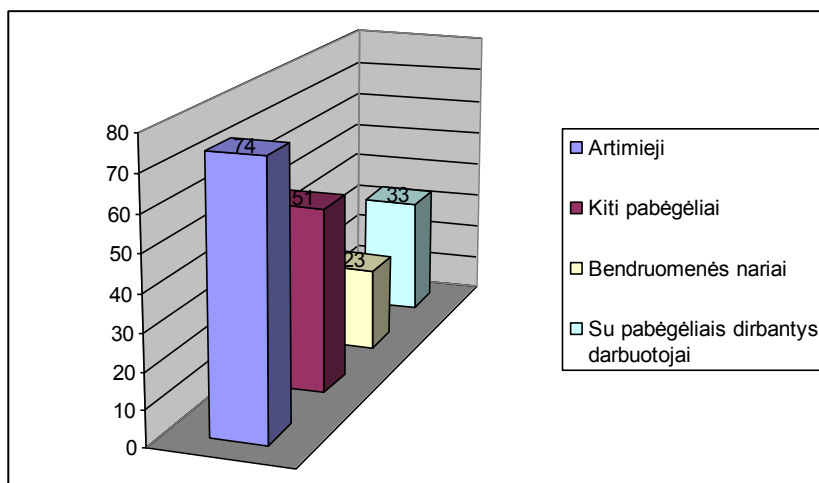

14 pav. Respondentai pagal tai, ar turi darbo vietą (proc.)

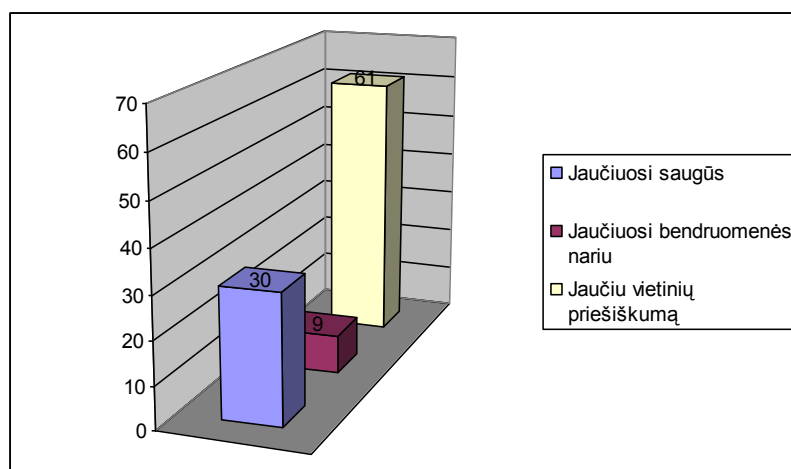

15 pav. Įsidarbinimo kliūtys (proc.)

Labai svarbus yra ir socialinis reiškinys pabėgėlių integracijos procese, t.y. kaip pabėgėliai jaučiasi visuomenėje, su kuo bičiuliuojasi ir pan. Būtent tai bandyta išsiaiškinti 8-9 anketos klausimais. Į klausimą, kas yra jūsų draugai, dauguma apklaustųjų pasirinko atsakymus „mano artimieji“ (32 apklaustieji) ir „kiti pabėgėliai“ (22 apklaustieji). Toliau apklaustų pabėgėlių draugų pažįstamų ratą sudaro su jais dirbantys asmenys, padedantys integruotis – šį atsakymą pasirinko 14 apklaustųjų. Ir mažiausiai draugų pabėgėliai turi iš miestelio bendruomenės tarpo – tokių draugų turintys yra tik 10 apklaustųjų. Kalbant apie pabėgėlių savijautą visuomenėje, visgi daugiausiai pasirinko atsakymą, jog jaučia vietinių gyventojų priešišumą – 26 apklaustieji. 13 apklaustųjų teigia, jog miestelio bendruomenėje jaučiasi saugūs ir 4 - aktyviai dalyvauja bendruomenės gyvenime.

16 pav. Respondentų draugai (proc.)

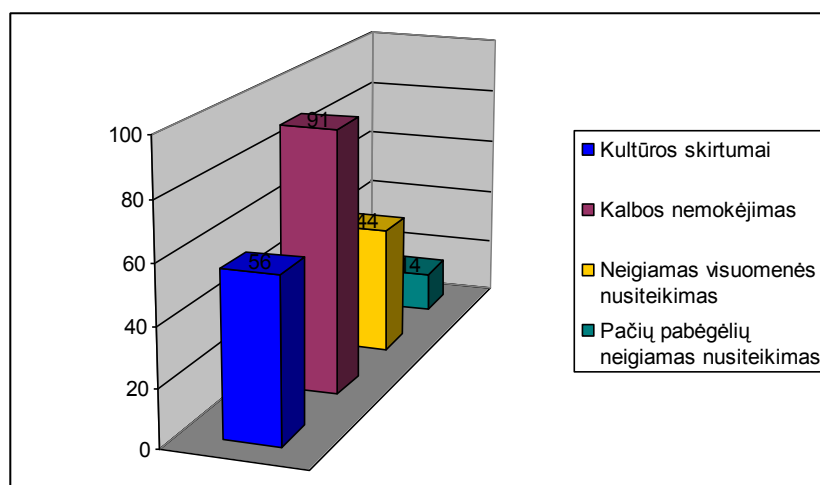

17 pav. Respondentų savijauta bendruomenėje (proc.)

Tą patį patvirtino tiek pabėgėlių, tiek ekspertų apklausa interviu metodu. Visi apklausti pabėgėliai teigė jaučiantys neigiamą visuomenės nusiteikimą. „Čia Pabradėje net eidamas į parduotuvę jaučiuosi blogai, žmonės atstumia. Praeidami pro šalį net apeina toliau, lyg kažką bučiau padaręs“, - sako vienas apklaustųjų pabėgėlių. Taipogi neigiamą visuomenės nusiteikimą taipogi minėjo ekspertai. Tačiau,

pasak jų, sėkminga integracija tai abipusis procesas, kuriame pabėgėlius siekiama integruoti į visuomenę, o visuomenė duoda jam visus įrankius, kad galėtų integruotis. Jeigu visuomenė jų neįsileidžia, su jais nebendrauja ir nusiteikusi priešiška, tai yra labai didelis trukdis integracijai.

Pagrindinė darbo tema yra pabėgėlių integracija į visuomenę ir kalbos vaidmuo šiame procese. Todėl, likusi anketos klausimų dalis ir skirta būtent šiai problemai. Paprašius įvardinti pagrindines sėkmingos integracijos kliūtis, beveik visi respondentai – 39 pasirinko kalbos nemokėjimą. Taip pat populiarus buvo atsakymas ir kultūros skirtumai, kurių pasirinko 24 pabėgėliai. Pagrindine sėkmingos integracijos kliūtimi, kuri susijusi su neigiamu visuomenės požiūriu į pabėgėlius, pasirinko taip pat nemažai – 19 apklaustųjų. Ir tik 6 mano, jog sėkminga integracija priklauso ir nuo pačių pabėgėlių (18pav.).

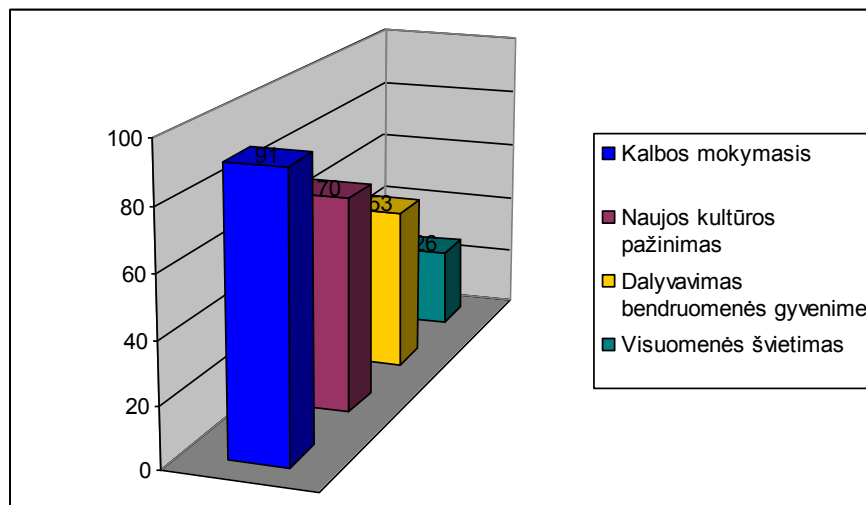

18 pav. Pagrindinės sėkmingos integracijos kliūtys (proc.)

Interviu apklausti pabėgėliai vėlgi kaip pagrindinę kliūtį integruojantis įvardina neigiamą visuomenės nusiteikimą. Apklaustieji teigė, jog jaučia neigiamą nusistatymą iš aplinkinių, lyg būtų kuo nusikaltę ir pan. Tuo tarpu ekspertai į pirmą vietą iškelia kalbą. Kaip teigia URC soc. darbuotoja būtent nuo kalbos prasideda pirmas integracijos etapas. Pvz vienas čėčėnas taip greitai išmoko kalbą, kad su laiku pradėjo dirbti mūsų centre vertėju. Kitas pavyzdys, kaip viena pabėgėlė visada gamino skanius pyragus, po kurio laiko, kai išmoko lietuvių kalbą išvažiavo su savo vyrų – pabėgėliu gyventi į Jonavą, ten atidarė savo kepyklėlę, kur pardavinėja savo pyragus. Šitaip išlaiko visą šeimą. O vyras iki šiol sėdi be darbo. Taip pat kaip vieną integracijos kliūčių URC soc. darbuotojos mini ir priešišką pačių pabėgėlių nusiteikimą, nenorą integruotis, nenorą draugiškai bendrauti, nenorą mokytis kalbos ir t.t. Ir galiausiai prie visų anksčiau minėtų kliūčių dar ekspertai prideda per mažas valstybės finansavimas ir integracijos programų trūkumas.

Taip pat pačių pabėgėlių anketinėje apklausoje buvo prašyta pasakyti, kokios yra pagrindinės priemonės, kurias reikia įgyvendinti, norint sėkmingai ir per kuo trumpesnę laiką integruotis naujoje

visuomenėje. Čia vėlgi populiariausi atsakymai buvo kalbos mokymasis (39 respondentai) ir kultūros pažinimas (30 respondentų). Taip pat svarbia priemone apklaustieji laiko ir dalyvavimą bendruomenėje – šį atsakymą pasirinko 23 respondentai. Ir tai, kad norint sėkmingai integruotis, visų pirma reikia šviesti visuomenę, pasirinko 11 respondentų (19 pav.).

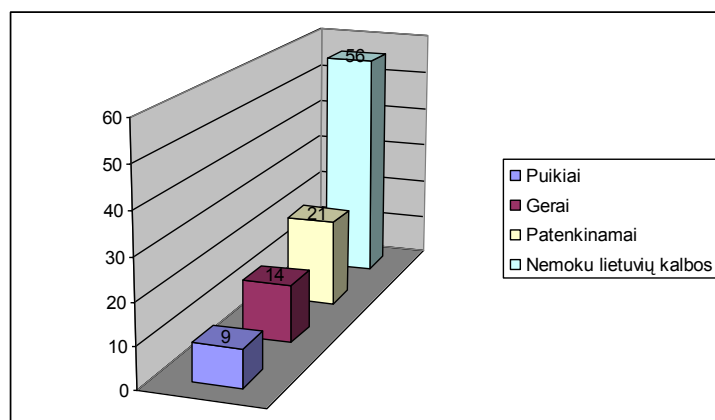

19 pav. Sėkmingos integracijos priemonės (proc.)

Apklausos rezultatus patvirtino ir kokybinis interviu tyrimas. Keturi iš penkių apklaustųjų įvardino kalbą kaip pagrindinį integracijos variklį. Vienas pabėgėlių sako: „Reikia mokėti kažkaip pritapti prie visuomenės, kalbą išmokti yra labai svarbu. Bent kalbos pagrindus išmokti, kad galėtum susirasti darbą, būstą, o tada jau ir gyventi.“ Visi pabėgėliai, net tie, kurie nesimoko kalbos, mano, kad kalba turi labai didelę reikšmę integracijai. Kas kalba lietuvių kalba, tam greičiau pasiseka gauti bent kažkokį darbą. Apklaustos ekspertės taip pat kalbą įvardina kaip vieną pagrindinių sėkmingos integracijos priemonių. Kita pagal svarbą priemone, jos mini pačių pabėgėlių nusiteikimą. Kaip teigia URC soc.darbuotoja Natalija Ivanovskaja: „Pagrindinė priemonė – pabėgėlių noras. Jei norėsi, stengsies greičiau pritapti.“ Kuo daugiau kalbų moki, tuo daugiau kelių atsiveria. UNHCR koordinatore teigia, kad be abejonės kalba yra vienas iš svarbiausių dalykų, būtent jeigu mes kalbame apie Lietuvą. Iš tikrųjų tam, kad gauti darbą, rasti, ieškoti darbo reikia mokėti kalbą. Kalba padeda ir susirasti darbdavį, ir bendrauti su darbdaviu, bei darbovietėje atlikti savo pareigas. Lietuvoje be lietuvių kalbos aišku yra darbu, į kurį tu gali atvykti ir nežinodamas kalbos, bet nemokėjimas kalbos susiaurina darbo paieškos galimybes. Tuo tarpu URC soc. darbuotojos pritaria nuomonei, kad kalbos faktorius yra labai svarbus integracijos procese, darbo paieškoje. Tačiau Pabradės gyvenantiems pabėgėliams tokio didelio kalbos poreikio nėra. Pasak URC soc. darbuotojos Vidos Jurgelianecienės, Pabradėje nebūtina mokėti lietuvių kalbą, čia visur galima susikalbėti rusiškai. O pabėgėliai, dauguma jų čečėnai puikiai moka rusų kalbą, todėl dauguma jų net nesiruošia mokytis lietuvių kalbos. Kas liečia darbo paieškas, be

kalbos jį rasti praktiškai neįmanoma. Dar prieš porą metų, čečėnai, kurie susikalba rusiškai, rasdavo darbą statybose, o dabar ir tokio neranda.

Kaip matoma iš aukščiau pateiktų pavyzdžių, kalbą pabėgėliai ir ekspertai įvardina kaip vieną pagrindinių kliūčių integruojantis į naują visuomenę ir pagrindine priemone sėkmingai integracijai įgyvendinti. Labai svarbu iširti, kaip pabėgėliai vertina savo lietuvių kalbos žinias, kaip mokosi kalbos ir pan. Dauguma apklaustųjų – net 24 teigė nemokantys lietuvių kalbos, 9 respondentai sako mokantys lietuvių kalbą patenkinamai, 6 respondentai mano, mokantys kalbą gerai ir tik 4 mano, valdantys lietuvių kalbą puikiai (20 pav.).

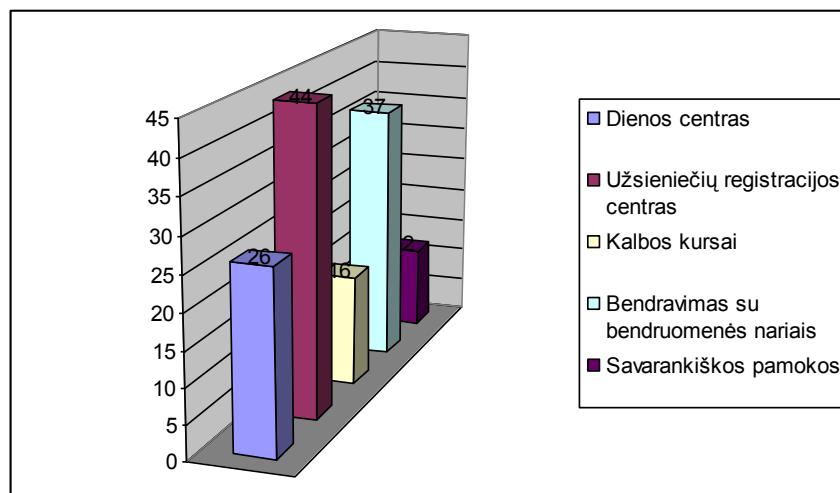
20 pav. Lietuvių kalbos žinios (proc.)

Interviu metu, siekiant įvertinti kalbos žinių lygio svarbą, pabėgėlių ir eksperčių buvo klausama, ar matyti integracijos skirtumai tarp mokančių lietuvių kalbą ir nemokančių. Į šį klausimą pabėgėliai taipogi atsakė vieningai. Jie teigia, kad skirtumas yra didžiulis. Jei moki kalbą, gali greičiau įsidarbinti, poliklinikoje su tavim elgiamasi visai kitaip. Vienas apklaustų pabėgėlių sako: „Taip, ir labai didelis skirtumas, pvz. mano kaimynai, kurie moka kalbą, jau įsidarbino, bendrauja su Pabradės gyventojais, gyvenimas jiems nėra toks nuobodus. O aš vienas iš tų, kurie nemoka kalbos, iki šiol gyvenu centre. Net būsto susirasti negaliu.“ Pasak eksperčių skirtumas tarp mokančių kalbą ir nemokančių ryškus. Tie, kurie moka lietuvių kalbą geriau priimami bendruomenėje, į juos kitaip žiūrima, o pabėgėliai, kurie nemoka kalbos jiems yra sudėtingiau, negali susikalbėti, sutvarkyti savo reikalus. Tik kaip patvirtina lietuvių kalbos mokytoja, mokančių kalbą kol kas nėra labai jau daug, todėl ir lyginti yra sudėtinga.

Interviu rezultatai rodo, kad pabėgėlių požiūris į lietuvių kalbą išsiskyrė į dvi pozicijas. Du apklausti pabėgėliai nurodė, kad lietuvių kalba yra labai sudėtinga, todėl jie net nesistengia jos išmolti, ir nė nelanko kalbos kursų. Tuo tarpu kiti trys tuo tarpu teigė, jog kalbos kursus lanko labai noriai. Nors lietuvių kalba ir yra sudėtinga, jie stengiasi išmolti bent pagrindus. Čečėnų kilmės pabėgėlis, kuris sekančią dieną po apklausos turėjo būti deportuotas į tėvynę, sakė: „Lankiau kiekvieną lietuvių kalbos

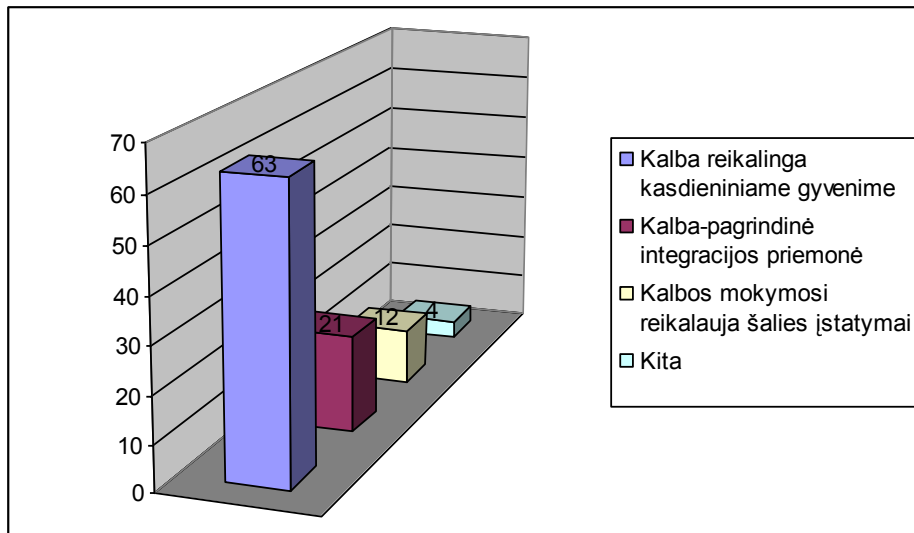
pamoką, sužinojau daug apie Lietuvą. Išmokau lietuvių kalbos pagrindus. Jei dabar nereikėtų važiuoti namo, ir toliau su mielu noru lankyčiau Dienos centrą.“ Lygiai taip pat mano ir su pabėgėliais dirbančios darbuotojos. Kaip teigia Dienos centro lietuvių kalbos mokytoja Asta Andrijauskienė, vieni lanko noriai, kiti tuo nesusidomi. Daugiausiai lanko tol, kol tikisi gauti teigiamą atsakymą, leidžiantį likti Lietuvoje. Jei atsakymas būna neigiamas, mokytis lietuvių kalbos nėra jokių motyvų. Tiesa, yra ir tokių, kurie nori prasmingiau stumti dienas, todėl ima mokytis kalbos. Tą patį patvirtina ir URC soc. darbuotojos. Jos mano, kad didžiausias nenoras mokytis yra dėl to, kad pabėgėliai nežino, kaip ilgai jie bus Lietuvoje, todėl galvoja, kad lietuvių kalbos apmokymai jiems nereikalingi. Šios darbuotojos sako, kad visai kitaip yra su vaikais, jie labai noriai mokosi kalbos. Jiems įdomu. Vaikai lanko mokyklas ir susidraugauja su kitais vaikais.

Respondentų buvo klausiama, koku būdu jie mokosi kalbos. Taip norėta pažiūrėti, ar pabėgėliai rodo savo iniciatyvą mokydami kalbos, ar tik naudojasi valstybės siūlomomis galimybėmis. Taigi 11 respondentų pažymėjo, jog mokosi Dienos centre, 19 – užsieniečių registracijos centre, 16 – mokosi papildomai, bendraudami su bendruomenės nariais, 7 – lanko kursus ir 5 bando mokytis papildomai patys (21 pav.).

21 pav. Kalbos mokymosi būdai (proc.)

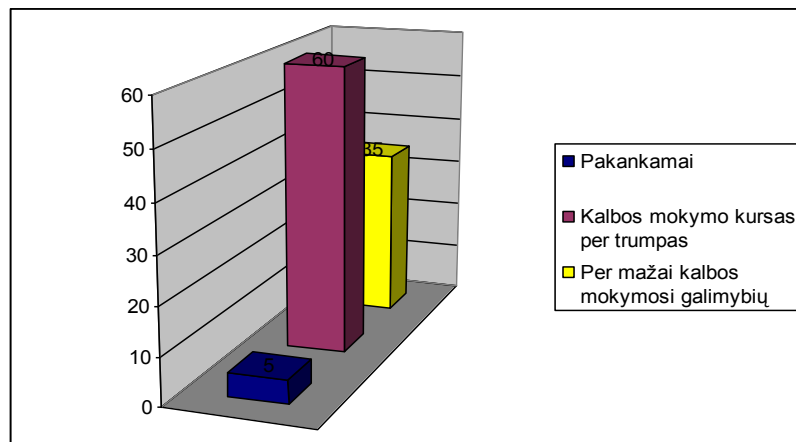
Pabėgėlių taip pat buvo klausiama, kodėl jie mokosi lietuvių kalbos, kokios priežastys tai sąlygoja. Dauguma respondentų – 27 pabėgėliai – atsakė, jog lietuvių kalba reikalinga jų kasdienybėje, 9 pabėgėliai mano, jog kalbos mokymasis yra pagrindinė integracijos priemonė, 5 teigia, jog mokosi tik todėl, kad to reikalauja valstybės įstatymai ir 2 respondentai nurodė kitas priežastis (kalbos mokymosi priežastys pavaizduotos 22 paveiksle).

22 pav. Kalbos mokymosi priežastys (proc.)

Interviu apklausos metu kaip pagrindinę lietuvių kalbos mokymosi priežastį paminėjo įstatyminę bazę, t.y. pagal įstatymą neišmokus kalbos nėra galimybės gauti leidimą gyventi Lietuvoje. Ir kitas faktorius, kurį minėjo pabėgėliai, noras pritapti prie visuomenės. Tuo tarpu apklaustos darbuotojos teigia, kad visų pirma mokytis kalbos turėtų skatinti jų noras integruotis ir kartu atsiverčiančios galimybės: mokslas, darbas, bendravimas. Tačiau reikalas tas, kad kai kurie atvyksta čia trumpam laikui, dėl to jie mano, kad lietuvių kalbos jiems ir nereikia. Kaip teigia URC soc. darbuotoja Vida Jurgelianecienė, „iš tikrųjų galima ant pirštų paskaičiuoti, kiek pabėgėlių nori mokytis kalbos“.

Taip pat norint efektyvaus kalbų mokymo rezultato, svarbu išsiaiškinti, ar pakankamai dėmesio skiriama valstybėje kalbos mokymui. Respondentų buvo prašoma atsakyti, ar pakankamas kalbos mokymo kursas garantuojamas valstybėje. Dauguma respondentų – 26 teigė, jog kalbos kursas yra per trumpas. 2 respondentai mano, jog valstybė pakankamai garantuoja kalbos mokymą ir 15 respondentų mano, jog turėtų būti suteikiama daugiau kalbos mokymosi pasirinkimo galimybių (23 pav.).

23 pav. Kalbos mokymo pakankamumas (proc.)

Kokybinio tyrimo rezultatai rodo, kad kalbos mokymui Lietuvoje skiriama pakankamai dėmesio. Tą patvirtino visi interviu dalyvavę pabėgėliai. Jų nuomone, viskas priklauso tik nuo pačių pabėgėlių. Kas matys kalbos svarbą ir norės mokytis, tas ir išmoks. Kaip sako vienas pabėgėlių: „Svarbiausia yra noras, jei norėsi, tai užteks ir šitų kursų pradžiai, o po to laikui bėgant savaime išmoksi. O jei nenorėsi, kalbą sunku bus pramokt, kadangi lietuvių kalba yra ne iš lengvųjų.“ Lygiai tą patį teigia ir specialistės. Pasak UNHCR koordinatorės „Dėmesio skiriama pakankamai, svarbiausia yra pabėgėlių noras mokytis kalbos, jei labai norės, išmoks ir per trumpą laiką.“ Tuo tarpu Dienos centro lietuvių kalbo mokytoja mano, kad dėmesio yra: įsteigtas centras, yra vadovėliai, knygos, mokytojai. Tačiau jos manymu, lietuvių kalba yra gana sudėtinga, kad jos išmoktų per užsiėmimus, kurie vyksta 4 val. per savaitę. Todėl turėtų būti ne tik ilginama kalbos mokymosi trukmė, bet ir suteikiama daugiau mokymosi galimybių ir būdų.

3.3.3. Pabėgėlių tyrimų apibendrinimas

Šiame baigiamajame magistro darbe atliktas Pabradės miesto pabėgėlių integracijos tyrimas. Šio tyrimo rezultatai dar kartą patvirtino anksčiau darytų tyrimų išvadas, jog integruotis naujoje šalyje pabėgėliams nėra lengva. Tyrimo rezultatai rodo, kad Pabradės mieste nemažai dėmesio skiriama pabėgėlių integracijai: kalbos apmokymai, informatikos apmokymai, sportas, miesto renginiai ir kt. renginiai. Tačiau to nepakanka tam, kad laisvai įsilietų į visuomenę. Dažnai dėl kalbos nemokėjimo ir kultūros skirtumo prieglobsčio prašytojai būna visuomenės atstumti, nesugeba bendrauti su vietinės bendruomenės nariais. Kalbos barjeras yra viena iš pagrindinių priežasčių, neleidžiančių įsilieti į darbo rinką, apsunkinančių kokybišką kitų socialinių, ekonominių, politinių ir kt. paslaugų aprūpinimą. Todėl pagrindinė tyrimo išvada – *kalbos apmokymai integracijos procese turėtų užimti svarbiausią vietą.* Kadangi tik mokant kalbą, galima greičiau integruotis į bendruomenę, susirasti darbą, pradėti mokytis. Kalba ir pačių pabėgėlių yra vertinama kaip pagrindinė sėkmingos integracijos kliūtis ir priemonė. Pabėgėliai ne tik naudojami valstybės siūloma pagalba mokantis kalbą, bet ir bando tai daryti savarankiškai ar bendraudami su bendruomenės nariais, kai kurie net lanko papildomus kalbos kursus. Nors valstybė ir garantuoja nemokamą kalbos mokymą pabėgėliams, tiek pabėgėlių, tiek eksperčių manymu to nepakanka. Pasak apklaustųjų kalbos kursas yra per trumpas ir per tiek laiko kalbos išmokti neįmanoma. Todėl jų nuomone, turėtų būti suteikiama daugiau kalbos mokymosi pasirinkimo galimybių. Deja, daugeliu atveju kalba traktuojama tik kaip viena priemonių, kitiems integracijoms veiksniais įgyvendinti.

Remiantis interviu su ekspertais rezultatais, galima padaryti prielaidą, jog darbuotojai visapusiškai informuoja pabėgėlius apie vykstančius renginius, kalbos kursus, kompiuterinius

apmokymus, sporto užsiėmimus ir kt. Su pabėgėliais dirbantys darbuotojai stengiasi įvairiai pagerinti ir pagreitinti pabėgėlių integracijos procesą. Tačiau daug kas priklauso ir nuo pačių pabėgėlių.

Taip pat reiktų paminėti, kad didelį dėmesį pabėgėliai skiria ir naujos kultūros pažinimui. Ši sėkmingos integracijos priemonė buvo minima antra po kalbos mokymosi arba lygiagrečiai su kalbos mokymusi. Kaip jau minėta darbo eigoje, kalba neatsiejama nuo kultūros ir labai svarbus abiejų šių faktorių pažinimas. Būtent tai patvirtino ir atliktas tyrimas. Taip pat tyrimo metu paaiškėjo, kad dauguma Pabradės miestelio pabėgėlių visgi nesijaučia bendruomenės nariais ir jaučia vietinių narių priešišumą. Norint išvengti šios problemos, daugiau dėmesio turėtų būti skiriama visuomenės švietimui. Taigi, norint, kad integracijos procesas vyktų sklandžiai, būtinas tiek pabėgėlių, tiek valstybės, tiek bendruomenės narių tarpusavio supratimas ir pagalba.

Kitas klausimas – pabėgėlių nusiteikimas. Tie, kurie mato kalbos svarbą ir nori jos mokytis, išmoksta nepriklausomai nuo to, ar pakankamai dėmesio kalbos mokymui yra skiriama. Jei nėra nusiteikimo ir noro, tai kad ir kiek būtų skatinamas kalbos mokymas, laukiamų rezultatų neatneš. Kaip paaiškėjo tyrimo metu, dalis pabėgėlių nėra suinteresuoti lankyti užsiėmimus ir mokytis kalbos. Jei ir lanko, tai tik todėl, kad to reikalaujama norint gauti leidimą gyventi Lietuvoje, o ne todėl, kad jie patys to nori ir mano, kad tai reikalinga. Tą patvirtino tiek patys pabėgėliai, tiek su jais dirbantys darbuotojai. Pabradės mieste šį faktorių iš dalies galima būtų paaiškinti. Pabėgėliai dažnai nelanko kalbos kursų, kadangi nežino, ar ilgai teks prabūti svetimose šalyje. Kiti teigia, kad lietuvių kalba yra per daug sudėtinga. Taip pat reikšmės turi ir tai, kad dauguma pabėgėlių čečėnų kilmės, kurie apsiriboja rusų kalbos žiniomis. Pabradės mieste nėra didelių sunkumų susišnekant rusų kalba, todėl čečėnų kilmės pabėgėliams užtenka ir rusų kalbos tam, kad galėtų bendrauti. Nepaisant to, kad kai kurie pabėgėliai teigia, nesimokantys lietuvių kalbos, visgi, jų manymu, kalba yra svarbiausia integracijos priemonė.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Baigiamajame magistro darbe buvo pateiktos pagrindinės integracijos ir pabėgėlių sąvokos. Iš visų pateiktų sąvokų, galima išskirti pagrindinius teiginius. Pabėgėlis – tai asmuo, kuris yra priverstas palikti savo šalį ir ieškoti prieglobsčio už savo valstybės ribų. Būnant svetur, svarbiausias procesas – integracija, kurios reikšmė - adaptacija svetimose aplinkose. Žvelgiant į pabėgėlių integraciją kaip į procesą, galima identifikuoti, jog šiame procese dalyvauja pabėgėliai, visuomenė, socialinės organizacijos. Tiriant pagrindines pabėgėlių integracijos problemas, dažniausiai minimos ir tiriamos yra tokios kaip: užimtumas, būsto paieška, nauja kultūra, kalbos nemokėjimas, neigiamas visuomenės požiūris. Šioms problemoms spręsti nuolat organizuojamos įvairios programos ir projektai. Pagrindinės tarptautinės programos skirtos pabėgėlių integracijai: Redcross, In Corpore. Kalbant apie Lietuvą galima išskirti – „Prieglobstį gavusių užsieniečių Socialinės integracijos programą“, Raudonojo Kryžiaus programas.

Pagrindinė tyrimo išvada – kalba – pabėgėlių varomoji jėga naujoje valstybėje. Kalba integracijos procese atlieka labai svarbias integravimo funkcijas, kurių dėka pabėgėliai tampa aktyviais gyventojais. Tiek ankstesnių pabėgėlių tyrimų, tiek šiame darbe atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad pabėgėliai ir su jais dirbantys asmenys kalbą įvardina kaip svarbiausią sėkmingos integracijos priemonę. Kalba – pagrindinė priemonė gauti kokybiškesnes švietimo, socialines, ekonomines ir kitas paslaugas. Kalbos mokymasis – pagrindinis pabėgėlių stimulus ir viltis gauti leidimą nuolat gyventi Lietuvoje. Integracijos procese ji yra neatsiejama nuo kultūros. Kalbos mokymas – tai būdas pažinti šalį ir jos kultūrą, o kultūros pažinimas yra būdas mokytis (-is) kalbos. Jos mokėjimas padeda pažinti tautos kultūrą, papročius. Kalba atspindi šalies realijas, žmonių kūrybą.

Atlikus Pabradės miestelio pabėgėlių tyrimą paaiškėjo, kad pabėgėliai viena didžiausių sėkmingos integracijos kliūčių laiko neigiamą visuomenės požiūrį. Tačiau būtent kalbos nemokėjimas ir yra viena iš neigiamo visuomenės požiūrio į pabėgėlius priežasčių. Visuomenės nusistatymo faktorių minėjo beveik visi tiriamieji ir spėjo, jog būtent kalbos išmokimas galėtų išspręsti šią problemą. Kalbos nemokėjimas ir pagrindinė užimtumo problemos sprendimo kliūtis. Paprastam piliečiui sunku rasti darbą nežinant kalbos. Pabėgėliui, kuris priskiriamas prie labiausiai pažeidžiamų socialinių grupių, be kalbos rasti darbą praktiškai neįmanoma.

Apibendrinant galima būtų pasakyti, kad pabėgėlių integracijai Lietuvoje skiriamas nemažas dėmesys. Tačiau konkrečiai kalbos mokymui Lietuvoje skiriama nepakankamai dėmesio. Daugelyje tyrimų kalba net nepriskiriama prie integracijos sėkmę lemiančių veiksnių, o tik įvardijama kaip

priemonė įgyvendinti kitiems veiksniams. Nors kalbos svarbą patvirtina tiek ankstesni tyrimai, tiek šiame darbe atlikta praktinė užduotis.

Siekiant išs্পesti šią problemą reikėtų:

- *stengtis, jog viena kalbos mokymosi priemonių būtų būtent kultūros pažinimas, t.y. kviesti pabėgėlius į vietinius renginius, šventes, pažindinti su tradicijomis ir papročiais. Taip suteikiant galimybę komunikuoti su vietos gyventojais.*
- *motyvuoti pabėgėlius, įrodant tikrąją kalbos svarbą. Stengtis, kad kalba nebūtų tik priemonė gauti leidimą gyventi Lietuvoje.*
- *nuolat visomis įmanomomis priemonėmis šviesti visuomenę apie pabėgėlius, jų problemas ir esamą situaciją. Pažindinti vietinės bendruomenės narius su pabėgėliais, organizuoti bendrus renginius, taip plėtojant socialinius ryšius.*
- *plėsti lietuvių kalbos kursą, visų pirma prailginant kalbos kursų trukmę. Taip pat suteikti daug daugiau ir įvairesnio masto kalbos mokymosi galimybių, kad pabėgėliai turėtų pasirinkimo galimybę, o ne tik Dienos centro organizuojamus kursus. Taip pat suteikti galimybę pabėgėliams toliau mokytis kalbos ir po to, kai baigia valstybės siūlomus kalbos kursus.*

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. ABERCROMEN, Hill, TURNER B. *Dictionary of sociology*. Penguin books, 1994. ISBN 0-415-10853-7
2. AGER, Alastair, STRANG, Alison; O'MAY, Fiona, GARNER, Paul. *A conceptual analysis of refugee integration*. [interaktyvus], [žiūrėta 2009m. lapkričio 13d], 2002m., Prieiga per internetą: <<http://eresearch.qmu.ac.uk/1208/>>
3. *Afrikos vienybės organizacijos konvencija dėl pabėgėlio statuso* [interaktyvus], 1969, [žiūrėta 2009 lapkričio mėn. 3d.], Prieiga per internetą: <http://www.unhcr.se/It/Protect/1951con_qa_lt.html#1>
4. *Akiratyje - prieglobstį gavusių užsieniečių integracija Lietuvoje* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 spalio 1d], Prieiga per internetą: <http://www.equal.lt/uploads/docs/Equal-Ziniasklaidos%20apzvalga_20061107_be_logotipu.htm>
5. BARTUSEVIČIUS, Vincas. *Kultūros savirefleksijos erdvės*. Kaunas: Akademija, 2008m. ISBN 0-245-1432-2
6. BENDORIENĖ, Aldona, atsakomasis redaktorius KINDERYS, Algimantas. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius : Alma littera, 2008m. 127 p. ISBN 9055-602-10-8
7. BABIKER I.E, COX J.L, MILLER P.M.S. *The measurement of culture distance*, 1980. ISBN 9656-06-224-8
8. BENNET J. Education for the Intercultural Experience. *Cultural marginality. Identity issues in intercultural training*. Yarmouth, 1993. ISBN 6746-39-242-8
9. BERESNEVIČIŪTĖ, Vida. *Etninių grupių socialinės integracijos sampratos interpretacija*. Vilnius: Lietuvos mokslų akademija, 2005. ISBN 936-534-435-1
10. BIEKŠA L. *Europos Sąjungos direktyvos įtaka aiškinant pabėgėlio sąvoką*, Vilnius: - Jurisprudencija Nr. 3 (117), 2009. ISBN 9345-54-224
11. Lietuvių kalbos institutas. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* red. kol.: KEINYS, St. (vyr. red.) 4-asis leid. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos inst., 2000.
12. DAMBRAVA, V., GRIGOLOVIČIENĖ, D., Europos pabėgėlių fondas. *Informacijos apie pabėgėlių socialinį ir kultūrinį savitumą Lietuvoje apibendrinimas ir įvertinimas teisiniu ir sociologiniu požiūriu*. Vilnius, 2006. ISBN 9943-0956
13. ENGBERSEN, Godfried.. *Spheres of Integration: Towards a Differentiated and Reflective Ethnic Minority Policy, in Identity and Migration*. Aldershot/Burlington , 2003, ISBN 9986-0954

14. Europos pabėgėlių fondas. *Prieglobsčio prašytojų įgalinimas – gerosios praktikos sukūrimas*. Vilnius, 2007m
15. Prieglobsčio suteikimo procedūra Lietuvos Respublikoje. Metinė ataskaita. Migracijos departamentas prie LR Vidaus reikalų ministerijos, 2008
16. GAILIUS, Ž. *Tarpkultūrinis mokymasis „T-kit NR.4“*. Europos Tarybos ir Europos Komisijos partnerystės programos leidinys. Strasbūras, 2000
17. ГРУШЕВИЦКАЯ, Татьяна Георгиевна. *Основы межкультурной коммуникации*. Москва : ЮНИТИ/UNITY, 2003. ISBN 9455-09-224-8
18. *Integration Rights and Practices with Regard to Recognised Refugees in the Central European Countries / UNHCR*. Geneva, 2000
19. Интеграция - процесс, касающийся всех. Декларация о позиции Каритас Европа с предложениями по вопросу интеграции мигрантов и беженцев. Briuselis, 2004
20. JTO Vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaras António Guterres: „*prieglobsčio sistemas harmonizavimas yra būtinas*“ [interaktyvus], [žiūrėta 2009m gruodžio 7d.], Prieiga per internetą: <http://www.europarl.europa.eu/news/public/story_page/022-73462-116-04-18-902-20100426STO73424-2010-26-04-2010/default_lt.htm>
21. KERŠULIS, A. *Nekasdieniška pabėgėlių kasdienybė Lietuvoje* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 spalio 18d.] Prieiga per internetą: <http://www.unhcr.se/lt/Basics/uncommon_lives_lt.html>
22. KUZMICKAITĖ, D.K. *Pabėgėlių ir jų šeimų poreikių Lietuvos Respublikoje tyrimo ataskaita*. Kaunas: Socialinės ekonomikos institutas. [interaktyvus] 2006 [žiūrėta 2010m vasario 18d] Prieiga per internetą: <http://www.lygus.lt/pabegeliai/files/Pabegeliu%20poreikiai_tyrimo%20ataskaita%20su%20log.doc>
23. KUZNECOVIENĖ, Jolanta. *Lietuvių imigrantų Norvegijoje, Anglijoje ir Ispanijoje išitraukimo strategijos*, Kaunas, 2009 97-105p. ISBN 0-19-505804-6
24. LELIŪGIENĖ, Irena. *Socialinė pedagogika*. Kaunas: Technologija, 2003m. 78p. ISBN 9855-661-03-5
25. LEONČIKAS T., ŠLIAVAITĖ K. *Europos integracijos suvokimai*. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas: Eugrimas, 2004. ISBN 9986-09456
26. LEWIS, Richard Donald. *Kultūrų sandūra*. Vilnius: Alma Littera, 2002m. ISBN 9955-08-067-1
27. ЛИХАЧЕВ, Д. С. *Очерки по философии художественного творчества*. СПб, 1996, 28p.
28. Lietuvos Raudonojo Kryžiaus tinklalapis [interaktyvus] [žiūrėta 2009 vasario 19d]. Prieiga per internetą: <<http://www.redcross.lt>>

29. *LR įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties* [interaktyvus] [žiūrėta 2009m sausio 26d]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=232378
30. *LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl užsieniečių apgyvendinimo priėmimo centre sąlygų ir tvarkos, užsieniečių užimtumo organizavimo bei drausminio poveikio priemonių taikymo jiems tvarkos, užsieniečio teisės kas mėnesį gauti piniginę pašalpą smulkiom išlaidoms tvarkos ir užsieniečio teisės gauti kompensaciją už naudojimąsi visuomeninio transporto priemonėmis įgyvendinimo tvarkos patvirtinimo*. Valstybės žinios. 2002. Nr. 17-702
31. NOWICKA, Ewa. *Wędrowcy i migranci. Pomiedzy marginalizacja a integracja*. Kraków: Nomos, 2006
32. OBERG, Kevin. *Culture shock: Adjustemtn to new cultural environments* [interaktyvus] 1960[žiūrėta 2010 sausio 3d.] Prieiga per internetą:< <http://rspas.anu.edu.au/~benm/CMU/cultureshock.pdf>>
33. *Pabėgėlių integracijos projektai* [interaktyvus] [žiūrėta 2009 sausio 23d]. Prieiga per internetą: <http://www.redcross.lt/pabegeliu_dienos_centras.html>
34. *Pabėgėlių priėmimo centras*. [interaktyvus], [žiūrėta 2009 sausio 11d]. Prieiga per internetą: <<http://www.rppc.lt/index.lt,3700.html>>
35. *Pabėgėlių socialinė integracija* [interaktyvus], [žiūrėta 2009m. gruodžio mėn. 6d.] Prieiga per internetą: http://www.redcross.lt/pab_veikla.html#3
36. Pabėgėlių integracijos procesų tyrimas. *Valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai efektyvumo įvertinimas*. Lietuvos suaugusiųjų švietimo ir informavimo centras: Vilnius, 2007
37. PETER, A., JAMES, M. SCHULTZ, BALL, Eva. *The integration of immigrants in the workplace*. [interaktyvus] [žiūrėta 2009 sausio 24d.]. Prieiga per internetą:< <http://www.promising-practices.org/The%20Integration%20of%20Immigrants%20in%20the%20Workplace%20Pre-publication%20Release%207-31-06.pdf>>
38. EQUAL programa. *Prieglobsčio prašytojų įgalinimas – gerosios praktikos sukūrimas*. Vilnius. 2009
39. *Prieglobsčio statistika* [interaktyvus], [žiūrėta 2010m vasario 3d.] Prieiga per internetą:<http://www.europarl.europa.eu/news/public/story_page/022-69682-060-03-10-902-20100226STO69652-2010-01-03-2010/default_lt.htm>
40. *Regiono komitetas* [interaktyvus][žiūrėta 2009 kovo mėn. 3d.] Prieiga per internetą < <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:172:0024:01:LT:HTML>>

41. SAMOVAR, L., PORTER, R., STEFANI, L. *Communication between Cultures*. New York. 1998m
42. SCHNAPPER, Dominique. *Integracja narodowa i integracja migrantów: europejskie wyzwanie* [interaktyvus] [žiūrėta 2010 vasario 19d]. Prieiga per internetą: <<http://www.robert-schuman.eu/doc/lettres/lettrep1336.pdf>>
43. СЕЛИВАНОВА, Татьяна. *Интеграция беженцев в Республике Беларусь, Республике Молдова и Украине*. Журнал международного права и международных отношений 2009m. Nr. 3
44. SIPAVIČIENĖ A. *Tarptautinė gyventojų migracija Lietuvoje: modelio kaita ir situacijos analizė*. Vilnius 2006
45. SIPAVIČIENĖ A., Tureikytė D. *Nelegali migracija Lietuvoje: retrospektyva ir šių dienų problemos*. Vilnius 2000
46. SIPAVIČIENĖ, A. *Nelegalių migrantų tranzitas per Lietuvą*. Vilnius: *Tarptautinės migracijos organizacija, Migracijos informacijos programa*, LFSI, 1997
47. SKAPIENĖ, Stasė. *Dvikalbio ugdymo patirtis Europoje*. Vilnius 2000
48. SLAVĖNAS Erikas. *Nereguliari migracija į Baltijos valstybes*. Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2000
49. СМЕЛЗЕР, Н. *Социология*. Москва, 1994.
50. *Statistics* [interaktyvus], [žiūrėta 2009m. gruodžio 5d], Prieiga per internetą: <<http://www.unhcr.org/pages/49c3646c4d6.html>>
51. *Statistical snapshot* [interaktyvus] [žiūrėta 2009m sausio 13d]. Prieiga per internetą: <<http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/page?page=49e48de86>>
52. *Tarptautinis žodynas*. Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985
53. *The Sapir-Worf Hypothesis* [interaktyvus] [žiūrėta 2010 kovo 2d.] Prieiga per internetą: <<http://www.aber.ac.uk/media/Documents/short/whorf.html>>
54. *Trečiųjų šalių piliečių integracijos vadovas* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. spalio 6d.] Prieiga per internetą: <<http://www.iom.lt/lt/publikacijos/>>
55. ТОЛСТОЙ, Н. И. *Язык и культура // Язык и народная культура*. Москва, 1995, 16p.
56. ВЕЙСГЕРБЕР, Й. Л. *Язык и философия // Вопросы языкознания*. [interaktyvus] 1993 [žiūrėta 2009m. spalio mėn. 13d] Prieiga per internetą <<http://www.philology.ru/linguistics1/bazarova-07.htm>>
57. VALENTINAVIČIUS V. *Pabėgėlių integravimas į visuomenę taikant aktyvius socializacijos metodus* [interaktyvus] [žiūrėta 2009 sausio 3d.] Prieiga per internetą:

<http://www.tja.lt/index.php/projektai/projektai-lietuvoje/111-pabegliu-integravimas-i-visuomene-taika-nt-aktyvius-socializacijos-metodus>

58. VILPIŠAUSKAS R. *Integracija Europoje: Baltijos šalys ir Europos Sąjunga*. Laisvoji rinka, 1999. ISBN 9545-601-03-5
59. Vystymo bendrija „In Corpore“// <http://www.equal.lt/lt/pages/view/?id=81>
60. *Ženevos konvencija dėl pabėgėlių statuso* [interaktyvus], 1951, [žiūrėta 2009m. sausio 7d.] Prieiga per internetą: <http://www.asylum-online.lt/pages/refugee_general.html>
61. ŽIBAS, Karolis. *Lietuvoje prieglobstį gavusių užsieniečių socialinių išteklių analizė*. Etniškumo studijos Vilnius: Eugrimas, 2008, ISBN 0-30-768251-2
62. BOSWICK, Wolfgang, HECKMANN, Friedrich. *Integration of mmigrants: contribution of local and regional authorities* [interaktyvus] [žiūrėta 2009 spalio 27d.] Prieiga per internetą: <<http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2006/22/en/1/ef0622en.pdf>>
63. *Юридическая энциклопедия* [interaktyvus][žiūrėta 2009m. sausio 26d.] Prieiga per internetą: <<http://www.pravoteka.ru/enc/486.html>>;
64. *LR įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties* [interaktyvus] [žiūrėta 2009m sausio 26d]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=232378
64. ХАЙДЕГГЕР, М. *Время картины мира // Новая технократическая волна на Западе*. Москва, 1986. ISBN 6535-6014

Refugee integration in Lithuania: the language dimension (summary)

Julija Lašta

The main object of master's thesis is the refugees in Lithuania. The aim of the master final paper is to explore the integration of refugees into society and to consider the language aspect of the fundamental problems of integration in Lithuania. The aim of this master thesis is to achieve its objectives: 1) to present the culture concepts of integration, refugees, language and culture 2) to reveal the problems of social integration of refugees in Lithuania 3) to examine the fundamental problems of integration, 4) to analyze the language aspect of the integration of refugees in Lithuania 5) to examine the language and culture ratio of the integration process, 6) to review the major integration programs for refugees.

Using the scientific literature analytical methods it was concluded that the language training in a foreign country is one of the most successful measure of integration. Language is not only the integration of a public function it also helps you to discover a new country and culture.

The study methods used: qualitative expert interviews, qualitative interviews with refugees and the survey.

The survey has shown that to integration process is paid too little attention especially during the short courses, what does not allow to adapt to the community shortly. The public is not included in the communication process with the active involvement of asylum seekers. Master thesis's material will be useful to Foreigners Registration Centre, the Refugee Reception Centers as well as for high school teachers and students and anybody who is interested in the process of integration of refugees.

PRIEDAI

1 priedas. Apklauso anketa

1. Amžius:

- a) 14-19 metų;
- b) 20-29 metai;
- c) 30-39 metai;
- d) 40-49 metai;
- e) 50-59 metai;
- f) 60 ir daugiau metų.

2. Lytis:

- a) moteris;
- b) vyras.

3. Pilietybė:

..... (įrašyti)

4. Kiek laiko esate Lietuvoje?

- a) 0-6 mėn;
- b) 6-12 mėn;
- c) 1-2 metai;
- d) 2 ir daugiau metai.

5. Kur gyvenate?

- a) Užsieniečių registracijos centre;
- b) Nuomoju butą;
- c) Nuosavame būste.
- d) Kitur

6. Ar turite darbą?

- a) taip;
- b) ne.

7. Kaip manote, kokios yra pagrindinės Jūsų nedarbo priežastys? (Atsako tie, kurie į 7 klausimą atsakė „Ne“)?

- a) kalbos nežinojimas;
- b) išsilavinimo stoka;
- c) tinkamos kvalifikacijos neturėjimas;
- d) vengiama priimti į darbą pabėgėlius iš svetur;

- e) kitos priežastys.
8. Kas yra Jūsų draugai, pažįstami? (galima žymėti ne vieną atsakymą)
- a) mano artimieji;
 - b) kiti pabėgėliai;
 - c) miestelio bendruomenės nariai;
 - d) pedagogai, soc. darbuotojai, padedantys integruotis;
 - e) kita.
9. Kaip jaučiatės miestelio bendruomenėje?
- a) jaučiuosi saugus;
 - b) jaučiuosi esąs bendruomenės narys, dalyvauju bendruomenės gyvenime;
 - c) jaučiu priešišumą ir neigiamą nusiteikimą.
10. Kokios, Jūsų nuomone, pagrindinės sėkmingos integracijos bendruomenėje klūtys? (galima žymėti ne vieną atsakymą)
- a) kultūros skirtumai;
 - b) kalbos nemokėjimas;
 - c) neigiamas bendruomenės požiūris į pabėgėlius;
 - d) neigiamas pačių pabėgėlių nusiteikimas;
 - e) kita.
11. Kokios, Jūsų nuomone, sėkmingos integracijos priemonės?
- a) kalbos mokymasis;
 - b) naujos kultūros pažinimas;
 - c) dalyvavimas bendruomenės gyvenime (renginiai ir pan.);
 - d) visuomenės švietimas apie pabėgėlius;
 - e) kita.
12. Ar mokotės lietuvių kalbos?
- a) taip;
 - b) ne.
13. Kaip vertinate savo lietuvių kalbos žinias?
- a) puikiai;
 - b) gerai;
 - c) patenkinamai;
 - d) nemoku lietuvių kalbos.

14. Kokiu būdu mokotės/mokėtės lietuvių kalbos? (atsako tie, kurie į 13 klausimą atsakė „a“, „b“ arba „c“, galimi keli atsakymų variantai)

- a) mokausi Dienos centre;
- b) mokausi užsieniečių registracijos centre;
- c) lankau kursus;
- d) bendraudamas su miestelio bendruomenės nariais;
- e) mokausi pats.

15. Kodėl mokotės/nesimokote lietuvių kalbos?

- a) kadangi to reikalauja Lietuvos Respublikos įstatymai;
- b) nes manau, kad tai pagrindinė sėkmingos integracijos priemonė;
- c) nes lietuvių kalba reikalinga kasdieniame gyvenimo kaip komunikavimo priemonė;
- d) kita.

16. Kaip manote, ar Lietuvoje pakankami dėmesio skiriama pabėgėlių kalbos mokymams?

- a) pakankamai;
- b) kalbos mokymo kursas pabėgėliams yra per trumpas;
- c) turėtų būti suteikta daugiau kalbos mokymosi galimybių.

2 priedas. Interviu klausimai

- 1) Kaip manote, ar Pabradės mieste skiriama pakankamai dėmesio pabėgėlių integracijai į visuomenę?
- 2) Kokios, Jūsų nuomone, pagrindinės sėkmingos pabėgėlių integracijos kliūtys?
- 3) Kokios, Jūsų nuomone, pagrindinės sėkmingos pabėgėlių integracijos priemonės?
- 4) Koks, Jūsų nuomone, pabėgėlių požiūris į kalbos kursus? Ar noriai juos lanko?
- 5) Kaip manote, ar pakankamai dėmesio skiriama pabėgėlių kalbos mokymui?
- 6) Kokią reikšmę turi kalba? Kiek susiję su darbu, integracija?
- 7) Ar matote skirtumų tarp tų kurie moka kalbą ir kurie nemoka?
- 8) Kas skatina mokytis/nesimokyti kalbos?

3 priedas. Ekspertų, su kuriais buvo atliktas interviu, sąrašas

Eil. Nr.	Ekspertai	Interviu data
1.	Pabradės Dienos centro lietuvių kalbos mokytoja Asta Andrijauskienė	2010 01 22
2.	URC darbuotoja Natalija Ivanovskaja	2010 01 12
3.	UNHCR koordinatorė Lietuvoje Renata Kuleš	2010 03 22
4.	URC soc. darbuotoja Vida Jurgelianecienė	2010 01 20

4 priedas. Ekspertų intervių rezultatai

Pabradės Dienos centro lietuvių kalbos mokytoja Asta Andrijauskienė:

- 1) Ne, nepakankamai. Su prieglobsčio prašytojais bendrauja tik Dienos centro darbuotojai ir vyksta vienas, du renginukai su miesto bendruomene, o dauguma gyventojų su jais nebendrauja ir nežino, kuo jie gyvena.
- 2) Pagrindinės kliūtys, mano nuomone, yra, visų pirma, kalbos nemokėjimas. Nes tik kalbos pagalba galima išspręsti daugelį kitų problemų. Taip pat svarbi visuomenės nuomonė apie pabėgėlius ir neigiamas jų nusistatymas. Kai pabėgėlių nepriima visuomenė, labia sudėtinga integruotis.
- 3) Pagrindinė priemonė, neabejotinai yra kalbos mokymasis. Tam pabėgėliai turėtų skirti daugiausiai dėmesio.
- 4) Lanko vieni noriai, kiti tuo nesusidomi, bet daugiausiai lanko, kol tikisi gauti teigiamą atsakymą, leidžiantį likti Lietuvoje. Jei atsakymas neigiamas, mokyti lietuvių kalbos nėra jokių motyvų. Tiesa, yra ir tokių, kurie nori prasmingiau stumti dienas Migracijos centre, todėl ima mokyti kalbos.
- 5) Nemanau. Prieglobsčio prašytojai Dienos centre kalbos mokomi 4 val. per savaitę iš Carito projekto lėšų. Jei kitais metais projektas nebus finansuotas, tai ir kalbos mokymas pasibaigs. Tie, kurie gauna leidimą integracijai, vėliau kalbos kursus lanko Rukloje. Gal ten ir skiriama daugiau dėmesio kalbos mokymui.
- 6) Didelę reikšmę. Lengviau rusakalbams, jie bent susikalbėti gali, o angliškai arba tik savo šalies kalba kalbantiems piliečiams yra be galo sunku. Kaip žinome, pas mus legaliai dirbti gali tik tie žmonės, kurie išsilaikę bent mažiausio lygio valstybinės kalbos egzaminą.
- 7) Kol kas tokių nesutikau, kurie tikrai gerai mokėtų lietuvių kalbą. Pas mus jie tik pradeda mokyti, o vėliau arba išvežami į Ruklą, arba deportuojami.
- 8) Mokyti skatina viltis, kad liks Lietuvoje.

URC soc. darbuotoja Natalija Ivanovskaja

1. Pabradėje yra skiriamas dėmesys pabėgėliams, kas skatina labiau integruotis į visuomenę, pvz: Dienos centras – vienas iš pagrindinių integracijos šaltinių. Čia jie mokosi lietuvių kalbos, susipažįsta su Lietuvos kultūra. Vaikai lanko mokyklą, sportą, bibliotekas. Vaikai žymiai greičiau integruojasi į visuomenę.
2. Nepakankamai programų skiriama integracijai. Aišku nieko nepadarysi, nėra finansavimo. Gerai, kad bent atidarytas Dienos centras. Nors kažkoks užimtumas. Centras dirba visą dieną, pabėgėliai gali ateiti bent kada. Ten visada ras ir psichologą, ir socialinę darbuotoją. Gali naudotis internetu neribotą laiką. Kita kliūtis – nenoras mokytis kalbos. Būtent nuo kalbos prasideda pirmas integracijos etapas. Pvz vienas čėčėnas taip greitai išmoko kalbą, kad su laiku pradėjo dirbti mūsų centre vertėju. Kitas pavyzdys, kaip viena pabėgėlė visada gamino skanius pyragus, po kurio laiko, kai išmoko lietuvių kalbą išvažiavo su savo vyrų – pabėgėliu gyventi į Jonavą, ten atidarė savo kepyklėlę, kur pardavinėja savo pyragus. Šitaip išlaiko visą šeimą. O vyras iki šiol sėdi be darbo.
3. Pagrindinė priemonė – noras. Jei norėsi, stengsies - greičiau pritapti.
4. Pabėgėliai yra tinginiai. Net anksčiau, kai nebuvo dar Dienos centro, lietuvių kalbos pamokos vykdavo čia, centre. Susirinkdavo labai mažai žmonių. Jiems gerai ir taip, pamaitina juos, nueina pasivaikščioti kur į miestą ir miegot. Didžiausias nenoras mokytis yra dėl to, kad nežino, kaip ilgai jie bus Lietuvoje, todėl galvoja, kad lietuvių kalbos apmokymai jiems nereikalingi. Visai kitaip yra su vaikais, jei labai noriai mokosi kalbos. Jiems įdomu. Lanko mokyklas, susidraugauja.
5. Sakyčiau, kad skiriama per mažai dėmesio, jei būtų lietuvių kalbos kursai privalomi ir visi be išimties turėtų juos lankyti, būtų visai kitokia situacija.
6. Kalba turi didžiulę reikšmę, be kalbos nerasi darbo. Dar prieš porą metų, čėčėnai, kurie susikalba rusiškai, rasdavo darbą statybose, o dabar ir tokio neranda.
7. Be abejo, skirtumas labai didelis. Be kalbos netgi negali orientuotis šalyje.
8. Jų noras integruotis/nesiintegruoti. Kai kurie atvyksta čia trumpam laikui, dėl to jie mano, kad lietuvių kalbos jiems ir nereikia. Iš tikrųjų galima ant pirštų paskaičiuoti, kiek pabėgėlių nori mokytis kalbos.

URC soc. darbuotoja Vida Jurgelianečienė

- 1) Manau, kad pakankamai. Nuolat organizuojamas laisvalaikio praleidimas, futbolo varžybos, slidinėjimo šventės. Didžioji dauguma pabėgėlių įsidarbina, vaikai lanko mokyklas, gauna sveikatos paslaugas.
- 2) Nesaugumas dėl ateities, finansinė parama, informacija apie įstaigas ir galimybes (kur yra darbo birža, sodra, migracijos tarnyba), visuomenės požiūris į pabėgėlių, kalbos ir mūsų kultūros nemokėjimas, nenoras draugiškai bendrauti.
- 3) Didelę reikšmę turi nesenai atidarytas Dienos centras. Užsieniečiai turi galimybę skaityti spaudą užsienio kalbomis, vyksta lietuvių kalbos bei informacinių technologijų kursai. Yra vykdomas projektas „Integralus prieglobsčio prašytojų priėmimas“.
- 4) Manau, kad dauguma pabėgėlių lanko nenoriai kalbos kursus, o juk mokant kalbą yra lengviau integruotis į darbo rinką, nors dalis jų galvoja, kad lietuvių kalba yra reikalinga.
- 5) Taip, intensyviai vyksta užsiėmimai Dienos centre. Yra centras, mokytojai, knygos, tik reikia noro.
- 6) Kalbos mokėjimas susijęs su darbu, o tuo tarpu ir integracija. Tik Pabradėje nebūtina mokėti lietuvių kalbą, čia visur galima susikalbėti rusiškai. O pabėgėliai, dauguma jų čečenai puikiai moka rusų kalbą, todėl dauguma jų net nesiruošia mokytis lietuvių kalbos.
- 7) Taip, kadangi norint susikalbėti ir bendrauti kalba reikalinga.
- 8) Mokytis skatina atsiverčiančios galimybės: mokslas, darbas, bendravimas. Jei nemokės kalbos lieka tik fizinis darbas. Viskas priklauso nuo žmogaus intelekto.

UNHCR koordinatorė Lietuvoje Renata Kuleš

- 1) Pirmiausia reikėtų išskirti, kad iš tikrųjų Pabradėje, jeigu mes kalbame apie miestą ir integraciją į miesto gyvenimą, tai yra nedaug pabėgėlių, kurie gyvena savarankiškai. Užsieniečių registracijos centre gyvena nedaug pabėgėlių, jų integracijai yra pakankamai skiriama dėmesio. Labiausiai tu rūpinasi Dienos centras, kadangi centras bando užpildyti visas spragas, kurios nėra užpildytos užsieniečių registracijos centre. Nes URC preliminarių integracinių veiklų nėra. O Dienos centras su kalbos apmokymais, su užsiėmimais, o kartu kviečia dalyvauti bendruomenės veiklose kaip ir užpildo tas veiklos spragas. Jeigu kalbėti apie procedūroje dalyvaujančias asmenis, tai tų veiklų Pabradėje pakanka integracijai.
- 2) Iš principo sėkminga integracija tai abipusis procesas, kuriame pabėgėlius siekiama integruoti į visuomenę, o visuomenė duoda jam visus įrankius, kad galėtų integruotis. Dabar yra labai įvairūs atvejai, aišku tai gali būti ir iš to pabėgėlio pusės, kad jisai gal nepakankamai nori integruotis Lietuvoje, bet aišku, gali būti ir kitokia kliūtis, kad gal jis nepakankamai turi tų įrankių integruotis į visuomenę. Nes dažnai yra minima, kad lietuvių kalba yra sunki užsieniečiams ir iš tikrųjų reikia daug dėmesio skirti tam, kad jie kuo greičiau išmoktų kalbą. Iš principo kalba yra viena iš kliūčių. Kadangi kai jie atvažiuoja, ilgą laiką jie būna nežinioj, kaip ilgai bus Lietuvoje, todėl jiems nėra motyvacijos mokytis kalbos. O kai pasilieka Lietuvoje, po to jau lieka mažai laiko kalbai išmokti. Galima išskirti ir kitą kliūtį – tai visuomenės požiūrį į pabėgėlius. Jeigu visuomenė jų neišsileidžia, su jais nebendruoja ir nusiteikusi priešišškai, tai yra labai didelis trukdis integracijai.
- 3) Kalbos kursai, įdarbinimas, kontaktai su vietinę bendruomenę. Kuo anksčiau tai yra daroma, tuo geriau. Taip, kaip dabar yra daroma Lietuvoje, kuriami Dienos centrai, čia yra labai geras pavyzdys.
- 4) Aišku, priklauso nuo žmogaus, bet kaip ir sakiau, prieglobsčio prašytojai ne visada turi pakankamai motyvacijos mokytis kalbos. Tie, kurie tiksliai žino, kad liks, aišku jie mokosi, bet kiekvienas žmogus individualiai. Ar lanko? Kiek girdėjau iš Dienos centro, yra skirtingų pabėgėlių požiūrių, kadangi Dienos centro lankymas nėra privalomas.
- 5) Dėmesio skiriama pakankamai, svarbiausia yra pabėgėlių noras mokytis kalbos, jei labai norės, išmoks ir per trumpą laiką.
- 6) Kalba yra vienas iš svarbiausių dalykų, būtent jeigu mes kalbame apie Lietuvą. Iš tikrųjų tam, kad gauti darbą, rasti, ieškoti darbo reikia mokėti kalbą. Kalba padeda ir susirasti darbdavį, ir bendrauti su darbdaviu, bei darbovietėje atlikti savo pareigas. Lietuvoje be lietuvių kalbos aišku yra darbų, į kurių tu gali atvykti ir nežinodamas kalbos, bet nemokėjimas kalbos susiaurina darbo paieškos galimybes.

- 7) Tie, kurie moka lietuvių kalbą geriau priimami bendruomenėje, į juos kitaip žiūrima, o pabėgėliai, kurie nemoka kalbos jiems yra sudėtingiau, negali susikalbėti, sutvarkyti savo reikalus. Todėl Lietuvoje lietuvių kalbos žinojimas yra svarbus.
- 8) Aišku žinojimas, kad tu Lietuvoje lieki. Jeigu tavo klausimus sprendžia ir tu lieki Lietuvoje nuolat tai yra akivaizdus ženklas, kad tau tos kalbos prireiks. Čia labai didelis darbas yra tų žmonių, kurie padeda pabėgėliams mokytis lietuvių kalbos.

5 priedas. Pabėgėlių apklausos intervių rezultatai

Čečėnų kilmės pabėgėlis nr 1..

Pirmiausia kreipiamasi į pabėgėlį lietuviškai, tačiau jis atsako, kad nemokas lietuviškai. Todėl interviu vyksta rusų kalba.

- 1) Centras skiria užtektinai dėmesio. Nuolat vyksta įvairios programos. Pvz. mano vaikas lanko mokyklą, sportą, gali naudotis bibliotekos paslaugomis, šitaip išmoksta greičiau lietuvių kalbą ir integruojasi į visuomenę. Jau susibendravo su vaikais mokykloje, turi draugų. Vyresnio amžiaus žmonėms yra kiek sunkiau, aš pvz. net nelankau lietuvių kalbos, žinau, kad neišmoksiu. Iš mano pažįstamų čia, lanko nedaug žmonių.
- 2) Neigiamas visuomenės požiūris į mus. Čia Pabradėje net eidamas į parduotuvę jaučiuosi blogai, žmonės atstumia. Praeidami pro šalį net apeina toliau, lyg kažką bučiau padaręs.
- 3) Reikia mokėti kažkaip pritaipiti prie visuomenės, kalbą išmokti yra labai svarbu. Bent kalbos pagrindus išmokti, kad galėtum susirasti darbą, būstą, o tada jau ir gyventi.
- 4) Kaip ir sakiau, man lietuvių kalba yra labai sudėtinga, todėl net nesistengiu ją išmokti. Kai kurie mano kaimynai noriai lanko ir jau kalba lietuviškai.
- 5) Net nežinau, kadangi nelankau, sunku pasakyti.
- 6) Kalba turi labai didelę reikšmę integracijai. Kas kalba lietuvių kalba, tam greičiau pasiseka gauti bent kažkokį darbą.
- 7) Yra skirtumas tarp tų kurie moka kalbą, ir tų kurie nemoka. Aš nemoku lietuviškai, nieks nenori man duoti darbo. Vietiniai gyventojai bendrauja nenoriai. O tie, kurie kalba lietuviškai jaučiasi geriau.
- 8) Labiausiai skatina noras pritaipiti prie visuomenės, gauti leidimą gyventi Lietuvoje.

Čečėnų kilmės pabėgėlis nr 2.

Pabėgėlis, pamatęs interviuotoją, prašneko iškart lietuvių kalba: „Laba diena! Kaip sekasi?“ Tad bandyta daryti apklausą lietuvių kalba, bet sunkiai sekėsi suprasti, todėl galiausiai pereita prie rusų kalbos. Pabėgėlis į klausimus atsakė labai trumpai, nes kaip tik ruošėsi išvažiuoti atgal į čečeniją, kadangi negavo leidimo gyventi Lietuvoje.

- 1) Taip, esu labai patenkintas viskuo. Manau čia skiriama pakankamai dėmesio pabėgėlių integracijai. Nuolat vyksta įvairūs užsiėmimai, kalbos apmokymai, informacinių technologijų apmokymai.
- 2) Pagrindine kliūtis, kad neduoda leidimo gyventi Lietuvoje.
- 3) Svarbiausia yra noras pritaipyti prie visuomenės. Jei labai norėsi, pradėsi viską daryti, kad kuo greičiau integruotis.
- 4) Lankiau kiekvieną pamoką, sužinojau daug apie Lietuvą. Išmokau lietuvių kalbos pagrindus. Jei dabar nereikėtų važiuoti namo, ir toliau su mielu noru lankyčiau Dienos centrą.
- 5) Taip, iš tikrųjų užtenka. Bent jau pagrindus per tą laiką įmanoma gauti, o toliau ir pačiam galima tęsti mokslus, lankyti kitus lietuvių kalbos kursus ir pan.
- 6) Kalba turi labai didelę reikšmę, kuo daugiau kalbų moki, tuo daugiau kelių atsiveria.
- 7) Be abejo, skirtumas yra didžiulis, kaip sakiau anksčiau, jei moki kalba gali greičiau įsidarbinti, poliklinikoje su tavim elgiasi visai kitaip.
- 8) Mane paskatino mokytis, kad greičiau gaučiau leidimą gyventi Lietuvoje ir galėčiau sukurti šeimą, o vėliau ir aprūpinti ją. Bet kadangi leidimo gyventi negavau, tenka dabar išvažiuoti. Bet lietuvių kalbos neužmiršiu. Man socialinė darbuotoja iš Dienos centro padovanojo lietuvių kalbos pradmenis, bandysiu ir toliau savarankiškai mokytis. O gal kada reikės sugrįžti.

Čečėnų kilmės pabėgėlis nr 3.

Pabėgėlis iš karto pradėjo šnekėti rusų kalba, todėl apklausa vyko rusiškai.

- 1) Taip, manau, kad Pabradėje labai rūpinamasi pabėgėliais. Mus dažnai kviečia į miesto renginius: koncertus, festivalius, sporto varžybas. Mūsų vaikams leidžiama lankyti mokyklas, kur jie susirado draugų, mokosi lietuvių kalbos ir kultūros.
- 2) Pagrindinė kliūtis, kad gyventojai į mus žiūri kreivai. Pamatę mus pradeda šnabždėtis, juoktis, jaučiu neigiamą energiją iš aplinkinių. O tai labai apsunkina integracijos procesą.
- 3) Aš manyčiau, kad svarbiausia yra išmokti kalbą, tada būtų daug lengviau ir darbo ieškoti, ir ligoninėje, ir parduotuvėje.
- 4) Jau sakiau, labai svarbu išmokti lietuvių kalbą. Tada bus lengviau visur, ir vietiniai gal kitaip žiūrės ir bendraus.
- 5) Svarbiausia yra noras, jei norėsi, tai užteks ir šitų kursų pradžiai, o po to su laiku savaime išmoksi. O jei nenorėsi, kalbą sunku bus pramokt, kadangi lietuvių kalba yra ne iš lengvųjų.
- 6) Taip kalba yra labai svarbi ir turi didelę reikšmę. Be kalbos tu negali nieko.
- 7) Net nežinau, bet gal ir yra skirtumas. Vis tiek, tiems, kas moka bent kažkiek kalbą daug lengviau kasdieniame gyvenime suktis.
- 8) Reikia mokytis kalbos, kad galėtum likti Lietuvoje. Gi norint gauti leidimą gyventi, reikia išlaikyti egzaminą kalbos. Manau dėl to visi ir mokosi. Dar gal tikisi, kad bus lengviau bendrauti su Pabradės gyventojais.

Čečėnų kilmės pabėgėlis nr 4.

Šis pabėgėlis labai noriai mokosi lietuvių kalbos ir daug ką supranta. Taigi apklausa vyko pusiau rusiškai, pusiau lietuviškai. Klausimas buvo užduodamas lietuvių kalba, ko nesuprasdavo buvo verčiama į rusų kalbą.

1) Taip, aš esu patenkintas gyvenimu Pabradėje. Mums suteikiama galimybė lankytis Dienos centre, kur moko lietuvių kalbos ir dirbti kompiuteriu. Taip pat dalyvaujame miesto renginiuose, beveik į visus mus kviečia ir noriai dalyvaujame. Sporto varžybose dalyvaujame ne tik kaip žiūrovai, bei ir kaip komandos (pvz. krepšinio, futbolo).

2) Man sunku integruotis, aišku dėl to, kad nemoku kalbos. Jei kalbėčiau lietuviškai, manau būtų daug lengviau. Ir aplinkiniai tada į mane žiūrėtų galbūt kitaip. Dabar matau, kad su pabėgėliais nenorima bendrauti.

3) Man atrodo, kad viskas priklauso nuo mūsų, t.y. pabėgėlių. Labai svarbus yra mūsų nusiteikimas ir noras integruotis. Tie, kurie nori integruotis, naudojami viskuo, ką siūlo valstybė. Jie stengiasi mokytis kalbos, bando užmegzti kontaktą su bendruomenę ir pan. O kas nenori ir kam neįdomu, tai nesvarbu žinos jie kalbą ar ne. Jokios priemonės jiems nepadės sėkmingai integruotis.

4) Man lietuvių kalbos mokėjimas yra labai svarbus. Jei jau as esu Lietuvoje, manau, turiu išmokti kalbą ir taip tikiuosi gauti leidimą čia likti. Lankau vias lietuvių kalbos pamokas, stengiuosi mokytis ir pats. Turiu knygų. Lietuvių kalba labai sunki, bet jei norėsi, tai ir išmoksi.

5) Kalbos mokymui Lietuvoje skiriama daug dėmesio, galima lankyti kursus Dienos centre, duoda ten knygas, vadovėlius ir pan. Tik gal galėtų būti dažniau nei kartą per savaitę. Tada gal daugiau išmoktume.

6) Aišku, kad kalbos žinojimas turi didelę reikšmę.

7) Taip, skirtumas matyti. Aš turiu šiuokius tokisu lietuvių kalbos pagrindus, todėl dalyvauju daugelyje renginių, kiti tuo tarpu lieka URC. Ir šiaip turiu draugus kelis Pabradėj, jie padeda man mokytis kalbos.

8) Visų pirma, mokausi lietuvių kalbos, kad gauti leidimą čia gyventi. Taip galėčiau įsikurti su savo šeima. Taip pat tikiuosi, kad kalbos mokymasis padės man susirasti čia draugų, kad vietiniai gyventojai kitaip į mane žiūrės, pradės gerbti.

Čečėnų kilmės pabėgėlis nr 5.

Apklausa vyko rusų kalba, kadangi pabėgėlis kalba tik rusiškai, o lietuvių kalbos nesimoko.

1) Man patinka gyventi Pabradėje, turiu čia veiklos. Lankausi kasdien Dienos centre, jei ne į kursus, tai bent pabendraut su ten dirbančiais darbuotojais, nes šiaip draugų neturiu tarp miesto

gyventojų. Taip pat dalyvauju miesto šventėse. Mano vaikai eina į mokyklą, mokosi kalbos. Mums suteikia sveikatos paslaugas.

2) Manau, pabėgėliams sunkiausia yra dėl to, kad visi į juos žiūri labai neigiamai. Kartais jaučiuosi, lyg būčiau koks nusikaltėlis, kurį bado prištais ir stengiasi apeiti ratu. Labai sunku rasti bendrą kalbą su vietiniais gyventojais. Nemanau, kad būtų lengviau, jei mokėtume lietuvių kalbą. Dauguma Pabradės gyventojų moka rusų kalbą, mes irgi ją mokame. Galėtume susišnekėti puikiai, bet pabradiškiai nenori.

3) Visų svarbiausia yra išmokti kalbą. Tik tai padarius galima tikėtis gauti leidimą gyventi Lietuvoje. Ir šiaip, manau, žinant kalbą, viskas sektųsi daug lengviau.

4) Kaip jau sakiau, nemanau, kad lietuvių kalbos mokėjimas padėtų man rasti kontaktą su vietiniais gyventojais. Puikiai kalbu rusiškai, todėl kur man reikia susišneku ir gaunu reikiamą informaciją. Man lietuvių kalbos nereikia.

5) Integracijoje kalba be galo svarbi. Tik žinodamas kalbą, gali tikėtis gauti kažkokį darbą, rasti draugų ir pan.

6) Nežinau kiek ten to dėmesio skiriama. Pats kalbos nesimokau. Bet matau, kad mano draugai mokosi ir kai kurie nemažai išmoko, tai matyt skiriama to dėmesio.

7) Taip, ir labai didelis skirtumas, pvz. mano kaimynai, kurie moka kalbą, jau įsidarbino, bendrauja su Pabradės gyventojais, gyvenimas jiems nėra toks nuobodus. O aš vienas iš tų, kurie nemoka kalbos, iki šiol gyvenu centre. Net būsto susirasti negaliu.

8) Man lietuvių kalba nereikalinga, o kiti, manau mokosi, nes nori gauti leidimą likti čia gyventi.